Oefenboek voor het liturgisch Kerkslavisch

DEEL II

Appendix 1
Grammaticale onderwerpen

Appendix 2
Luisteroefeningen

Appendix 3
Het Boek der Psalmen

Appendix 4
Diverse onderwerpen - Achtergrondinformatie

Samengesteld door J.J.A.M. Simons
voorheen hoofd van de
Sectie Russische Technisch-Wetenschappelijke Literatuur
van de
Bibliotheek Technische Universiteit Eindhoven

Eindhoven 1997

DEEL II

A P P E N D I X .а҃.

GRAMMATICALE ONDERWERPEN

Het alfabet van het liturgisch Kerkslavisch	.а҃: а҃.
Opmerkingen bij de varianten van letters	.а҃: в҃.
Accent- en diacritische tekens	.а҃: д҃.
Leestekens	.а҃: є҃.
Fonetische transcriptie	.а҃: ѕ҃.
Uitspraak van het liturgisch Kerkslavisch	.а҃: з҃.
Indeling van klanken	.а҃: і҃.
Instructie voor de lector	.а҃: і҃.
Enkele zaken om te onthouden	.а҃: к҃а.
Iets over de verleden tijd van het werkwoord	.а҃: к҃в.
De getalswaarde van de Kerkslavische letters	.а҃: к҃г.
De namen van de hoofd- en rangtelwoorden	.а҃: к҃д.
Getalswaarde der cyrillische letters (P.M.)	.а҃: к҃и.

APPENDIX .в҃.

LUISTEROEFENINGEN

Kerkslavische tekst en Nederlandse vertaling van de in de handel zijnde CD 'CH CD 105384'

Feest van de Gedaanteverandering van de Heer	.в҃: г҃.

APPENDIX .г҃.

HET BOEK DER PSALMEN	.г҃: а҃.
Psalm = 'Lofzang'	.г҃: а҃а҃.
Letterkundige waarde	.г҃: а҃а҃.
De 150 psalmen - ingedeeld in 5 boeken	.г҃: а҃.
Opschriften der psalmen	.г҃: в҃.
Het eigenlijke bijbelboek	.г҃: в҃.
Het godsdienstig karakter der psalmen	.г҃: в҃.
De psalmen ademen een joodse geest	.г҃: в҃.
Oorspronkelijke hebreeuwse tekst der psalmen	.г҃: г҃.
De nummering der psalmen	.г҃: д҃.
Psalm 119(118) - een hebreeuws akrostichon	.г҃: є҃.
Indeling van het (byzantijns) Psalterium in kafismen en stases	.г҃: ѕ҃.
Psalm 103 (byzantijns psalterium) (uitleg door ds. P.H.Kapteijn in 'Tien psalmen')	.г҃: и҃.
Psalm 103(104) (Ksl en NL tekst, verdeeld in onderwerpen)	.г҃: і҃.

APPENDIX .Д.

DIVERSE ONDERWERPEN

De liturgische taal	.Д: А.
De opbouw van de ikonostase	.Д: В.
De ontwikkeling van de ikonostase	.Д: Д.
De Oosterse Kerk	.Д: Ѯ.
De Byzantijnse Liturgie	.Д: Ѯ.
Overzicht van de Goddelijke Liturgie	.Д: І.
Proskomidie	.Д: І.
Liturgie van de kathechumenen	.Д: І.
Liturgie van de gelovigen	.Д: АІ.
De kringloop van het Byzantijns officie	.Д: ВІ.
De kring van het kerkelijk jaar	.Д: ГІ.
De kring van de vaste feesten	.Д: ДІ.
De kring van de week	.Д: ЄІ.
De kring van een etmaal	.Д: ЅІ.
Kerkslavische liturgische boeken	.Д: ЙІ.
Boeken voor de gemeenschappelijke dienst	.Д: ЙІ.
Boeken voor bijzondere diensten	.Д: ѲІ.
Boeken voor gemeenschappelijke en bijzondere diensten	.Д: ѲІ.
Boeken voor persoonlijk gebed	.Д: ѲІ.
Liturgische boeken vertaald in het Nederlands	.Д: К
De boeken van het Oude Testament	.Д: КД.
De boeken van het Nieuwe Testament	.Д: КИ.
Liturgische tekens ter aanduiding van de verschillende liturgische feesten	.Д: лА.
Toelichting bij vertaling 'Liturgische tekens'	.Д: лВ.
De 9 bijbelse oden uit de Byzantijnse metten	.Д: лГ.
Epistels en Evangeliën van vaste feestdagen	.Д: лД.
Akrostichon (naamdicht)	.Д: лѲ.
Het Byzantijnse kruis	.Д: мД.
Over de heilige Engelen	.Д: мЗ.
Gemeenschappelijke der Heilige Onlichamelijken	.Д: НВ.
Dienst van de Engelen: Vespers, Metten	.Д: НД.
Goddelijke Liturgie	.Д: ѯД.
Verklaring van enkele liturgische termen	.Д: ѯЄ.
Kruisverwijzing Ksl-Gr-NL (getranscribeerd)	.Д: ПЅ.
Kruisverwijzing Gr-Ksl-NL (getranscribeerd)	.Д: ПѲ.
De zeven œcumenische Concilies	.Д: ЧВ.

APPENDIX .ā.

GRAMMATICALE ONDERWERPEN

Voor de grammatica zelf raadplege men het
HANDBOEK VOOR HET LITURGISCH KERKSLAVISCH
Voorbeelden van verbuiging en vervoeging
Tekstvoorbeelden
Vertaling en uitleg
Opmerkingen bij uitsprak en schrijfwijze
Nederlandse bewerking en appendices door J.J.A.M. Simons
voorheen hoofd van de
Sectie Russische Technisch-Wetenschappelijke Literatuur
van de
Bibliotheek Technische Universiteit Eindhoven
Eindhoven 1993

INHOUD APPENDIX .ā.

GRAMMATICALE ONDERWERPEN

Het alfabet van het Liturgisch Kerkslavisch	.ā: ā.
Opmerkingen bij de varianten van letters	.ā: в.
Accent- en diacritische tekens	.ā: д.
Leestekens	.ā: є.
Fonetische transcriptie	.ā: ѕ.
Uitspraak van het liturgisch Kerkslavisch	.ā: з.
Indeling van klanken	.ā: р.
Instructie voor de lector	.ā: р1.
Enkele zaken om te onthouden	.ā: ка.
Iets over de verleden tijd van het werkwoord	.ā: кв.
De getalswaarde van de Kerkslavische letters	.ā: кг.
De namen van de hoofd- en rangtelwoorden	.ā: кд.
Getalswaarde der cyrillische letters (P.M.)	.ā: ки.

HET ALFABET VAN HET LITURGISCH KERKSLAVISCH

teken	naam	uitspraak	teken	naam	uitspraak
А, а	а̑зъ	tak	Т, т	твéрдо	tak
Б, б	бу́ки	boek	Оу, ѹ, ꙋ	оу̑къ	boek
В, в	вѣ́ди	adverb	Ф, ф	фе́ртъ	fout
Г, г	глаго́лъ	garçon	Х, х	хѣ́съ	chaos
Д, д	добро̀	dak	Ѿ, ѿ	о̑тъ	otter
Є, є, ѥ	е̑сть	jek	Ц, ц	цы̀	tsaar
Ж, ж	живѣ́тє	journaal	Ч, ч	че́рвь	fietsje
Ꙁ, ꙁ	ꙁѣлѡ̀	zaal	Ш, ш	ша̀	charme
З, з	зємлѧ̀	zaal	Щ, щ	ща̀	fresh cheese
И, и	и̑же	iets	Ъ ъ	е̑ръ	("hard teken")
Й, й	и кра́ткоє	jas	Ы ы	е̑ры̀	ik ("harde i")
Ї, ї	І̂ с то́чкой	iets	Ь ь	е̑рь	("zacht teken")
К, к	ка́ко	kat	Ѣ, ѣ	ю̑ть	jek
Л, л	лю́ди	lief	Ю, ю	ю̑	joelen
М, м	мысл ѣ́тє	man	Ꙗ, ꙗ	ю̑а̑	jas
Н, н	на́шъ	nat	Ѧ, ѧ,	ю̑съ	jas
О, ѳ, о	о̑нъ	pot	Ѯ, ѯ	ѯѝ	maximaal
Ѡ, ѡ	ѡ̑	pot	Ѱ, ѱ	ѱѝ	psalm
П, п	поко́й	pa	Ѳ, ѳ	ѳита̀	fout
Р, р	рцы̀	rap[1]	Ѵ, ѵ	ѵ̑жица	iets / van
С, с	сло́во	som			

[1](rollende r)

De Cyrillische letters hebben, evenals die van het Griekse alfabet, ook een numerieke of getalswaarde (zie blz. ā: к̄г-к̄ꙁ).

OPMERKINGEN BIJ DE VARIANTEN VAN LETTERS

e
- ε̂ aan het begin van een woord.
- ε in een woord en aan het einde.
- ϵ in een woord ter onderscheiding van een homofone (gelijkklinkende) vorm in sg.
- ѣ in het Ksl schrijft men ѣ in de wortel van een woord daar waar men hem ook in het Russisch aantreft (vóór de spellingshervorming van 1917).

Deze drie letters dienen vaak om verschillende naamvallen te onderscheiden:

vergelijk: тєв̀є Asg. *jou*
тєв̀ϵ Gsg. *van jou*
тєв̀ѣ DLsg. *aan jou* of *over jou*.

i
- и voor een medeklinker.
- й halfklinker [j], zoals *j* in *jas*.
- ї voor een klinker of in vreemde woorden.
- ѷ het equivalent v.d. Griekse υ,: ἀποκάλ<u>ѷ</u>ψїсъ ἀποκάλ<u>υ</u>ψις

и, ї en ѷ ter onderscheiding:

vgl мі́ра Gsg. van мі́ръ *wereld*
ми́ра Gsg. van ми́ръ *vrede*
мѵ́ра Gsg. van мѵ́ро *mirre*

u
- оу̂ aan het begin van een woord.
- ȣ in een woord en aan het einde.

ja
- ꙗ̂ aan het begin van een woord.
- ѧ aan het einde of in een woord

ꙗ̂ en ѧ̂ ter onderscheiding, vgl. ѧ̂ы́къ *tong, taal*
ꙗ̂зы́къ *volk*

ѧ̂ (op zichzelf staand) = и̂хъ = *hen* (Apl.).

о
- ѻ̊ aan begin van woorden of delen van samengestelde woorden: ѻ̊ц̄ъ ⇒ прáѻц̄ъ *(vader ⇒ voorvader)*.
- о in een woord en aan het einde.
- ѡ̊ aan het begin van een woord als voorvoegsel ѡ̊; aan het einde in bijwoorden.

о en ѡ̊ ter onderscheiding: рабóмъ Isg. door de dienaar
рабѡ́мъ Dpl. voor de dienaren

In vreemde woorden: Ἰωáннъ (= Griekse omega).

г
- als *g* in *garçon;*
- als χ voor к en ч, b.v. мѧ́г̱кїй, лег̱чи́ти; en in het woord бóгъ.
- als н voor г, к, χ, ѯ in Griekse woorden, b.v. а̋г̱гелъ, е̊г̱кóлпїонъ (borstkruis, medaillion)

ѵ
= в na а en е (vgl. Grieks αὐ en εὐ): Пáѵелъ, е̊ѵ̱áггелїе; (als ф voor een stemloze medeklinker, b.v. е̊ѵ̱ѳѵ́мїй)
= и in de overige gevallen. De ѵ heeft dan altijd een teken: ѵ̊ ѵ́ ѷ, b.v.: ѵ̊ссѡ́пъ, мѵ́ро, Мѡѷсе́й

ѕ
ѕ wordt geschreven om het cijfer 6 (ѕ̄) aan te geven en in de vlg. woorden:

ѕвѣздà	de ster	ѕе́лїе	kruid, groente
ѕлáкъ	het gras	ѕлò	het kwaad
ѕвѣ́рь	beest, dier	ѕмі́й	de slang
ѕѣлѡ̀	zeer, sterk	ѕѣ́ница	de vrucht

In het Oudslavisch werd ѕ uitgesproken als [dz], later werd het [z] (dezelfde uitspraak als з).

Onderstaande Ksl letters verschillen van de Russische:

оу̊-у	ѡ-о	ѕ-з	ѯ-кс	ѵ̊,ѵ́,ѷ-и
ȣ-у	ꙗ,ѧ-я	ѿ-от	ѱ-пс	ѵ-в

ACCENT- EN DIACRITISCHE TEKENS

ACUTUS: ´ (ὀξῖα)
* aan het begin of in een woord: ἄгг҃лъ, ἀна́нїа.
* aan het einde indien gevolgd door же, бо, ли (ἐгда́ же, се́ бо, ты́ ли) of door de korte vorm v.d. 1e of 2e pers. мѝ, тѝ. In het laatste geval verliest het voornaamw. (enclitisch) zijn accent: спаси́ мѧ.

GRAVIS: ` (варі́а)
* a.h. einde v.e. woord: спасѝ, царю̀, мѧ̀, тебѣ̀, ѐсѝ, ...
* aan het begin van bepaalde voornaamwoorden ter onderscheiding (zie ook hierna 'Spiritus').

CIRCUMFLEX: ˆ (камо́ра)
* onderscheidingsteken boven beklemtoonde woorden in du. (tweevoud) en in pl. ter onderscheiding van hun vormen in sg. ра̑бъ <--> ра́бъ.

SPIRITUS: ̓ (̓ звáтельцо) (̓́ ἴсо) (̓̀ ἂпо́строфъ)
* ontleend aan het Grieks (de spiritus asper (9) bestaat niet in het Ksl). Vb: ἀми́нь. De spiritus lenis kan worden gecombineerd met de acutus of de gravis: ἄггелъ; ἴже (Nsg.) <--> ἳже (Npl.).
De spiritus heeft geen invloed op de uitspraak.

TEKENS VOOR AFKORTING, SAMENTREKKING EN AFBREKING (titlo)

҃ просто́е ти́тло
* Er is een "enkelvoudig teken" (҃) voor weglaten van vocalen en vaak lettergrepen: б҃ъ, с҃нъ, с҃тъ.

ⷭ҇ сло́во-ти́тло
ⷢ҇ глаго́ль-ти́тло
ⷣ҇ добро́-ти́тло
ⷪ҇ ὄнъ-ти́тло
ⷬ҇ рцы̀-ти́тло
* Men gebruikt een boogje met een letter eronder voor het weglaten van klinkers of hele lettergrepen, b.v. гⷣь, ѐѵⷢ҇лїе, блⷭ҇ть, прⷪ҇ро́къ, ἴⷨкъ.

ꙿ ѐро́къ
* In enkele uitgaven laat men het harde teken (ъ) van de voorzetsels en de voorvoegsels weg en vervangt dit door een bijzonder teken "jerók" (ꙿ): беꙿз, преꙿд, беꙿзꙋ́міе, поꙿде́млю.
Let op het verschil tussen:
гⷣь *de Heer* en госпо́дь *een meneer;*
б҃ъ *God* en бо́гъ *een (af)god;*
ἄгг҃лъ *een engel* en ἄггелъ *een gevallen engel.*

LEESTEKENS

Deze Kerkslavische leestekens
wijken af van de Nederlandse:

NEDERLANDS		KERKSLAVISCH	
?	vraagteken	;	вопроси́тельнаѧ
;	puntkomma	:	двоєто́чїє
;	puntkomma	.	ма́лаѧ то́чка*
...	beletselteken	:	двоєто́чїє
" "	aanhalingstekens		(komt niet voor)

* In tegenstelling tot de normale punt
begint een zin na de ма́лаѧ то́чка ("kleine punt")
met een kleine letter.

De volgende leestekens in het Kerkslavisch
wijken niet af van die in het Nederlands:

:	duppelpunt	:	двоєто́чїє
,	komma	,	запѧта́ѧ
.	punt	.	то́чка
!	uitroepteken	!	оу҆диви́тельнаѧ
( )	ronde haken	( )	вмѣсти́тельнаѧ

Vb.: Joh 1:21 И҆ вопроси́ша є҆го: что̀ оу҆бо;
И҆лїа́ є҆сѝ ты̀; и҆ глаго́ла: нѣ́смъ.
прⷪ҇ро́къ ли є҆сѝ; и҆ ѿвѣща̀: нѝ.

F O N E T I S C H E T R A N S C R I P T I E

Evenals in het Nederlands komen ook in het Kerkslavisch schrijfwijze (letters) en uitspraak (klanken) vaak niet met elkaar overeen.
Veel stemhebbende medeklinkertekens worden aan het einde van een woord stemloos uitgesproken:

Nl	schrijfwijze:	goed,	uitspraak: goe[t],
		lood	loo[t]
Ksl	schrijfwijze:	лꙋ́гъ (weide)	uitspraak: лꙋ́[к]ъ
		го́дъ (jaar)	uitspraak: го́[т]ъ

Om de Kerkslavische klanken ook op papier zo goed mogelijk te kunnen weergeven, gebruikt men voor fonetische doeleinden een omschrijvingssysteem, de fonetische transcriptie.
In principe wordt alleen het betreffende fonetische gedeelte (dus niet het gehele woord) getranscribeerd.

[ ] Binnen teksthaken wordt de fonetische omschrijving aangegeven:
всѧ̀ = [ф]сѧ̀ (alle, geheel).

ᵇ Met een achter het medeklinkerteken staand teken wordt de verzachting aangegeven:
рѧ́дъ = [рᵇа]дъ *rij*, кро́вь = кро́[вᵇ] *bloed*.

¯ Met een boven het medeklinkerteken geplaatst streepje wordt de lengte van een medeklinker aangegeven:
боже́ствєнн̲ый = боже́ствє[н̄]ый (goddelijk).

‿ Met een onder twee letters geplaatst boogje wordt aangegeven:
1. bij elkaar horende klanken: ц = [т‿с]
2. een verbinding van twee woorden die als één woord moeten worden uitgesproken:
подѝ ѻ̊ко́нцємъ = по[дѝ ‿ ѻ̊]ко́ницємъ (onder het raam).

DE UITSPRAAK VAN HET LITURGISCH KERKSLAVISCH

Van belang voor de uitspraak van het Kerkslavisch
is een indeling in harde en zachte klinkers en medeklinkers.

1 Klinkers

* hard zijn: а о, ѡ, ѿ ѹ, оу ы
* zacht zijn: ꙗ, ѧ ѣ,є ю и,ї,ѷ

(zie blz. ā: ḏ)

2 Medeklinkers

* altijd hard zijn: ж, ш, ц
* altijd zacht zijn: ч, щ
* zowel hard als zacht kunnen zijn:
  б, в, г, д, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х.

(zie blz. ā: ḇ 1)

3 Apart staan:

ь het zachtheidsteken; dient om de voorafgaande medeklinker zacht te maken, en soms ook als scheidingsteken

ъ het hardheidsteken; komt voor aan het einde van een woord na een harde medeklinker, en als scheidingsteken.

й voor de [j] speelt hard of zacht geen rol. Hij komt alleen voor na een klinker. De klank [j] + klinker wordt in het Kerkslavisch nooit met deze letter gespeld, maar met een van de zachte klinkers ю, а зы́къ *volk* en niet [йа]зы́къ.
(zie blz. ā: ī).

4 Hardheid en zachtheid van medeklinkers

Een medeklinker is zacht wanneer hij gevolgd wordt door een zachte letter of zachtheidsteken.
Een medeklinker is hard wanneer hij gevolgd wordt door een harde letter of hardheidsteken.
(zie blz. а҃: в҃ı).

5 Stemhebbendheid en stemloosheid van medeklinkers

Aan het einde van een woord wordt een stemhebbende medeklinker uitgesproken als een stemloze, net als in het Nederlands, bijvoorbeeld hoed: de (stemhebbende) d wordt uitgesproken als de (stemloze) t.
(zie blz. а҃: а҃ı, г҃ı, є҃ı).

6 Klemtoon

Elk woord in het Kerkslavisch heeft maar één klemtoon.
De plaats van de klemtoon verschilt van woord tot woord.
De klemtoon kan ook een rol spelen bij de woordonderscheiding.

7 Lettergrepen

Twee op elkaar volgende klinkers behoren altijd tot twee verschillende lettergrepen
вои́стинѫ = во-и́с-ти-нѫ *waarlijk.*
(zie blz. а҃: д҃).

8 é versus è

Een ѣ́, ѧ, є voor een zachte medeklinker wordt uitgesproken als é: вѣ́сь = в[é]сь *geheel.*
Voor een harde medeklinker wordt ѣ́, ѧ, є uitgesproken als è: вѣ́съ = в[è]с *gewicht.*

.ᾱ: ᾱ.

I N D E L I N G V A N K L A N K E N

KLINKERS

Klinkers hebben altijd een lettergreepfunktie, dwz:
een woord heeft zoveel lettergrepen als er klinkers zijn.
Bij het schrijven worden deze klinkers door onderstaande letters aangegeven.

hard:	а	о, ѻ, ѡ	ꙋ, оу̑	ы	ѣ
zacht:	ꙗ, ѧ	ѥ, є	ю	и, ї, ѵ́	

De zachte klinkers hebben in feite een dubbele functie, ze dienen in de regel:

1. na een medeklinkerteken
   om de verzachting v.d. medeklinker + klinker aan te geven
   тѧ = тᵇ+а (het teken rechts boven de т geeft hier de zachte uitspaak aan):
   рѧ́дъ = [рᵇа]дъ *rij;* лю̱би́мый = [лᵇꙋ][бᵇі́]мый *beminnelijk.*
2. in andere gevallen
   om de verbinding [j + de gegeven klinker] aan te geven:
   *aan het begin van een woord:
   ꙗ̑зы́къ [ja]зы́къ *volk, stam;* ѧ̑зы́къ [ja]зы́къ *tong, taal;*
   є̑ле́на = [jє]ле́на *Helena;* ю̑ность = [jꙋ́]ность *jeugd.*
   *na een klinker
   бра́тїѧ̱ [бра́тї[ja] *de broers;*
   правосла́вїє правосла́вї[jє] *orthodoxie.*
   сꙋ́є̱тный сꙋ́[jє]тный *ijdel.*
   *na ъ:
   ѡ̑бъѧ́тїє ѡ̑б[já]тїє *omhelzing.*
   *na ь:
   семьѧ̱̀
   Opmerking:
   Een uitzondering hierop is de и, die aan het begin van een woord en na een klinker alléén de klinker [и] weergeeft, dus niet de verbinding [j + и]:
   и̱̃мѧ = [и́]мѧ *voornaam,* стро́и̱ти стр[о́и]ти *bouwen.*
   De и aan het begin van een woord wordt alléén als [ji] uitgesproken in de voornaamwoorden и̱̃хъ, и̱̃мъ, и̱̃ми.

DE HALFKLINKER й = [j]. (zie ook blz. ā: ʒ̄)

Voor de klank [j] speelt de hard- of zachtheid van de uitspraak geen rol.
De klank [j] wordt in het Kerkslavische schrift, afhankelijk van de plaats waar hij voorkomt, door verschillende letters weerggegeven:

1 door й na klinkertekens (aan het einde van een woord of lettergreep):

достóйный = достó[j]ны[j] *waardig*.

2. door ꙗ (ѧ), є, ю aan het begin van een woord:

ꙗ̑рость = [já]рость *toorn*,

є̑ди́нство = [jє]ди́нство *eenheid*,

ю̑жный = [jȣ́]жный *zuidelijk*.

na klinkertekens (aan het begin van een lettergreep):

стоѧ́ти = сто[já]ти *staan*.

De klank j + klinker wordt in het Kerkslavisch nooit met de letter й gespeld, maar met een van de zachte klinkertekens ꙗ, ѧ, є, ю, и, ї, ѵ̀. b.v.:

ꙗ̑зы́къ *volk* en niet [йа]зы́къ,

І̑аннȣáрїй *januari* en niet [Йа]ннȣáрїй,

стоѧ́ти *staan* сто[йá]ти.

3 In het Kerkslavisch worden tussen een medeklinker en een zachte klinker de tekens ъ en ь uitgesproken als [j].

ѡ̑бъѧ́тїє = ѡ̑б[já]тїє *omhelzing*.

MEDEKLINKERS

De medeklinkers worden onderscheiden
naar de volgende eigenschappen:

1) Naar de wijze van artikuleren:

a) plofklanken	п, б, т, д, к, г	plofkl.
b) wrijfklanken	ф, в, с, з, ш, ж, щ, х	plofkl.
c) affricaten[1]	ц, ч	plofkl.
d) neusklanken	м, н	sonore kl.
e) vloeiende klanken[2]	л, р	sonore kl.

2) Naar de plaats van het articuleren:

a) lipklanken	п, б, ф, в, м (labialen)
b) tandklanken	т, д, с, з, ц, н, л, р (dentalen)
c) voorverhemelte klanken	ж, ч, ш, щ (sisklanken) (palatalen)
d) achterverhemelte klanken	к, г, х (gutturalen)

3) Naar het aandeel van de stem (stemtoon):

a) stemloze medeklinkers	п, ф, т, с, ш, к	ц, ч, щ х
b) stemhebbende medeklinkers	б, в, д, з, ж, г,	м, н, л, р

4) Naar de verzachting (uitspraak):

a) harde medeklinkers

бъ, въ, гъ, дъ, зъ, къ, лъ, мъ, нъ, пъ, ръ, съ, тъ, фъ, хъ.

b) zachte medeklinkers

бь, вь, гь, дь, зь, кь, ль, мь, нь, пь, рь, сь, ть, фь, хь.

5) Naar de duur:

a) korte medeklinkers в, н

b) lange medeklinkers вв, нн

[1]) "affricaat" komt van het latijnse woord affricare = aanwrijven;
dit geeft aan, dat affricaten geen zuivere "wrijfklanken" zijn.

[2]) "liquida" komt van het latijnse woord liquidus = vloeiend.

HARDE EN ZACHTE MEDEKLINKERS

VORMING VAN HARDE EN ZACHTE MEDEKLINKERS

De meeste medeklinkers hebben een "harde" en een "zachte" uitspraak. Deze zachte uitspraak werkt "onderscheidend". Er zijn nl. verschillende woorden die zich alleen door dat kenmerk onderscheiden. Voorbeeld:
крóвъ крó[ф] *het dak* ⇐⇒ крóвь крó[фʲ] *het bloed.*

Naar de verzachting kunnen de Kerkslavische medeklinkers als volgt worden ingedeeld:

	1.														2.			3.		
hard	п	б	ф	в	м	т	д	с	з	н	л	р	к	г	х	ц	ш	ж	------	
	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|	|					
zacht	пʲ	бʲ	фʲ	вʲ	мʲ	тʲ	дʲ	сʲ	зʲ	нʲ	лʲ	рʲ	кʲ	гʲ	хʲ	-------			чʲ	щʲ	j

ad 1. De meeste harde medeklinkers vormen met zachte medeklinkers paren, bv. [п] - [пʲ]. Beide medeklinkers onderscheiden zich alleen door het niet of wel verzachten ervan.
Een medeklinker is hard als hij wordt gevolgd door een hard teken (ъ) of een "harde klinker".
Vb. грáдъ *stad,* глагóль.*woord, spraak, rede*
Een medeklinker is zacht als hij wordt gevolgd door een zacht teken (ь) of een zachte klinker.
Vb. любóвь *liefde,* любóвь.

ad 2. Enkele medeklinkers (ж, ш, ц) zijn altijd hard (ze hebben dus geen zachte partner).
Daarom worden и en ѧ na deze medeklinkers eerder uitgesproken als ы resp. ѫ, dus hard. Vb.:
живóтъ ж[ы]вóтъ *het leven,* широкїй ш[ы]рокїй *breed,*

ad 3. Enkele medeklinkers zijn altijd zacht ч, щ.
(ze hebben dus geen zharde partner).
ы en ѫ ondergaan de invloed van de zachte uitspraak van de medeklinkers en worden eerder uitgesproken als и en ѧ. Vb.: чáдо ч[áѧ]до *kind, zoon.*

STEMHEBBENDE EN STEMLOZE MEDEKLINKERS

Behalve het belangrijke verschijnsel van hardheid en zachtheid wordt het Kerkslavische systeem van medeklinkers beheerst door een ander kenmerkend element: de stemhebbendheid en de stemloosheid.
Stemloze medeklinkers worden zonder stemgeluid, stemhebbende medeklinkers daarentegen met stemgeluid gesproken.
Hoewel alle Kerkslavische medeklinkers kunnen worden onderscheiden in stemhebbende en stemloze, komen ze toch niet alle in paren voor:

	1.	2.	3.
steml.	п пь ф фь т ть с сь ш к кь	ц чь щь х хь	----------
	| | | | | | | | | |		
stemh.	б бь в вь д дь з зь ж г гь	----------	м мь н нь л ль р рь j

ad 1. Veel stemloze ruisklanken vormen met stemhebbende ruisklanken paren b.v.: п-б, ш-ж.
De stemloze medeklinker van zo een klankpaar onderscheidt zich alleen van zijn stemhebbende medeklinker partner door het ontbreken van het stemgeluid.

ad 2. Enkele ruisklanken zijn altijd stemloos en hebben dus geen stemhebbende partner. Ze kunnen echter de uitspraak van een voorafgaande medeklinker beinvloeden.

ad 3. De sonoren zijn altijd stemhebbend en hebben dus geen stemloze partner. Ze kunnen de uitspraak van andere medeklinkers, in de combinatie waarin ze voorkomen, niet beinvloeden en worden daarom "neutraal" genoemd.

STEMHEBBENDE RUISKLANKEN AAN HET EINDE VAN EEN WOORD

Stemhebbende ruisklanken worden aan het einde van een woord stemloos:

MK aan einde van woord	
spelling	uitspraak
ра́бъ	ра́[п[
дрꙋ́гъ	дрꙋ́[к]
Госпо́дь	Госпо́[тʲ]
ра́дъ	ра́[т]
но́жъ	но́[ш]
че́рвь	че́р[фʲ]
во́ждь	во́[штʲ]

dezelfde MK niet aan einde van de woorden	
spelling	uitspraak
раба̀	ра[б]а̀
дрꙋ́га	дрꙋ́[г]а
Го́спода	Го́спо[д]а
ра́ды	ра́[д]ы
ножѝ	но[ж]ѝ
че́рви	че́р[в]и
во́жди	во́ж[д]и

Omdat een voorzetsel altijd met het erop volgende woord verbonden wordt, geldt deze regel niet voor voorzetsels.

Stemhebbende ruismedeklinkers aan het einde van voorzetsels blijven, uitgezonderd vóór stemloze medeklinkers, stemhebbend:

въ го́родъ = [в͜г]о́родъ *in de stad;*
на́дъ ни́ми = на́[д͜н]и́ми *boven hen;*
въ жена́хъ = [в͜ж]ена́хъ tussen de vrouwen;
безъ и҆стлѣ́нїѧ = бе[з͜и҆]стлѣ́нїѧ *ongeschonden.*

DE ASSIMILATIE VAN DE STEM

Naast elkaar staande medeklinkers worden ofwel stemhebbend ofwel stemloos uitgesproken afhankelijk van de laatste.

Binnen een woord
worden stemhebbende medeklinkers vóór stemloze, stemloos:

всегдà = [ф]сегдà *altijd*
нéвскїй = нé[ф]скїй *van de Newa*

Volgen in een samenhangende woordgroep "voorzetsel + volgend woord" een stemhebbende medeklinker (aan het einde van een voorzetsel) en een stemloze medeklinker (aan het begin van het erop volgende woord) op elkaar, dan geldt hiervoor eveneens deze regel:

безз сравнéнїа = бе[с‿с]равнéнїа *onvergelijkelijk;*
надз селóмз = на[т‿с]елóмз *boven het dorp.*

Binnen een woord
worden stemloze medeklinkers vóór stemhebbende
(behalve voor в) stemhebbend[1]:

сбóрникз = [з]бóрникз *verzameling, bundel;*
прóсьба = прó[зʲ]ба *verzoek.*
maar: твóй = [т]вóй *jouw.*

Volgen in een samenhangende woordgroep "voorzetsel + volgend woord" een stemloze medeklinker (aan het einde van het voorzetsel) en een stemhebbende medeklinker (aan het begin van het erop volgende woord) op elkaar, dan geldt hiervoor eveneens deze regel:

кз зáповѣдемз = [г‿з]áповедемз *naar Uw geboden;*
ôтз жены̀ = ô[д‿ж]ены̀ *van de vrouw;*

[1]) De medeklinker в-вʲ moet als een speciaal geval worden beschouwd. Hoewel ook deze klank stemloos kan worden (dwz uitgesproken als ф-фʲ hetzij aan het einde van een woord of wanneer hij wordt gevolgd door een stemloze medeklinker), kan hij een voorafgaande normale stemloze medeklinker niet in een stemhebbende veranderen. Zo bestaat er bv in het Russisch zowel: звáли (men riep) en свалú (geb.wijs van omgooien).

De assimilatieregel voor de medeklinkers in beeld

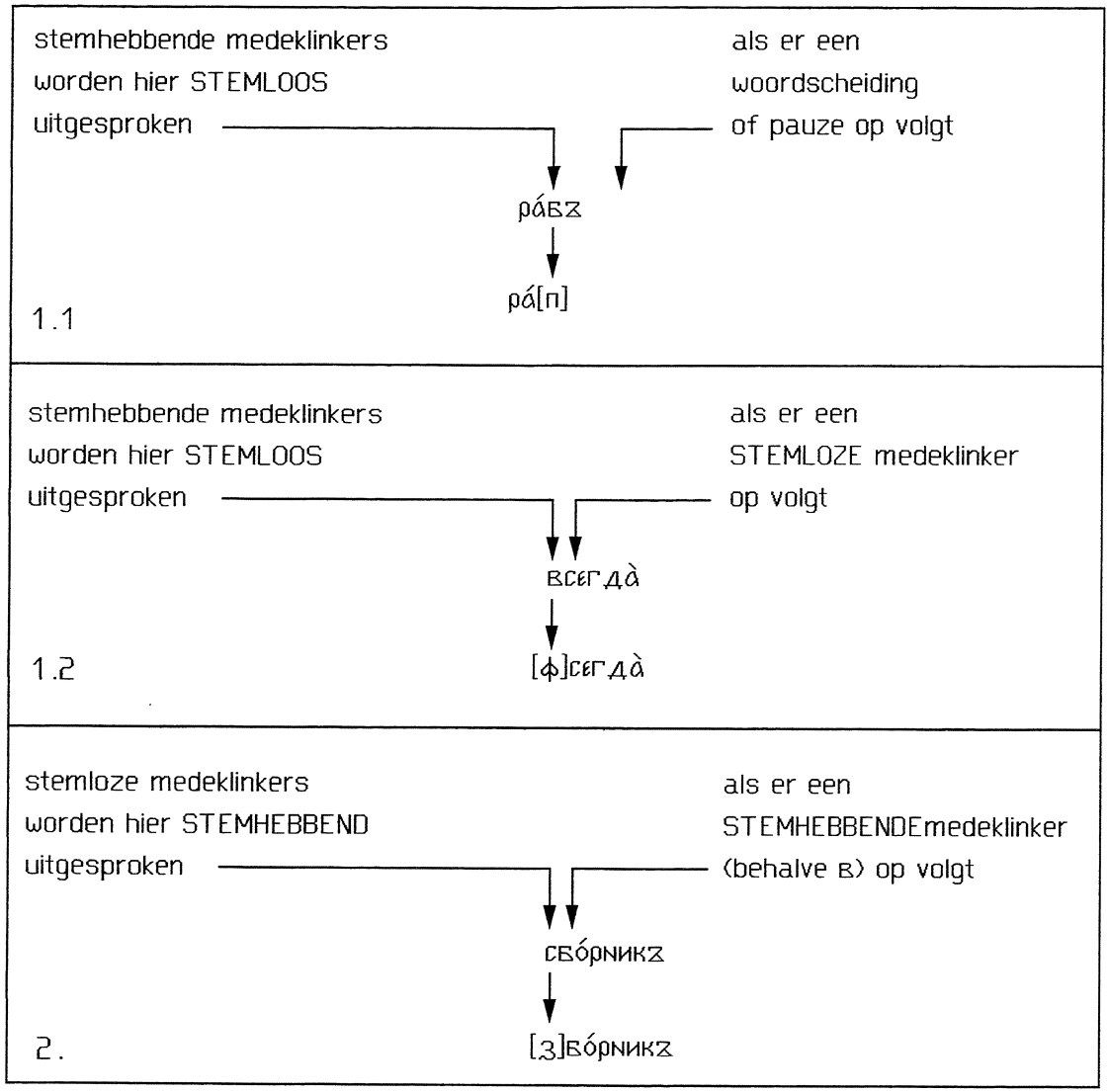

1. STEMHEBBENDE MEDEKLINKERS WORDEN STEMLOOS
   1.1 aan het einde van een woord.
   1.2 aan het einde van een lettergreep
       als er een stemloze medeklinker op volgt.
2. STEMLOZE MEDEKLINKERS WORDEN STEMHEBBEND
       aan het einde van een lettergreep
       als er een stemhebbende medeklinker (behalve в) op volgt.

Opmerkingen bij de assimilatie van medeklinkers

Assimliatie ontstaat bij medeklinkers of klinkers, als zij naast of op korte aftsand van elkaar staan. Ze hebben dan de neiging om identiek te worden of een gemeenschappelijk kenmerk aan te nemen. In het Kerkslavisch heeft er, evenals in het Russisch, assimilatie plaats tussen stemhebbende en stemloze medeklinkers. Men kan de volgende gevallen onderscheiden:

1 stemhebend + stemhebbend: beide blijven stemhebbend.

2 stemloos + stemloos: beide blijven stemloos.

3 De medeklinkers п, ф, т, с, ш, к (stemloos)
en б, в, д, з, ж, г (stemhebbend)
worden uitgesproken *zoals ze worden geschreven* vóór:
a) л, м, н, р (geen stemloos paar; neutrale medeklinkers)
b) й [j] b.v. ъ+ klinker: ѿъѧ́ти, ᾱ́зъ ѥ̃смь
c) klinkers
d) в, gevolgd door в of door a), b), C).

4 De stemloze MK: п, ф, т, с, ш, к
worden uitgesproken *als hun stemhebbende partner* vóór:
a) б, в, д, з, ж, г(of stemhebbend geworden)
b) в + stemhebbende medeklinker.

5 De stemh. MK: б, в, д, з, ж, г
worden uitgesproken als hun *stemloze* partner
a) vóór stemloos п, ф, т, с, ш, к (всєгда̀-[ф]сєгда̀)
(of stemloos geworden) (во́ждь-во́[шт^{ь}])
b) aan het einde van een woord. (ра́бъ-ра́[п])

6 De regels 1. t/m 5. gelden voor in een woord. In de spreektaal wordt regel 4. vaak tussen twee opeenvolgende woorden toegepast. De voorzetsels worden altijd behandeld alsof ze deel uitmaken van het volgende woord.
De tekens ъ en ь hebben geen enkele invloed op de "stemhebbendheid" of de "stemloosheid" van de voorafgaande medeklinkers.

KLANKVERANDERINGEN DOOR COMBINATIE VAN KLANKEN

1 Wanneer een stemhebbende en stemloze medeklinker naast elkaar voorkomen, dan voegt de eerste medeklinker zich naar de tweede wat stemhebbendheid betreft.
(zie blz. ѧ: ѥı, ѕı, ʒı).

2 сш en зш worden uitgesproken als [ш̄]
сж en зж worden uitgesproken als [ж̄]
сч en зч worden uitgesproken als [ч̄]
тч en дч worden uitgesproken als [ч̄]
тц en дц worden uitgesproken als [ц̄]

3 шѧ en шѧ worden uitgesproken als [шѧ]
щѧ en щѧ worden uitgesproken als [щѧ]
ши en шы worden uitgesproken als [шы]
щи en щы worden uitgesproken als [щи]
m.a.w. bij een letterverbinding v.e. sisklank met een klinker hangt de uitspraak v.e. harde of zachte medeklinker niet af van de erop volgende klinker.

4 In de verbindingen гк, гч wordt de г als een zachte х uitgesproken

5 Na к, г, х wordt altijd een и geschreven en uitgesproken.

6 Als een voorvoegsel eindigt op een harde medeklinker en de wortel begint met een и , b.v. ѿи́мѣтъ, dan wordt и uitgesproken als [ы].

SPELLINGSREGEL

* Na de altijd harde medeklinkers ж, ш en ц
en na de altijd zachte ч en щ wordt altijd gespeld:
ѧ en nooit een ѧ
ѹ en nooit een ю
и en nooit een ы
uitzondering: na ц in uitgangen spelt men ы i.p.v. и.
opmerking: de и na de ж, ш en ц
wordt altijd uitgesproken als ы.

* Na de ж, ч, ш, щ en ц kan nooit een onbeklemtoonde о volgen. In de plaats daarvoor komt dan een ѣ.
хорóшїй - хорóшѣго en niet хорóшого.

INSTRUCTIE VOOR DE LECTOR
met betrekking tot het lezen van Kerkslavische teksten
(uit: Alipij. Grammatika tserkovno-slavjanskago jazyka
p.23, § 6. Jordanville, N.Y. 1984)

1. Het lezen in de kerk moet gebeuren op een bepaalde recitatieve toon, niet gehaast, eerbiedig, duidelijk, en met inachtneming van de leestekens.
   Het lezen moet niet lijken op het voordragen van literaire werken.
   De kerkelijke tekst moet ook niet theatraal worden gelezen, met pathos of met merkbare persoonlijke emotie, dit is vaak storend voor degenen die het gelezene trachten te begrijpen en in zich op te nemen

2. Vervolgens moet men goed letten op de klemtoon, omdat deze niet altijd overeenkomt met die in het Russisch. Zo moet bijvoorbeeld worden gelezen:
   красе́нъ добро́тою en niet: кра́сенъ доброто́ю.

3. Tenslotte moet men de tekst zó lezen zoals men die aantreft, dus niet zoals die wordt uitgesproken in het Russisch, d.w.z.:
   * о niet uitspreken als а,
     dus: о̄ц̄а̀, en niet "а̲тца̀";
   * ѣ niet uitspreken als ë,
     dus: рожде́нагѡ en niet "раждённава"
     (de klank ë bestaat nl. niet in het Kerkslavisch);
   * -агѡ niet uitspreken als -ава,
     dus: мо́драго en niet мо́драва;
   * -огѡ niet uitspreken als -ова,
     dus: и̂но́гѡ en niet и̂но́ва;
   * -ѣгѡ niet uitspreken als -ѣва,
     dus: на́шѣгѡ en niet на́шѣва, е̂гѡ̀ en niet е̂вѡ.

Opm.1
ы en ѧ na sisklanken, moet men niet proberen uit te spreken op de gebruikelijke wijze, omdat ы en ѧ hier kenmerken zijn van de naamval.
In het meervoud en in de dualis na sisklanken is het schrijven van ы en ѧ toegestaan. Ze dienen echter alleen voor het onderscheid van naamvallen, die overeenkomen met naamvallen van het enkelvoud en van sisklanken die ermee nevengeschikt zijn.
Ze moeten worden uitgesproken als и en а.

Opm.2
In de voorvoegsels подъ-, изъ-, ѿ-, ѡбъ- e.a.
Bij woorden die beginnen met и (подъимемъ, ѡбъимемъ), is er geen reden ъ en и afzonderlijk uit te spreken.
Geheel volgens de regel hier uit te spreken zoals in enkele gevallen zelfs ook geschreven wordt, b.v.:
ѡбышє́дшє ѡбыдо́ша мѧ, и ймєнємъ гдⷭ҇нимъ противлѧ́хсѧ ймъ (utrenja, stich bij в҃ъ гдⷭ҇ь:).
Ї҆исъ жє скры́сѧ, и изы́дє изъ цр҃квє (Joh. 8:59).

4. Men moet de г niet als een plofklank uitspreken (g) maar fricatief (h): Го́споди = [h]о́сподиѝ *o Heer.*
Бо́гъ wordt uitgesproken als Бо́[χ] *God.*

5. De letterverbinding гк, in de woorden:
лєгкі́й = лє[χ]кі́й *licht,* en in мѧ́гкий = мѧ́[χ]кий *zacht.*
wordt uitgesproken als: [χ]к;
De letterverbinding гч
in hun vormen, resp. afleidingen:
лє́гчє = лє́[χ]чє *lichter* en мѧ́гчє = мѧ́[χ]чє *zachter*
wordt uitgesproken als [χ]ч.

6. De letterverbinding -сѧ
wordt uitgesproken als -[cᵇа] en niet als: [cJа]
наѹчи́тисѧ = наѹчи́ти[cᵇа] *leren.*

ENKELE ZAKEN OM TE ONTHOUDEN

1 и aan het begin van een woord wordt alleen als [ji] uitgesproken in de voornaamwoorden и҆́хъ, и҆́мъ, и҆́ми.

2 De Russische "о" aan het begin van een woord komt in het Kerkslavisch vaak overeen met є҆:
о̱ле́нь – є̱ле́нь *hert* о̱ди́н – є̱ди́нъ *een* (hoofdtelwoord)

3 ѡ҆͡ (versus ѡ҆) vindt men bij een uitroep of aanspeking:
ѡ҆͡ ди́вноє чꙋ́до – O goddelijk wonder.
ѡ҆͡ па́сха, и҆збавле́нїє ско́рби! – O Pascha, bevrijding van schuld!

4 De Rusische lettergrepen -оро-, -оло-, -ере- komen in het Kerkslavisch overeen met -ра-, -ла-, -ре-, -ле-:
оро ⇒ ра: г-оро-д ⇒ г-ра́-дъ; оло ⇒ ла: г-оло-ва ⇒ глава̀;
ере ⇒ ре: с-ере-бро ⇒ с-ре-бро̀; оло ⇒ ле: м-оло-ко ⇒ м-ле-ко̀.
Sommige van deze Kerkslavische woorden komen ook in het Russisch voor maar hebben daar dan meestal een figurlijke betekenis. Vgl.:
г-оло-ва́ *hoofd* (lichaamsdeel) en
г-ла-ва́ *hoofd* (leider); *hoofdstuk*.

5 Veel voorkomende woorden in de vocativus

Nominativus	Vocativus	Opmerkingen
влады́ка	влады́ко	uitgang op -о
де́ва	де́во	
жена̀	жено̀	
пода́тель	пода́телю	uitgang op -ю
оу҆тѣ́шитель	оу҆тѣ́шителю	
ца́рь	царю̀	
благи́й	бла́же	uitgang op -є
дыша̀	дꙋшѐ	
о҆те́цъ	о҆́че	
сокро́вище	сокро́вище	

DE VERLEDEN TIJD (gesimplificeerd)

1EV (а̃зъ) eindigt op **-хъ**

рѣ̀-хъ	я сказа́л	ik zei
воззва́-хъ	я воззва́л	ik riep
бы́-хъ	я был	ik was

2EV (ты̀) eindigt op **-лъ + е̂сѝ**

ре́к-лъ е̂сѝ	ты сказа́л	jij zei
воззва́-лъ е̂сѝ	ты воззвал	jij riep

3EV (о̂нъ) eindigt op **alle klinkers, behalve op -о en -ю**

(о̂на̀)	op -а	воззв-а̀	он воззва́л	hij riep
(о̂но̀)	op -ѥ	рѣч-ѐ	он сказа́л	hij zei
	op -и	я̃в-и	он яви́л	hij betoonde
	op -ѵ	оу̯сн-ѵ̀	он усну́л	hij sliep in
я̃в-и	op -ы	заб-ы̀	он забы́л	hij vergat
	op -ѣ	вовгрѣм-ѣ̀	он загреме́л	hij begon te donderen
	op -шѥ	глаго́ла-шѥ	он говори́л	hij sprak

1MV (мы̀) eindigt op **-хомъ**

согрѣши́-хомъ	мы согреши́ли	wij zondigden
воззва́-хомъ	мы взыва́ли	wij riepen

2MV (вы̀) eindigt op **-стѥ**

воззва́-стѥ	мы взыва́ли	wij riepen

3MV (о̂нѝ) eindigt ò̀f op **-ша** met voorafgaande klinker

воззва́-ша	они́ взыва́ли	zij riepen

ò̀f eindigt op **-хѵ**

бя́-хѵ	они́ бы́ли	zij waren
моля́-хѵ	они́ моли́ли	zij baden

Getalswaarde van de Ksl letters

n	x1	x10	x100	x1000
1	а	і	р	҂а
2	в	к	с	҂в
3	г	л	т	҂г
4	д	м	у	҂д
5	є	н	ф	҂є
6	ѕ	ѯ	х	҂ѕ
7	з	о	ѱ	҂з
8	и	п	ѡ	҂и
9	ѳ	ч	ѧ ц	҂ѳ

Oefening

а	1	ра	101	са	201	та	301
і	10	рі	110	сд	209	тд	309
аі	11	раі	111	сі	210	ті	310
ді	19	рді	119	саі	211	таі	311
к	20	рк	120	сді	219	тді	319
ка	21	рка	121	ск	220	тк	320
кд	29	ркд	129	ска	221	тка	321
л	30	рл	130	сл	230	тл	330
м	40	рм	140	см	240	тм	340
н	50	рн	150	сн	250	тн	350
ѯ	60	рѯ	160	сѯ	260	тѯ	360
о	70	ро	170	со	270	то	370
п	80	рп	180	сп	280	тп	380
ч	90	рч	190	сч	290	тч	390
р	100	с	200	т	300	у	400

De namen van de hoofdtelwoorden 1[2]

а҃	є̑ди́нъ, -а, -о	1
в҃	два̀, -тѣ̀, -тѣ̀	2
г҃	три҆ѣ̀, три҆̀, -и҆̀	3
д҃	четы́ре, -и, -и	4
є҃	пя́ть	5
ѕ҃	ш́есть	6
з҃	се́дмь	7
и҃	о̑смь	8
ѳ҃	де́вять	9
і҃	де́сять	10
а҃і	є̑динонá́десять (є)	11
в҃і	двонá́десять (є)	12
г҃і	тринá́десять (є)	13
д҃і	четыренá́десять (є)	14
є҃і	пятьнá́десять (є)	15
ѕ҃і	шестьнá́десять (є)	16
з҃і	седмьнá́десять (є)	17
и҃і	о̑смьнá́десять (є)	18
ѳ҃і	девятьнá́десять (є)	19
к҃	два́десять	20
л҃	три́десять (є)	30
м҃	четы́редесять (є)	40
н҃	пятьдеся́тъ	50
ѯ҃	шестьдеся́тъ	60
о҃	седмьдеся́тъ	70
п҃	о̑смьдесятъ	80

De namen van de rangtelwoorden 1[2]

а҃	пе́рвый, -аѧ, -оє	1
в҃	второ́й, -а́ѧ, -о́є, дрꙋ́гїй, -а́ѧ, -о́є	2
г҃	тре́тїй, -їѧ, -їе	3
д҃	четве́ртый, -аѧ, -оє	4
є҃	пя́тый, -аѧ, -оє	5
ѕ҃	шесто́й, -а́ѧ, -о́є	6
з҃	седмо́й, -а́ѧ, -о́є	7
и҃	ѻ̑смо́й, -а́ѧ, о́є	8
ѳ҃	девя́тый, -аѧ, -оє	9
і҃	деся́тый, -аѧ, -оє	10
а҃і	є̑диноѧдеся́тый, первыйна́десать	11
в҃і	двоѧдеся́тый, второйна́десать	12
г҃і	триѧдеся́тый, третїйна́десать	13
д҃і	четыреѧдеся́тый, четвертыйна́десать	14
є҃і	пятьѧдеся́тый, пятыйна́десать	15
ѕ҃і	шестьѧдеся́тый, шестыйна́десать	16
з҃і	седмьѧдеся́тый, седмыйна́десать	17
и҃і	ѻ̑смьѧдеся́тый, ѻ̑смыйна́десать	18
ѳ҃і	девятьѧдеся́тый, девятыйна́десать	19
к҃	двадеся́тый	20
л҃	тридеся́тый	30
м҃	четыредеся́тый	40
н҃	пятьдеся́тый	50
ѯ҃	шестьдеся́тый	60
о҃	седмьдеся́тый	70
п҃	ѻ̑смьдеся́тый	80

De namen van de hoofdtelwoorden 2[2]

ч҃	дéвѧтьдесѧтъ	90
р҃	стò	100
с҃	двѣ́стѣ, -и	200
т҃	трúста	300
у҃	четы́реста	400
ф҃	пѧтьсо́тъ	500
х҃	шестьсо́тъ	600
ѱ҃	седмьсо́тъ	700
ѿ҃	о҆́смьсо́тъ	800
ц҃	девятьсо́тъ	900
҂а҃	ты́сѧща	1.000
҂в҃	двѣ̀ ты́сѧщы	2.000
҂г҃	трѝ ты́сѧщы	3.000
҂и҃	о҆́смь ты́сѧщъ	8.000
҂і҃	тьмà	10.000
҂р҃	легео́nъ	100.000
҂҂а҃	лео́дръ	1.000.000

Naar het Griekse systeem dienen de Cyrillische letters ook als cijfers. (De letters в, ж e.a. - een Slavische vinding - worden niet gebruikt.) De numerieke waarde wordt aangegeven door een titlo dat boven de letter wordt geplaatst of boven de voorlaatste van een samenstelling van meerdere letters; de schuine streep met twee dwarsstreepjes geeft de duizendtallen aan.
Voorbeelden:
и҃ = 8; и҃і = 18; о҆и = 78; тн҃з = 357;
҂ацз҃д = 1964; ҂ацч҃в = 1992; ҂зуо҆в = 7472.

De namen van de rangtelwoorden 2[2]

ч	девять десятый	90
р	сотный	100
с	второсотный, двусотный	200
т	трисотный	300
у	четверосотный	400
ф	пятьсотный	500
х	шестьсотный	600
ѱ	седмьсотный	700
ѿ	осмьсотный	800
ц	девятьсотный	900
×а	тысящный	1.000
×в	второтысящный, двотысящный	2.000
×г	тритысящный	3.000
×д	четыретысящный	4.000
×є	пятьтысящный	5.000
×ѕ	шестьтысящный	6.000
×з	седмьтысящный	7.000
×и	осмьтысящный	8.000
×ѳ	девятьтысящный	9.000
×і	десятьтысящный	10.000

Schrijfwijze van de getalswaarde van rangtelwoorden:

В недѣлю а-ю (пѣрвую)

Кадисма в-аа (втораа)

На а-омъ часѣ (пѣрвомъ)

GETALSWAARDE VAN DE CYRILLISCHE LETTERS (Pro memorie)

	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90
1	а҃	а҃і	к҃а	л҃а	м҃а	н҃а	ѯ҃а	о҃а	п҃а	ч҃а
2	в҃	в҃і	к҃в	л҃в	м҃в	н҃в	ѯ҃в	о҃в	п҃в	ч҃в
3	г҃	г҃і	к҃г	л҃г	м҃г	н҃г	ѯ҃г	о҃г	п҃г	ч҃г
4	д҃	д҃і	к҃д	л҃д	м҃д	н҃д	ѯ҃д	о҃д	п҃д	ч҃д
5	є҃	є҃і	к҃є	л҃є	м҃є	н҃є	ѯ҃є	о҃є	п҃є	ч҃є
6	ѕ҃	ѕ҃і	к҃ѕ	л҃ѕ	м҃ѕ	н҃ѕ	ѯ҃ѕ	о҃ѕ	п҃ѕ	ч҃ѕ
7	з҃	з҃і	к҃з	л҃з	м҃з	н҃з	ѯ҃з	о҃з	п҃з	ч҃з
8	и҃	и҃і	к҃и	л҃и	м҃и	н҃и	ѯ҃и	о҃и	п҃и	ч҃и
9	д҃	д҃і	к҃д	л҃д	м҃д	н҃д	ѯ҃д	о҃д	п҃д	ч҃д
10	і҃	к҃	л҃	м҃	н҃	ѯ҃	о҃	п҃	ч҃	р҃

	100	110	120	130	140	150	160	170	180	190
1	р҃а	р҃а҃і	р҃к҃а	р҃л҃а	р҃м҃а	р҃н҃а	р҃ѯ҃а	р҃о҃а	р҃п҃а	р҃ч҃а
2	р҃в	р҃в҃і	р҃к҃в	р҃л҃в	р҃м҃в	р҃н҃в	р҃ѯ҃в	р҃о҃в	р҃п҃в	р҃ч҃в
3	р҃г	р҃г҃і	р҃к҃г	р҃л҃г	р҃м҃г	р҃н҃г	р҃ѯ҃г	р҃о҃г	р҃п҃г	р҃ч҃г
4	р҃д	р҃д҃і	р҃к҃д	р҃л҃д	р҃м҃д	р҃н҃д	р҃ѯ҃д	р҃о҃д	р҃п҃д	р҃ч҃д
5	р҃є	р҃є҃і	р҃к҃є	р҃л҃є	р҃м҃є	р҃н҃є	р҃ѯ҃є	р҃о҃є	р҃п҃є	р҃ч҃є
6	р҃ѕ	р҃ѕ҃і	р҃к҃ѕ	р҃л҃ѕ	р҃м҃ѕ	р҃н҃ѕ	р҃ѯ҃ѕ	р҃о҃ѕ	р҃п҃ѕ	р҃ч҃ѕ
7	р҃з	р҃з҃і	р҃к҃з	р҃л҃з	р҃м҃з	р҃н҃з	р҃ѯ҃з	р҃о҃з	р҃п҃з	р҃ч҃з
8	р҃и	р҃и҃і	р҃к҃и	р҃л҃и	р҃м҃и	р҃н҃и	р҃ѯ҃и	р҃о҃и	р҃п҃и	р҃ч҃и
9	р҃д	р҃д҃і	р҃к҃д	р҃л҃д	р҃м҃д	р҃н҃д	р҃ѯ҃д	р҃о҃д	р҃п҃д	р҃ч҃д
10	р҃і	р҃к	р҃л	р҃м	р҃н	р҃ѯ	р҃о	р҃п	р҃ч	с҃

	200	210	220	230	240	250	260	270	280	290
1	с҃а	с҃а҃і	с҃к҃а	с҃л҃а	с҃м҃а	с҃н҃а	с҃ѯ҃а	с҃о҃а	с҃п҃а	с҃ч҃а
2	с҃в	с҃в҃і	с҃к҃в	с҃л҃в	с҃м҃в	с҃н҃в	с҃ѯ҃в	с҃о҃в	с҃п҃в	с҃ч҃в
3	с҃г	с҃г҃і	с҃к҃г	с҃л҃г	с҃м҃г	с҃н҃г	с҃ѯ҃г	с҃о҃г	с҃п҃г	с҃ч҃г
4	с҃д	с҃д҃і	с҃к҃д	с҃л҃д	с҃м҃д	с҃н҃д	с҃ѯ҃д	с҃о҃д	с҃п҃д	с҃ч҃д
5	с҃є	с҃є҃і	с҃к҃є	с҃л҃є	с҃м҃є	с҃н҃є	с҃ѯ҃є	с҃о҃є	с҃п҃є	с҃ч҃є
6	с҃ѕ	с҃ѕ҃і	с҃к҃ѕ	с҃л҃ѕ	с҃м҃ѕ	с҃н҃ѕ	с҃ѯ҃ѕ	с҃о҃ѕ	с҃п҃ѕ	с҃ч҃ѕ
7	с҃з	с҃з҃і	с҃к҃з	с҃л҃з	с҃м҃з	с҃н҃з	с҃ѯ҃з	с҃о҃з	с҃п҃з	с҃ч҃з
8	с҃и	с҃и҃і	с҃к҃и	с҃л҃и	с҃м҃и	с҃н҃и	с҃ѯ҃и	с҃о҃и	с҃п҃и	с҃ч҃и
9	с҃д	с҃д҃і	с҃к҃д	с҃л҃д	с҃м҃д	с҃н҃д	с҃ѯ҃д	с҃о҃д	с҃п҃д	с҃ч҃д
10	с҃і	с҃к	с҃л	с҃м	с҃н	с҃ѯ	с҃о	с҃п	с҃ч	т҃

APPENDIX .B.

LUISTEROEFENINGEN

Kerkslavische tekst
en
Nederlandse vertaling
van het feest
van de

Gedaanteverandering van de Heer

Deze Kerkslavische gezangen
zijn te beluisteren
op de in de handel verkrijgbare
compact disk CH CD 105/383
Transfiguration du Seigneur
Grande Vêpres. Orthros. Liturgie.
Le chœur des moines de Chevetogne
Dirigent P. Maxime Gimenez.
1985.

Zie voor nawoord van père Maxime Gimenez over dit feest
blz. B: 15

.в҃: в҃.

Свѧто́е преѡбраже́нїе

го́спода бо́га и҆ спа́са на́шегѡ

І҆исꙋ́са христа̀

На вели́цѣй вече́рни (стр. в҃: д҃)
На оу҆́трени (стр. в҃: г҃)
На лїтꙋргі́и (стр. в҃: л҃)
(к – канона́рхъ, х – хо́ръ)

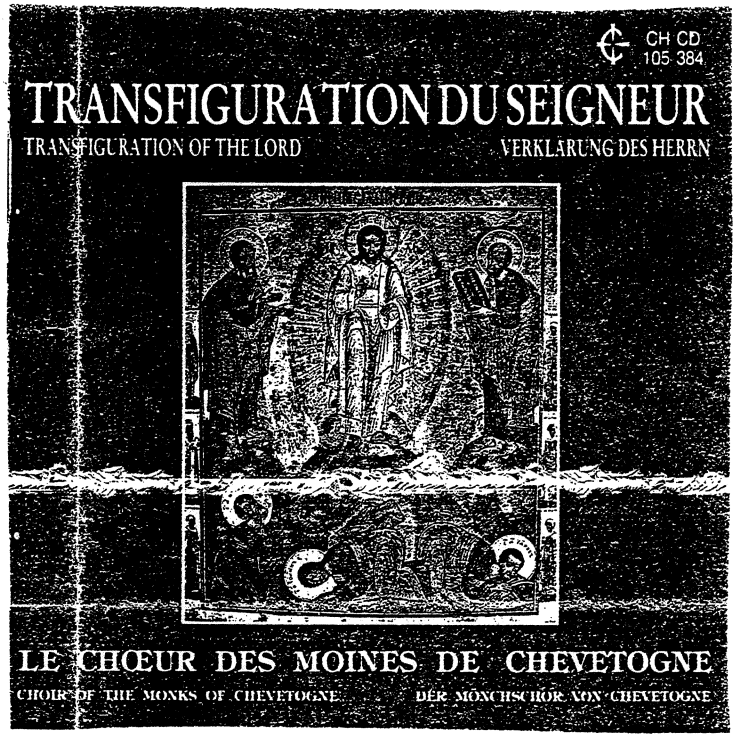

.B♭: F.

PREOBRAZJENIJE - TRANSFIGURATIE

FEEST VAN DE GEDAANTEVERANDERING

VAN ONZE HEER JEZUS CHRISTUS

Grote Vespers (blz. B♭: E♭)
Metten (blz. B♭: A♭1)
Liturgie (blz. B♭: A♭a)

(V - Voorzanger, K - Koor)

.в҃: д҃.

На вели́цѣй вече́рни

а҃ На Гдⷭ҇и воззва́хъ, стїхи̑ры, на и҃, гла́съ д҃

к Гдⷭ҇и воззва́хъ, гла́съ четве́ртый:

х Гдⷭ҇и, воззва́хъ къ тебѣ̀, оу҆слы́ши мѧ̀.
Оу҆слы́ши мѧ̀ Гдⷭ҇и.
Гдⷭ҇и, воззва́хъ къ тебѣ̀, оу҆слы́ши мѧ̀:
бонмѝ гла́сꙋ моле́нїѧ моегѡ̀,
внегда̀ воззва́ти мѝ къ тебѣ̀.
Оу҆слы́ши мѧ̀ Гдⷭ҇и.
Да и҆спра́витсѧ мл҃тва моѧ̀,
ꙗ҆́кѡ кади́ло пред̾ тобо́ю:
воздѣѧ́нїе рꙋкꙋ̀ мое́ю
же́ртва вече́рнѧѧ,
оу҆слы́ши мѧ̀ Гдⷭ҇и.

к И҆зъ глꙋбины̀ воззва́хъ къ тебѣ̀ Гдⷭ҇и,
Гдⷭ҇и, оу҆слы́ши гла́съ мо́й.

б҃ Сті́хъ а҃, гла́съ д҃:

х Пре́жде крⷭ҇та̀ твоегѡ̀ Гдⷭ҇и,
гора̀ нб҃сѝ подо́бѧщисѧ,
и҆ ѻ҆́блакъ ꙗ҆́кѡ сѣ́нь протѧза́шесѧ,
тебѣ̀ преѡбразꙋ́ющꙋсѧ,
ѿ ѻ҆ц҃а̀ же свидѣ́тельствꙋемꙋ:
та́мѡ бѣ̀ пе́тръ со і҆а́кѡвомъ и҆ і҆ѡа́нномъ,
ꙗ҆́кѡ хотѧ́хꙋ бы́ти съ тобо́ю
и҆ во вре́мѧ преда́нїѧ твоегѡ̀,
да ви́дѣвше чꙋдеса̀ твоѧ̑,
не оу҆страша́тсѧ страда́нїй твои́хъ:
и҆́мже поклони́тисѧ на́мъ въ ми́рѣ сподо́би,
вели́кїѧ ра́ди твоеѧ̀ ми́лости.

.Ε: Ε.

Grote Vespers

1 Góspodi, wozzwách, stichieren 8, toon 4:

V Heer, ik heb geroepen, 4e toon:

K Heer, ik heb tot U geroepen, verhoor mij.
Verhoor mij, Heer.
Heer, ik heb tot U geroepen, verhoor mij:
verhoor de stem van mijn smeking,
wanneer ik roep tot U.
Verhoor mij, Heer.
Moge mijn gebed opstijgen,
als wierook voor Uw aangezicht;
de opheffing van mijn handen
als een avondoffer.
Verhoor mij, Heer.

V Uit de diepte heb ik tot U geroepen, Heer,
Heer, luister naar mijn smeken.

2 Stich 1, toon 4:

K Voordat de tijd van uw Kruis gekomen was,
werd de berg in de hemel veranderd, Heer,
en een wolk beschutte U als een tent
Gij, Die van gedaante veranderde.
De Vader getuigde over U in heerlijkheid
daar was Petrus met Jakobus en Johannes,
die óók bij U zouden zijn
toen Gij verraden werd
opdat zij, na het aanschouwen van uw wonderen,
niet door uw lijden zouden wankelen.
maak ons waardig om in vrede uw lijden te eren,
door uw grote genade.

.в҃: ѕ҃.

г҃ Сла́ва, и҆ ны́не, гла́съ ѕ҃:

к Сла́ва..., и҆ ны́не....

х Прѡѡбразꙋ́ѧ воскр҃нїе твоѐ, Хр҃тѐ Бж҃е,
тогда̀ поѧ́тъ трѝ твоѧ̑ оу҆ч҃никѝ,
петра̀ и҆ і҆а́кѡва и҆ і҆ѡа́нна,
на ѳавѡ́ръ возше́лъ є҆сѝ:
тебѣ́ же сп҃се, преѡбразꙋ́ющꙋсѧ,
ѳавѡ́рскаѧ гора̀ свѣ́томъ покрыва́шесѧ:
уч҃низы̀ твоѝ сло́ве,
поверго́ша себѐ до́лꙋ на землѝ,
не терпѧ́ще зрѣ́ти неви́димагѡ зра́ка,
а҆́гг҃ли слꙋжа́хꙋ стра́хомъ и҆ тре́петомъ,
нб҃са̀ оу҆боѧ́шасѧ землѧ̀ вострепета̀,
ви́дѧще на землѝ сла́вы Гд҃а.

д҃ На стїхо́внѣ стїхи̑ры самогла́сны:

х Сла́ва..., и҆ ны́не...
Петрꙋ̀ и҆ і҆а́кѡвꙋ и҆ і҆ѡа́ннꙋ
лꙋ́чшымъ оу҆ч҃никѡ́мъ твои̑мъ Гд҃и,
дне́сь показа́лъ є҆сѝ на горѣ̀ ѳавѡ́рстѣй
сла́вꙋ бж҃е́ственнагѡ твоегѡ̀ зра́ка:
ви́дѧхꙋ бо ри̑зы твоѧ̑ ѡ҆блиста́вшыѧ ꙗ҆́кѡ свѣ́тъ,
и҆ лицѐ твоѐ па́че со́лнца:
не терпѧ́ще зрѣ́ти
нестерпи́мое твоегѡ̀ сїѧ́нїѧ,
на зе́млю низпа́дахꙋ,
ника́коже зрѣ́ти могꙋ́ще.
гла́съ же слы́шахꙋ
свидѣ́тельствꙋющъ свы́ше:
Се́й є҆́сть сн҃ъ мо́й возлю́бленный,
прише́дый въ мі́ръ спастѝ человѣ́ка.

3 Slawa, i nynje, toon 6:

V Eer aan de Vader..., nu en altijd...
Als voorafbeelding van uw Opstanding, Christus God,
waart Gij met uw drie leerlingen
Petrus, Jakobus en Johannes
op de berg Thabor;
daar werd Gij van gedaante veranderd
en straalde de berg in licht.
op uw woord
wierpen de leerlingen zich ter aarde
de aanblik uwer heerlijkheid niet verdragend.
De engelen dienden U met vrees en beven,
de hemel huiverde en de aarde sidderde
ziende op aarde de heerlijkheid van de Heer.

4 Theotokion van de apostichen, toon 6:

K Eer aan de Vader..., nu en altijd...
Aan Petrus, Jakobus en Johannes,
uw geliefde leerlingen
hebt gij heden op de berg Thabor
de luister van uw Godheid getoond,
zodat zij uw klederen zagen blinken van licht,
en uw gelaat stralender dan de zon.
Zij konden niet onverhuld verdragen
het aanschouwen van uw stralend licht,
en vielen daardoor ter aarde neder
zonder de ogen te kunnen opheffen.
En zij hoorden, hoe een stem uit de hemel
over U getuigde:
Deze is Mijn welbeminde Zoon, Die in de
wereld is gekomen om de mens te verlossen.

.в҃: и҃.

є҃ На благослове́нїи хлѣбѡ́въ, тропа́рь, гла́съ з҃:

к Преѡбрази́лсѧ є҆сѝ на горѣ̀, Хр҃тѐ бж҃е,
показа́вый оу҆ченикѡ́мъ твои̑мъ
сла́вꙋ твою̀, ꙗ҆́коже можа́хꙋ:
да возсїѧ́етъ и҆ на́мъ грѣ̑шнымъ
свѣ́тъ тво́й присносꙋ́щный,
моли́твами бц҃ы, свѣтода́вче, сла́ва тебѣ̀.

5 Tijdens de zegening van de broden, tropar, toon 7:

K Op de berg werd Gij van gedaante veranderd,
Christus God, en aan uw leerlingen toonde Gij
uw heerlijkheid, voorzover zij dat vermochten,
Dat ook voor ons, zondaars,
uw eeuwig Licht moge stralen,
Schenker van het Licht, ere zij U.

.в҃: і҃.

На оу҆́трени

ѕ Гла́съ з҃:

к Бг҃ъ Гдⷭ҇ь, и҆ ꙗ҆ви́сѧ на́мъ,
бл҃гослове́нъ грѧдый ви и҆́мѧ Гдⷭ҇не.

(сті́хъ а҃:)

к И҆сповѣ́дайтесѧ Гдⷭ҇еви, ꙗ҆́кѡ бл҃гъ,
ꙗ҆́кѡ въ вѣ́къ млⷭ҇ть є҆гѡ̀.

х Бг҃ъ Гдⷭ҇ь, и҆ ꙗ҆ви́сѧ на́мъ,
бл҃гослове́нъ грѧдый ви и҆́мѧ Гдⷭ҇не.

(сті́хъ в҃:)

к Ѡ҆быше́дше ѡ҆быдо́ша мѧ̀,
и҆ и҆́менемѣ Гдⷭ҇нимъ противлѧ́хсѧ и҆́мъ.

х Бг҃ъ Гдⷭ҇ь, и҆ ꙗ҆ви́сѧ на́мъ,
бл҃гослове́нъ грѧдый ви и҆́мѧ Гдⷭ҇не.

(сті́хъ г҃:)

к Не оу҆мрꙋ̀ но жи́въ бꙋ́дꙋ,
и҆ повѣ́мъ дѣла̀ Гдⷭ҇нѧ.

х Бг҃ъ Гдⷭ҇ь, и҆ ꙗ҆ви́сѧ на́мъ,
бл҃гослове́нъ грѧдый ви и҆́мѧ Гдⷭ҇не.

(сті́хъ д҃:)

к Ка́мень, є҆го́же небрего́ша зи́ждꙋщїи,
се́й бы́сть во главꙋ̀ оу҆́гла:
ѿ Гдⷭ҇а бы́сть се́й,
и҆ є҆́сть ди́вень во ѻ҆чесѣ́хъ на́шихъ.

х Бг҃ъ Гдⷭ҇ь, и҆ ꙗ҆ви́сѧ на́мъ,
бл҃гослове́нъ грѧдый ви и҆́мѧ Гдⷭ҇не.

Metten

6 Toon 7:

V God is Heer en Hij is ons verschenen;
gezegend is Hij, Die komt in de naam des Heren.

(vers 1:)

V Belijd de Heer, want Hij is goed;
in eeuwigheid duurt Zijn erbarmen.

K God is Heer en Hij is ons verschenen;
gezegend is Hij, Die komt in de naam des Heren.

(vers 2:)

V Van alle kanten omringden zij mij, maar in
de naam des Heren heb ik mij tegen hen verzet

K God is Heer en Hij is ons verschenen;
gezegend is Hij, Die komt in de naam des Heren.

(vers 3:)

V Ik zal niet sterven maar leven,
en de werken des Heren verkondigen.

K God is Heer en Hij is ons verschenen;
gezegend is Hij, Die komt in de naam des Heren.

(vers 4:)

V De steen die de bouwlieden hadden verworpen,
deze is tot hoeksteen geworden.
Door de Heer is dit geschied,
het is wonderbaar in onze ogen.

K God is Heer en Hij is ons verschenen;
gezegend is Hij, Die komt in de naam des Heren.

.в҃: в҃і.

з Тропа́рь, гла́съ з҃:

х Преѡбрази́лсѧ є҆сѝ на горѣ̀, Хрⷭ҇тѐ бж҃е,
показа́вый оу҆ченикѡ́мъ твои̑мъ
сла́вꙋ твою̀, ꙗ҆́коже можа́хꙋ:
да возсїѧ́етъ и҆ на́мъ грѣ̑шнымъ
свѣ́тъ тво́й присносꙋ́щный,
моли́твами бцⷣы, свѣтода́вче, сла́ва тебѣ̀.

и҃ Велича́нїе:

х Велича́емъ, велича́емъ тѧ̀,
живода́вче Хрⷭ҇тѐ,
и҆ почита́емъ пречⷭ҇тыѧ пло́ти твоеѧ̀
пресла́вное преѡбраже́нїе.
(ѱсало́мъ и҆збра́нный:)

к Кто взы́детъ на го́рꙋ Гдⷭ҇ню;
и҆лѝ кто̀ ста́нетъ на мѣ́стѣ стⷭ҇ѣ́мъ є҆гѡ̀;

х Велича́емъ, велича́емъ тѧ̀,
живода́вче Хрⷭ҇тѐ,
и҆ почита́емъ пречⷭ҇тыѧ пло́ти твоеѧ̀
пресла́вное преѡбраже́нїе.
Сла́ва, и҆ ны́нъ.
А҆ллилꙋ́їа, а҆ллилꙋ́їа, а҆ллилꙋ́їа, сла́ва тебѣ̀ бж҃е
(два́жды)

к А҆ллилꙋ́їа, а҆ллилꙋ́їа, а҆ллилꙋ́їа, сла́ва тебѣ̀ бж҃е.
(є҆ди́ножды).

х Велича́емъ, велича́емъ тѧ̀,
живода́вче Хрⷭ҇тѐ,
и҆ почита́емъ пречⷭ҇тыѧ пло́ти твоеѧ̀
пресла́вное преѡбраже́нїе.

7 Tropar, toon 7:

K Op de berg werd Gij van gedaante veranderd,
Christus God, en aan uw leerlingen toonde Gij
uw heerlijkheid, voorzover zij dat vermochten,
Dat ook voor ons, zondaars,
uw eeuwig Licht moge stralen,
Schenker van het Licht, ere zij U.

8 Prijslied:

K Wij prijzen, wij prijzen U,
Levenschenker, Christus,
en vereren uw roemrijke Verheerlijking
in uw zuiver Lichaam.
(geselecteerd psalmvers)

V Wie mag opgaan tot de berg des Heren;
wie mag staan op Zijn heilige plaats?

K Wij prijzen, wij prijzen U,
Levenschenker, Christus,
en vereren uw roemrijke Verheerlijking
in uw zuiver Lichaam.
Eer aan de Vader... nu en altijd...
Alliluja, alliluja, alliluja, ere zij U, o God
(tweemaal)

V Alliluja, alliluja, alliluja, ere zij U, o God
(eenmaal).

K Wij prijzen, wij prijzen U,
Levenschenker, Christus,
en vereren uw roemrijke Verheerlijking
in uw zuiver Lichaam.

.в҃: д҃і.

ѳ҃ Проки́менъ, гла́съ д҃:
д Во́нмемъ, прему́дрость во́нмемъ.
к Проки́мемъ, гла́съ д҃:
Ѳавѡ́ръ и҆ є҆рмѡ́нъ
ѡ҆ и҆́мени твое́мъ возра́дꙋетасѧ.
х Ѳавѡ́ръ и҆ є҆рмѡ́нъ
ѡ҆ и҆́мени твое́мъ возра́дꙋетасѧ.
(сті́хъ:)
к Твоѧ̑ сꙋ́ть небеса̀ и҆ твоѧ̀ є҆́сть землѧ̀.
х Ѳавѡ́ръ и҆ є҆рмѡ́нъ
ѡ҆ и҆́мени твое́мъ возра́дꙋетасѧ.
к Ѳавѡ́ръ и҆ є҆рмѡ́нъ
х ѡ҆ и҆́мени твое́мъ возра́дꙋетсѧ.

і҃ Канѡ́нъ а҃:

і҃:а҃ Пѣ́снъ а҃: (И҆сх. д҃і:к҃а-к҃в)
х Ли́цы і҆и҃льтестїи
невла́жными стопа́ми,
по́итъ чермны́й,
и҆ вла́жнꙋю глꙋбинꙋ̀ прогна́вше,
вса́дники трїста́ты враги̇̀ ви́дѧще
въ не́й погрꙋже́ны,
съ весе́лїемъ поѧ́хꙋ:
пои́мъ Бг҃ꙋ на́шемꙋ,
ꙗ҆́кѡ просла́висѧ.
Сла́ва тебѣ̀ бж҃е на́шъ, сла́ва тебѣ̀.

9 Prokimen, toon 4:

D Laat ons aandachtig zijn, wijsheid, aandacht.

V Prokimen, toon 4:
Thabor en Hermon
zullen juichen om uw naam.

K Thabor en Hermon
zullen juichen om uw naam.
(stich:)

V Aan U zijn de hemelen en van U is de aarde.

K Thabor en Hermon
zullen juichen om uw naam.

V Thabor en Hermon

K zullen juichen om uw naam.

10 1e Kanon:

10.1 Eerste Ode: (Ex. 14:21-22)

K Nadat de kinderen van Israël
droogvoets
door de Rode Zee waren getrokken,
en de afgrond van de wateren verjagend,
zagen zij dat de ruiters en wagens
van de vijand erin werden verzwolgen;
en zij riepen uit in vreugde:
laat ons zingen voor onze God,
want Hij heeft Zich verheerlijkt.
Ere zij U, onze God, ere zij U.

.в҃: ѕ҃і.

Х Кр҃тъ начерта́въ мѡѷсе́й, (И҆сх. д҃і:к҃ѕ-к҃д)
впрѧ́мѡ жезло́мъ чермно́е пресѣчѐ,
і҆и҃лю пѣшеходѧ́щꙋ,
то́же ѡ҆бра́тнѡ
фараѡ́нѡвымъ колесни́цам
оу҆да́ривъ совокꙋпѝ,
вопрекѝ написа́въ
непобѣди́мое ѻ҆рꙋ́жїе:
тѣ́мъ Хр҃тꙋ̀ пои́мъ Бг҃ꙋ на́шемꙋ,
ꙗ҆́кѡ просла́висѧ.

і҃:в҃ <u>Пѣ́снъ г҃:</u>

Х Лꙋ́къ си́льныхъ и҆знемо́же,
и҆ немощствꙋ́ющїи препоѧ́сашасѧ си́лою:
сегѡ̀ ра́ди оу҆тверди́сѧ въ Гд҃ѣ се́рдце моѐ.
Сла́ва тебѣ̀ бж҃е на́шъ, сла́ва тебѣ̀.
Же́злъ бо ѡ҆́бразъ та́йны прїе́млетсѧ,
прозѧбле́нїемъ бо
предразсꙋжда́етъ свѧще́нника:
неплодѧ́щей же пре́жде цр҃кви,
ны́нѣ процвѣтѐ дре́во Кр҃та̀,
въ держа́вꙋ и҆ оу҆твержде́нїе.

K Met zijn staf tekende Mozes (Ex. 14:26-29)
het symbool van het Kruis,
en opende daardoor de Rode Zee voor Israël,
dat droogvoets er doorheen trok.
Hij verwoestte de oorlogswagens van Farao,
toen hij de zee weer gesloten had,
door op haar oneindigheid
het onoverwinnelijk wapen af te beelden.
Laat ons zingen voor Christus, onze God,
want Hij heeft zich verheerlijkt.

10.2 Derde Ode:

K De boog van de sterken werd zwak,
maar de zwakke heeft zich met sterkte omgord;
daarom is mijn hart bevestigd in de Heer.
Ere zij U, onze God, ere zij U.
Een staf wordt voorafbeelding van het mysterie,
want door zijn bloei
wees deze de hogepriester aan.
Zo bloeit ook in de eerst onvruchtbare Kerk,
nu het Hout van het Kruis,
als haar Kracht en haar Sterkte.

.в҃: и҃і.

і҃:г҃ Пѣ́снъ д҃:

Х Оу҆слы́шахъ сла́вное смотре́нїе твоѐ,
Хр҃тѐ Бж҃е,
ꙗ҆́кѡ роди́лсѧ є҆сѝ ѿ дв҃ы,
да ѿ ле́сти и҆зба́виши
зову́щыѧ:
сла́ва си́лѣ твое́й, Гд҃и.
Сла́ва тебѣ̀ бж҃е на́шъ, сла́ва тебѣ̀.
Оу҆слы́шахъ Гд҃и,
смотре́нїѧ твоегѡ̀ та́инство,
разꙋмѣ́хъ дѣла̀ твоѧ̑
и҆ просла́вныхъ твоѐ бж҃ествѡ̀.

і҃:д҃ Пѣ́снъ є҃:

Х ѿ свѣ́та пресѣкі́й перворо́дный свѣ́тъ,
ꙗ҆́кѡ во свѣ́тѣ дѣла̀ пою́тъ тѧ̀ Хр҃тѐ,
содѣ́телѧ,
во свѣ́тѣ твое́мъ
пꙋти̑ на́шѧ напра́ви.
Сла́ва тебѣ̀ бж҃е на́шъ, сла́ва тебѣ̀.
ѡ҆ треблж҃е́нное дре́во,
на не́мже распѧ́сѧ Хр҃то́съ,
Цр҃ь и҆ Гд҃ь,
и҆́мже падѐ дре́вомъ прельсти́вый,
тобо́ю прельсти́всѧ,
Бг҃ꙋ привозди́вшꙋсѧ пло́тїю,
подаю́щемꙋ ми́ръ
дꙋша́мъ на́шымъ.

10.3 Vierde Ode:

K Uw roemrijke Heilsorde heb ik vernomen,
Christus onze God:
hoe Gij uit een Maagd geboren zijt
om ons uit de dwaling te verlossen,
die roepen tot U;
Ere zij uw macht, o Heer.
Ere zij U, onze God, ere zij U.
Het mysterie van uw heilsorde
heb ik gekend, o Heer;
ik heb nagedacht over uw werken,
en uw Godheid heb ik verheerlijkt.

10.4 Vijfde Ode:

K Uit de chaos van de oorsprong
hebt Gij het licht gecreëerd,
opdat uw werken, o Christus, in dit licht
U mogen prijzen als hun Schepper en God,
richt ook onze wegen in uw licht.
Ere zij U, onze God, ere zij U.
O driewerf zalig Hout
op u werd uitgestrekt Christus,
onze Koning en Heer.
Gij hebt de vijand neergeworpen,
die ons bedrogen had door het hout,
omdat God in Zijn vlees op u was vastgehecht,
Die daardoor de vrede heeft geschonken
aan onze zielen.

і҃:є҃ Пѣ́снъ ѕ҃:

х Внегда̀ скорбѣ́ти мѝ,
возопи́хъ ко Гдⷭ҇ꙋ,
и҆ оу҆слы́ша мѧ̀
Бг҃ъ спасе́нїѧ моегѡ̀.
Сла́ва тебѣ̀ бж҃е на́шъ, сла́ва тебѣ̀.
Во́днагѡ ѕвѣ́рѧ во оу҆тро́бѣ,
дла̑ни и҆ѡ́на крⷭ҇товидно распросте́ръ,
спаси́тельнꙋю стрⷭ҇ть проѡбража́ше ꙗ҆́вѣ.
Тѣ́мъ тридне́венъ и҆зше́дъ,
премі́рное воскрⷭ҇нїе прописа́ше,
пло́тїю пригвожде́ннагѡ Хрⷭ҇та̀ Бг҃а,
и҆ тридне́внымъ воскрⷭ҇нїемъ
мі́ръ просвѣ́щагѡ.

і҃:ѕ҃ Конда́къ, гла́съ з҃. Самогла́сенъ:

х На горѣ̀ преѡбрази́лсѧ є҆сѝ,
и҆ ꙗ҆́коже вмѣща́хꙋ оу҆ч҃ницы̀ твоѝ,
сла́вꙋ твою̀, Хрⷭ҇тѐ бж҃е, ви́дѣша:
да є҆гда̀ тѧ̀ оу҆́зрѧтъ распина́ема,
страда́нъе оу҆́бѡ оу҆разꙋмѣ́ютъ во́льное,
мі́рови же пропове́дѧютъ:
ꙗ҆́кѡ ты̀ є҆сѝ вои́стинꙋ ѻ҆́ч҃ее сїѧ́нїе.

і҃:з҃ Пѣ́снъ з҃:

х А҆враа́мстїи и҆ногда̀ въ вавѵ̀лѡ́нѣ ѻ҆́троцы
пе́щный пла́мень попра́ша,
пѣ́сньми взива́юще:
ѻ҆те́цъ на́шихъ бж҃е,
бл҃гослове́нъ є҆сѝ.
Сла́ва тебѣ̀ бж҃е на́шъ, сла́ва тебѣ̀.

10.5 Zesde Ode:

K In mijn beproeving
riep ik tot de Heer
en Hij heeft mij verhoord,
als de God van mijn verlossing.
Ere zij U, onze God, ere zij U.
Toen Jonas in de buik van het zeemonster bad,
was hij een voorafbeelding
van uw verlossend lijden.
Toen hij er de 3e dag uit te voorschijn kwam,
schetste hij de ikoon van uw verrijzenis,
o Cristus God, Die in uw vlees waart gekruisigd,
en de gehele wereld steeds verlicht
door uw Opstanding op de derde dag.

10.6 Kondak, toon 7:

K Op de berg werd Gij van gedaante veranderd
en uw leerlingen, voor zover zij dat vermochten,
aanschouwden uw heerlijkheid, Christus God.
Opdat zij, wanneer zij U gekruisigd zouden zien,
zij uw lijden als vrijwillig zouden erkennen
en aan de wereld verkondigen,
dat Gij waarlijk de afstraling van de Vader zijt.

10.7 Zevende Ode:

K De drie Jongelingen, de zonen van Abraham,
hebben eens in Babylon
de vlammen van de vuuroven overwonnen
onder het zingen van de lofzang tot U:
God onzer vaderen, gezegend zijt Gij.
Ere zij U, onze God, ere zij U.

.в҃: к҃в.

х Безꙋ́мное велѣ́нїе
мꙋчи́телѧ ѕлочести́вагѡ лю́ди поколеба̀,
ды́шꙋщее преще́нїе и҆ ѕлохꙋле́нїе бг҃оме́рзское:
ѻ҆ба́че трѝ ѻ҆́троки
не оу҆страшѝ ꙗ҆́рость ѕвѣ́рскаѧ,
но ѻ҆́гнь снѣда́ѧй,
но противоды́шꙋщꙋ росоно́сномꙋ дх҃ꙋ,
со ѻ҆гне́мъ сꙋ́ще поѧ́хꙋ:
препѣ́тый ѻ҆тце́въ и҆ на́съ бж҃е,
бл҃гослове́нъ є҆сѝ.

і҃:и҃ <u>Пѣ́снъ и҃:</u>

х Въ бабѷлѡ́нѣ ѻ҆трозы
бж҃твенною распала́еми ре́вностїю,
мꙋчи́телѧ и҆ пла́мене
преще́нїе мꙋ́жески попра́ша,
и҆ посредѣ́ ѻ҆гнѧ̀ вве́ржени,
ѡ҆роша́еми поѧ́хꙋ:
бл҃гослови́те, всѧ̑ дѣла̀ Гдⷭ҇нѧ, Гдⷭ҇а.
Сла́ва тебѣ̀ бж҃е на́шъ, сла́ва тебѣ̀.
Благослови́те ѻ҆́троцы,
Трⷪ҇цы равночи́сленнїи,
содѣ́телѧ ѻ҆ц҃а̀ Бг҃а,
по́йте снизше́дшее сло́во,
и҆ ѻ҆́гнь въ ро́сꙋ претво́ршее,
и҆ превозноси́те всѣ̑мъ жи́знь пода́вшаго,
дх҃а всест҃а́го, во вѣ́ки.

K Het waanzinnige bevel van de goddeloze tyran
dat dreigend was en godslasterlijk,
deed de volkeren der aarde buigen.
Maar de drie jongelingen werden
door zijn dierlijke woede niet bevreesd,
noch hadden zij angst voor de loeiende vlammen.
Toen werd de vuurwind voor hen koel van dauw,
terwijl hun stemmen zich verenigden en zongen:
God van onze vaderen en van ons
gezegend zijt Gij.

10.8 Achtste Ode:

K De drie jongelingen in Babylon,
brandend van ijver voor de allerhoogste God,
verachtten vol moed de dreiging van de tyran
zowel als het wrede vuur, en werden
temidden van de vlammen verkwikt met dauw,
terwijl zij zongen:
zegent alle werken des Heren de Heer.
Ere zij U, onze God, ere zij U.
Jongelingen, drie in getal,
als de Drieëenheid,
zegent de Vader, de Schepper,
zingt voor het Woord, als uw hulp neergedaald,
en het vuur in dauw heeft veranderd;
verheft de alheilige Geest,
die aan alles het leven geeft door alle eeuwen.

.в҃: к҃д.

і҃:ѳ҃ Пѣ́снъ ѳ҃:

х Велича́й, дꙋшѐ моѧ̀,
на ѳавѡ́рѣ преѡбрази́вшагосѧ Гд҃а.
к Рж҃твò твоѐ нетлѣ́ннѡ ꙗ҆ви́сѧ:
Бг҃ъ и҆зъ бокꙋ̀ твое́ю про́йде,
ꙗ҆́кѡ плотоно́сецъ ꙗ҆ви́сѧ на землѝ,
и҆ съ человѣ́ки поживѐ.
Тѧ̀ Бц҃е, тѣ́мъ всѝ велича́емъ.
к Велича́й, дꙋшѐ моѧ̀,
на ѳавѡ́рѣ преѡбрази́вшагосѧ Гд҃а.
к Та́инъ є҆сѝ, Бц҃е, ра́й,
невоздѣ́ланнѡ возрасти́вшїй Хр҃та̀,
И҆́мже кр҃тное живоно́сное
на землѝ насади́сѧ дре́во.
Тѣ́мъ ны́нѣ возноси́мꙋ,
покланѧ́ющесѧ є҆мꙋ̀, Тѧ̀ велича́емъ.

а҃і Свѣти́ленъ:

к Свѣ́те неизмѣ́нный Сло́ве,
свѣ́та О҆ц҃а̀ нерожде́нна,
въ ꙗ҆вле́ннѣмъ свѣ́те твое́мъ дне́сь
на ѳавѡ́рѣ свѣ́тъ ви́дѣхомъ О҆ц҃а̀,
свѣ́тъ и҆ Дх҃а, свѣ́томъ
наставлѧ́ющаго всю̀ тва́рь.

10.9 Negende Ode:

K Verheerlijk, mijn ziel, de Heer
Die op de Thabor verheerlijkt is.

K Ongeschonden hebt Gij de Heer begaard;
God zelf trad uit uw schoot
en is in uw vlees op deze aarde verschenen,
om te wonen onder het mensengeslacht.
Daarom verheerlijken wij U, o Moeder Gods.

K Verheerlijk, mijn ziel, de Heer
Die op de Thabor verheerlijkt is.

K Moeder Gods, Gij zijt het mystieke Paradijs,
waar Christus gegroeid is zonder zaad.
Hij heeft de levenschenkende boom –
het Kruis op aarde geplant,
daarom aanbidden wij het heden
bij zijn verheffing, terwijl wij U verheerlijken.

11 Exapostilarion:

K Onveranderlijk Licht, o Woord
Ongeboren Licht uit het Licht des Vaders,
in uw stralend licht hebben wij U heden
op de Thabor geschouwd als het Licht
dat de Vader is en als Licht de heilige Geest,
Die heel de schepping verlicht.

.в҃: к҃ѕ.

в҃і И҆ а҆́бїе хвали́тны:
х Всѧ́кое дыха́нїе да хва́литъ Гдⷭ҇а.
Хвали́те Гдⷭ҇а съ нб҃съ,
хвали́те є҆го̀ въ вы́шныхъ:
Тебѣ̀ подоба́етъ пѣ́снь Бг҃ꙋ.
Хвали́те є҆го̀ всѝ а҆́гг҃ли є҆гѡ,
хвали́те є҆го̀ всѧ̑ си̑лы є҆гѡ̀:
Тебѣ́ подоба́етъ пѣ́снь Бг҃ꙋ.
Хвали́те є҆го̀ на си́лахъ є҆гѡ̀,
по мно́жество вели́чествїѧ є҆гѡ̀.

г҃і Пре́жде честна́гѡ крⷭ҇та̀ твоегѡ̀ и҆ страда́нїѧ,
к пои́мъ и҆́хже пороразсꙋди́лъ є҆сѝ,
ѿ свѧщенныхъ оу҆ч҃ни̑къ,
на ѳавѡ́рскꙋю, Влⷣко, возше́лъ є҆сѝ го́рꙋ,
показа́ти восхотѣ́въ си̑мъ сла́вꙋ твою̀,
и҆́же и҆ ви́девше тѧ̀ преѡбрази́вшасѧ,
и҆ па́че со́лнца просїѧ́вша,
ни́цы па́дше, си́лѣ твое́й оу҆диви́шасѧ,
взыва́юще: ты̀ безлѣ́тенъ свѣ́тъ є҆сѝ Хрⷭ҇тѐ,
и҆ сїѧ́нїе О҆́ч҃ее,
а҆́ще и҆ во́лею пло́тъ ꙗ҆ви́лсѧ є҆сѝ,
неизмѣ́нне.
к Сла́ва, и҆ нынѣ, гла́съ и҃:

12 Lofpsalm 150, toon 4:

K Alles wat adem heeft love de Heer.
Looft de Heer uit de hemelen,
looft hem in den hoge.
Aan U, o God, komt toe de lof.
Looft Hem al zijn Engelen,
looft Hem al zijn Krachten
Aan U, o God, komt toe de lof.
Looft Hem om zijn machtige daden,
looft Hem om zijn geweldige grootheid.

13 Voordat zij uw kostbaar Kruis en lijden
K zouden aanschouwen, o Heer,
hebt Gij de daartoe uitgekozen Leerlingen,
met U genomen om de Tabor te bestijgen,
om hun uw heerlijkheid te doen aanschouwen.
Toen zij U van gedaante veranderd zagen
en stralender dan de zon,
riepen zij, getroffen door uw macht,
Gij, o Christus, zijt het eeuwige Licht
en de afglans van de Vader
en toch zijt Gij vrijwillig in het vlees verschenen,
zonder verandering te ondergaan.
K Eer aan de Vader... nu en altijd...

.в҃: к҃и.

д҃і Поѧ́тъ хрⷭ҇то́съ петра̀, І҆а́кова и҆ І҆ѡа́нна,
к на го́рꙋ высокꙋ̀ є҆ди́ны,
и҆ преѡбрази́сѧ предъ ни́ми:
и҆ просвѣти́сѧ лицѐ є҆гѡ̀ ꙗ҆́кѡ со́лнце,
ри̑зы же є҆гѡ̀ бы́ша бѣлы̀ ꙗ҆́кѡ свѣ́тъ:
и҆ ꙗ҆ви́шасѧ Мѡѷсе́й и҆ И҆лїа̀
съ ни́мъ глаго́люще,
и҆ ѻ҆́блакъ свѣ́телъ ѡ҆сѣнѝ и҆̀хъ.
и҆ сѐ гла́съ и҆зъ ѻ҆́блака глаго́лющь:
се́й є҆́сть Сн҃ъ мо́й возлю́бленный,
ѡ҆ не́мже бл҃говоли́хъ,
тогѡ̀ послꙋ́шайте.

14 Christus nam Petrus, Jacobus en Johannes
K met zich mee op een hoge berg,
waar Hij voor hun ogen van gedaante veranderde.
Zijn gelaat werd stralend als de zon,
Zijn klederen werden wit als het licht.
Toen verschenen Mozes en Elia,
die met Hem spraken. Allen werden
overschaduwd door een lichtende wolk,
en een stem uit de wolk deed zich horen:
Deze is mijn geliefde Zoon
in Wie Ik mijn welbehagen heb,
luistert naar Zijn woorden.

На лїтꙋргі́и

є҃і Ѧ҆нтїфѡ́нъ а҃, гла́съ в҃, (ѱало́мъ ѯ҃є)
к Воскли́кните Гдⷭ҇еви всѧ̀ землѧ̀,
по́йте же и҆́мени є҆гѡ̀,
дади́те сла́вꙋ хвалѣ̀ є҆гѡ̀.
Моли́вами Бцⷣы,
Сп҃се, спасѝ на́съ.
Сла́ва, и҆ ны́нѣ:
Моли́вами Бцⷣы,
Сп҃се, спасѝ на́съ.

ѕ҃і Ѧ҆нтїфѡнъ в҃ (ѱало́мъ м҃з)
к Го́ры Сїѡ́нскїѧ,
ре́бра сѣ́верова,
гра́дъ цр҃ѧ̀ вели́кагѡ.
Спасѝ ны, Сн҃е Бж҃їй,
преѡбрази́выйса на горѣ̀
пою́щыѧ тѝ: а҆ллилꙋ́їѧ.
И҆ введѐ ѧ҆̀ въ го́рꙋ ст҃ыни своеѧ̀,
го́рꙋ сїю̀, ю҆́же стѧжа̀ десни́ца є҆гѡ̀.
Спасѝ ны, Сн҃е Бж҃їй,
преѡбрази́выйса на горѣ̀
пою́щыѧ тѝ: а҆ллилꙋ́їѧ.

з҃і Ѧ҆нтїфѡ́нъ г҃, гла́съ з҃, (ѱало́мъ рк҃д)
к Надѣ́ющїисѧ на Гдⷭ҇а,
ꙗ҆́кѡ гора̀ Сїѡ́нъ,
не подви́житсѧ во вѣ́къ.

Liturgie

15 1e Antifoon, toon 2. Ps.65(66)

K Juicht voor de Heer, gehele aarde,
bezingt zijn naam,
brengt lof aan zijn heerlijkheid.
Door de gebeden van de Moeder Gods,
Verlosser, red ons.
Eer aan de Vader... nu en altijd...
Door de gebeden van de Moeder Gods,
Verlosser, red ons.

16 2e Antifoon Ps.47(48)

K Hij heeft de berg Sion gevestigd
met aan de noordzijde
de stad van de grote koning.
Verlos ons, Zoon Gods,
Die op de Thabor verheerlijkt zijt,
ons, die U toezingen: Alleluja!
Hij leidde hen naar de berg van Zijn heiliging:
de berg, die Zijn rechterhand had gekocht.
Verlos ons, Zoon Gods,
Die op de Thabor verheerlijkt zijt,
ons, die U toezingen: Alleluja!

17 3e Antifoon, toon 7. Ps.124(125)

K Die op de Heer vertrouwt,
als op de berg Sion:
hij zal niet wankelen in eeuwigheid.

.в҃: л҃в.

к Преѡбрази́л є҆сѝ на горѣ̀,
хр҃тѐ бж҃е,
показа́вый оу҆ченикѡ́мъ твои̑мъ
сла́вꙋ твою̀, ꙗ҆́коже можа́хꙋ:
да возсїѧ́етъ и҆ на́мъ грѣ̑шнымъ
свѣ́тъ тво́й присносꙋ́щный,
моли́твами бц҃ы,
свѣтода́вче, сла́ва тебѣ̀.

к Го́ры ѻ҆́крестъ є҆гѡ̀
и҆ гд҃ь ѻ҆́крестъ люде́й свои́хъ
ѿ ны́нъ и҆ до вѣ́ка.

к Преѡбрази́л є҆сѝ (и҆ т.д.)

к Кто̀ взы́детъ на го́рꙋ гд҃ню;
и҆лѝ кто̀ ста́нетъ на мѣ́стѣ ст҃ѣ́мъ є҆гѡ̃.

к Преѡбрази́л є҆сѝ (и҆ т.д.)

и҃і Тропа́рь, гла́съ з҃:

к Преѡбрази́л є҆сѝ на горѣ̀,
хр҃тѐ бж҃е,
показа́вый оу҆ченикѡ́мъ твои̑мъ
сла́вꙋ твою̀, ꙗ҆́коже можа́хꙋ:
да возсїѧ́етъ и҆ на́мъ грѣ̑шнымъ
свѣ́тъ тво́й присносꙋ́щный,
моли́твами бц҃ы,
свѣтода́вче, сла́ва тебѣ̀.
Сла́ва, и҆ ны́нѣ:

.ⲃ̄: ⲁ̄ⲅ.

K Op de berg zijt Gij van gedaante veranderd,
o Christus, onze God.
Aan uw leerlingen toonde Gij uw heerlijkheid
voor zover zij dit konden verdragen.
Laat ook over ons, zondaars,
uw eeuwig licht stralen.
Door de gebeden van de Moeder Gods,
o Heer van het licht, ere zij U.

K Die op de Heer vertrouwt,
is als de berg Sion:
in eeuwigheid zal hij niet wankelen.

K Op de berg (enz., zie boven)

K Wie mag opgaan tot de berg des Heren?
wie mag staan op zijn heilige plaats

K Op de berg (enz., zie boven)

18 Tropaar van het Feest, toon 7:

K Op de berg zijt Gij van gedaante veranderd,
o Christus, onze God.
Aan uw leerlingen toonde Gij uw heerlijkheid
voor zover zij dit konden verdragen.
Laat ook over ons, zondaars,
uw eeuwig licht stralen.
Door de gebeden van de Moeder Gods,
o Heer van het licht, ere zij U.
Eer aan de Vader..., nu en altijd...

.в҃: л҃д.

д҃і Конда́къ, гла́съ з҃. самогла́сенъ:

к На горѣ̀ преѡбрази́лсѧ є҆сѝ,
и҆ ꙗ҆́коже вмѣща́хꙋ оу҆ч҃ницы̀ твоѝ,
сла́вꙋ твою̀, хрⷭ҇тѐ бж҃е, ви́деша:
да є҆гда̀ тѧ̀ оу҆́зрѧтъ распина́ема,
страда́нїе оу҆́бѡ оу҆разꙋмѣ́ютъ во́ьное,
мі́рови же проповѣ́дѧтъ:
ꙗ҆́кѡ ты̀ є҆сѝ вои́стиннꙋ ѻ҆́ч҃ее сїѧ́нїе.

к҃ За досто́йно:

к Велича́й, дꙋшѐ моѧ̀,
на ѳавѡ́рѣ преѡбрази́вшагосѧ гдⷭ҇а.
Ржⷭ҇твѡ̀ твоѐ нетлѣ́ннѡ ꙗ҆ви́сѧ:
Бг҃ъ и҆зъ бокꙋ̀ твоє́ю про́йде,
ꙗ҆́кѡ плотоно́сецъ ꙗ҆ви́сѧ на землѝ,
и҆ съ человѣ̑ки поживѐ.
Тѧ̀, бцⷣе, тѣ́мъ всѝ велича́емъ.

к҃а Прича́стенъ:

к Гдⷭ҇и,
во свѣ́те лица̀ твоегѡ̀ по́йдемъ,
и҆ ѡ҆ и҆́мени твоє́мъ возра́дꙋемсѧ во вѣ́ки.

19 Kondak van het Feest, toon 7:

K Op de berg werd Gij van gedaante veranderd
en uw leerlingen, voor zover zij dat vermochten,
aanschouwden uw heerlijkheid, Christus God.
Opdat, wanneer zij U gekruisigd zouden zien,
zij uw lijden als vrijwillig zouden erkennen
en aan e wereld verkondigen,
dat Gij waarlijk de afstraling van de Vader zijt.

20 In plaats van "Dostojno jest":

K Verhef, mijn ziel, met blijde zang
de op de Thabor verrezen Heer.
Ongeschonden hebt Gij de Heer gebaard:
God zelf trad uit uw schoot
want Hij is in uw vlees op de aarde verschenen,
om te wonen onder het mensengeslacht.
Daarom verheerlijken wij U, o Moeder Gods.

21 Communiezang:

K Heer,
wij zullen in het licht van uw Aanschijn wandelen,
en in uw naam zullen wij ons eeuwig verheugen.

De vertaling van de tekst van het feest van de Gedaante-verandering des Heren is ontleend aan "Meneon-I", uitg. van het orthodox klooster H.Joannnes de Doper, Den Haag. 1979.

.B: 15.

Feest van de Gedaanteverandering van de Heer (6 aug.)

Zoals de meeste van de twaalf grote feestdagen, die samen de krans van het Byzantijnse kerkelijk jaar vormen, is het feest van de Gedaanteverandering van Palestijnse oorsprong.

De oudste documenten over de liturgie van de stad Jeruzalem (voor 439) melden echter niets hierover.

Nieuwe studies, gebaseerd op een reeks Armeense "Typikons", getuigen van het bestaan van een Armeense liturgie. Op grond van deze studies kwam Dom Athanasius Renoux (Monnik van En-Calcat) tot de stelling, dat het feest van de Gedaanteverandering des Heren werd gevierd tussen 439 en 550 op de berg Thabor door de plaatselijke gemeenschap waarvan de bisschop zijn residentie had in Exaloth, 5 km ten zuiden van de berg.

Een pelgrim uit Piacenza, Antonius Placentius, bericht in zijn Itinerarium omstreeks 570 over drie basilieken op deze plaats.

De verwijzing naar de berg Thabor als de plaats van Christus' Gedaanteverandering komt niet uit het Evangelie zelf maar van de interpretatie die de christelijke traditie aan psalm 88:13 gaf: "Thabor en Hermon zullen zich verheugen in uw naam."

Een van de oudst bekende preken over dit thema, in het kader van de liturgie van Jeruzalem, schijnt die van Athanasius de Sinaïet te zijn (omstreeks 700).

Aan het einde van de zevende, begin achtste eeuw werd het feest van de Gedaanteverandering des Heren in Konstantinopel ingevoerd.

Het evangelieboek van Theodosius (Sinaï Codex 78, gedateerd 27 nov. 755 of 710) getuigt als erste daarvan.

Andreas van Creta schreef hierover al eerder in een preek over de Gedaanteverandering. Hij werd in 685 in de Hagia Sophia diaken gewijd. Hij heeft in deze periode, volgens enkele schrijvers, een aktieve rol kunnen spelen in de invoering van dit feest toen de Byzantijnse kalender werd hervormd.

Vanaf de achtste eeuw werd het feest van de Gedaante-verandering des Heren in het Westen geïntroduceerd. Het kreeg in de 10e eeuw in Spanje bekendheid en kreeg later door Paus Calixtus III in 1457 een ereplaats op de lijst der feesten van het kerkelijk jaar.

In de Orthodoxe Kerk wordt het feest van de Gedaante-verandering des Heren speciaal gevierd. Het wordt beschouwd als een "Zomers Pasen" en daarom zegent men op dit feest de eerste vruchten van het jaar. In de gezangen wordt deze episode in het Evangelie beschouwd als een vooruitlopen op de heerlijkheid van de lichamelijke Verrijzenis van Christus waarin de Kerk, in navolging van de apostelen, een versterking krijgt van haar geloof in Pasen.

Er is nog een ander aspect dat dit feest karakteriseert. In het geheim van de Gedaanteverandering des Heren neemt het geloof de laatste uitwerkingen van de incarnatie waar: het geloof ziet in de stralende persoon van Christus reeds de eerste tekenen van de verheerlijking der mensheid en de gedaanteverandering van de gehele schepping. Hierdoor wordt dit feest voor de Byzantijnse orthodoxie bijzonder kostbaar, omdat het tegelijkertijd het doel van zijn gehele geestelijke en ascetische zoeken uitdrukt en tevens een van zijn grotere theologische tradities duidelijk maakt. Het feest illustreert namelijk wat de Orthodoxie zo trouw in de verering der ikonen verdedigd heeft: de werkelijkheid van een communicatie en de uitstraling van de Goddelijke glorie door de tastbare werkelijkheid zoals door het medium van Christus' eigen vlees en ook de reëele ervaring van God als licht.

P. Maxime Gimenez.

(Dit is een vertaling van de begeleidende tekst van de grammofoonplaat 'Transfiguration du Seigneur', Le chœur des moines de Chevetogne. Zephyr Z.25. Stereo DMM Digital. Vert. J.S.)

APPENDIX F.

HET BOEK DER PSALMEN

(achtergrondinformatie)

INHOUD APPENDIX .F.

HET BOEK DER PSALMEN

Psalm = 'Lofzang' .F: A.
Letterkundige waarde .F: A.
De 150 psalmen - ingedeeld in 5 boeken .F: A.
Opschriften der psalmen .F: B.
Het eigenlijke bijbelboek .F: B.
Het godsdienstig karakter der psalmen .F: B.
De psalmen ademen een joodse geest .F: B.
Oorspronkelijke hebreeuwse tekst der psalmen .F: C.
De nummering der psalmen .F: D.
Psalm 119(118) - een hebreeuws akrostichon .F: E.
Indeling van het (byzantijns) Psalterium
in kafismen en stases .F: S.
Psalm 103 (byzantijns psalterium)
(uitleg door ds. P.H.Kapteijn in 'Tien psalmen') .F: H.
Psalm 103(104)
(Ksl en NL tekst, verdeeld in onderwerpen) .F: T.

HET BOEK DER PSALMEN

PSALM = "LOFZANG"

Het woord *psalm* is de griekse vertaling van een hebreeuws woord, dat *"lofzang"* betekent. Maar dan geeft het enigszins eenzijdig de inhoud van het boek weer, omdat daarin ook klaagliederen, boetgezangen en andere liederen zijn opgenomen. De psalmen zijn alle als godsdienstige liederen bedoeld, die vooral voor liturgisch gebruik in de tempel waren bestemd, maar toch ook vaak de echo waren van een zeer persoonlijk-godsdienstige stemming.

LETTERKUNDIGE WAARDE

Onder *letterkundig* opzicht behoren ze met het boek Job en vele profetische gezangen tot de schoonste en meest verheven stukken van het O.T. Naast de adelaarsvlucht der ideeën, de fraaie woordkeus, de levendige, soms hartstochtelijke oosterse beeldspraak komt hun poëtisch karakter vooral uit in het parallelisme der versleden, in het z.g. gedachtenrijm, dat twee opeenvolgende versleden, hetzij door herhaling van dezelfde gedachte, hetzij door tegenstelling of aanvulling in het nauwse verband met elkander brengt. Of er andere regels van dichterlijke vorm zijn onderhouden, zoals rithme of accent, is op zichzelf wel waarschijnlijk, maar kan toch nog steeds niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is duidelijk, dat de psalmen in *strofen* zijn opgebouwd, die door het vaste getal der verzen, en nog meer door de afronding der gedachte, gemakkelijk genoeg kunnen worden achterhaald, en ook in onze vertaling zoveel mogelijk zijn weergegeven. Heel dikwijls wijkt ook de laatste strofe van de andere af, en schijnt eerder bedoeld te zijn als een soort antifoon.

DE 150 PSALMEN - INGEDEELD IN 5 BOEKEN

Reeds vroegtijdig werden vele dezer godsdienstige liederen in verschillende *bundels* bijeengebracht, waarvan we nu nog de sporen terugvinden in de *vijf boeken,* waarin de honderd vijftig psalmen zijn ingedeeld. (zie Ps.1, 42, 73, 90, 107). Van de verzamelaars dezer bundels stammen dan ook de slotformules op het eind dezer boeken. Omdat ze onafhankelijk van elkaar hebben verzameld, behoeft het niet te verwonderen, dat dezelfde psalm in meer dan een bundel werd opgenomen, en zo tweemaal in ons psalmenboek bleef bewaard (Ps.14 = 53; 40:14-18 = 70; 108 = 57:8-12 en 60:8-14). Uit de vergelijking dezer doubletten blijkt, dat de verzamelaars zich soms enkele kleine wijzigingen hebben veroorloofd, vooral wat het gebruik van de Godsnaam betreft, die b.v. in de tweede bundel bijna altijd God, en niet Jahweh is. Ook het samenvoegen van twee psalmen tot één, zoals dit enkele malen geschiedt, moet op hun rekening woren gesteld.
Dus:

	Hebreeuwse (grond)tekst	Vulgaattekst (Ψαλτήριον)
1e Boek	1-41	(1-40)
2e Boek	42-72	(41-71)
3e Boek	73-89	(72-88)
4e Boek	90-106	(89-105)
5e Boek	107-150	(106-150)

OPSCHRIFTEN DER PSALMEN

Eveneens zijn de *opschriften* der psalmen hoogstwaarschijnlijk door dezelfde verzamelaars aan de psalmen toegevoegd. Zeker is, dat ze zeer oud zijn, maar niet het werk van de geïnspireerde schrijver. Behalve de naam van de vermoedelijke auteur, en de omstandigheden waaronder hij zou hebben geschreven, bevatten deze opschriften veel duistere uitdrukkingen over de muzikale uitvoering of het liturgisch gebruik der psalmen, waarvan de juiste betekenis reeds bij het ontstaan der griekse vertaling was verloren gegaan, en waarnaar men slechts bij benadering kan gissen. Ditzelfde geldt voor het woord "Sela", dat zeer dikwijls aan het slot der strofen is geplaatst.

HET EIGENLIJKE BIJBELBOEK

Het eigenlijke *bijbelboek,* dat in de grondtekst "Gezangen" en in de oude vertalingen "Psalterium van David" wordt genoemd, is wederom een verzameling van die vijf vroegere bundels. Het is onbekend wanneer en door wie deze laatste collectie tot stand is gebracht, zoals ons ook de tijd en de namen der vijf vroegere verzamelaars onbekend zijn gebleven.

Met betrekking tot de *auteur* der verschillende psalmen tasten we vaak eveneens in het duister. De opschriften van de grondtekst schrijven 74 psalmen aan David toe, 10 aan de zonen van Kore, 8 aan Asaf, één aan Heman, Etan en Mozes, en twee aan Salomon. Het is moeilijk de juiste historische waarde dezer gegevens te controleren, vooral ook omdat ze in grondtekst en ook vertalingen niet altijd met elkaar kloppen. Toch zou het vermetel zijn, te ontkennen, dat koning David de auteur van vele psalmen is geweest, of het ontstaan van het merendeel der psalmen naar het tijdvak der Makkabeën in de tweede eeuw voor Christus te verleggen. De standvastige overlevering van joden en christenen, en de getuigenissen van het N.T., die sommige psalmen uitdrukkelijk aan David toeschrijven, zijn een veiliger gids dan de gissingen der louter interne kritiek, die de datum der psalmen vaak nodeloosverschuift.

HET GODSDIENSTIG KARAKTER DER PSALMEN

Het *godsdienstig karakter* der psalmen is enig in de oude wereld-literauur. Want de psalmen, behoren in zekere zin tot de Wijsheid-literatuur. Eerbiedige schroom voor Gods majesteit, dankbaarheid voor Gods eindeloze genade en ontferming, onmetelijk Godsvertrouwen, schuldbesef en berouwvolle boete, heilzame angst voor zedelijke gevaren die ons bedreigen, klinken ons hier onophoudelijk tegen en ook de vele messiaanse voorspellingen en de talrijke toespelingen op de grote Zoon van David. Het is dus geen wonder, dat de psalmen steeds een voorname plaats hebben ingenomen in het liturgische leven van de Kerk, en dat zij door alle eeuwen heen de liefde der begenadigde zielen hebben gewonnen, welke zich in het geestelijk leven zo vaak aan de psalmen hebben geïnspireerd.

DE PSALMEN ADEMEN EEN JOODSE GEEST

Laten we echter niet vergeten, dat de psalmen op de eerste plaats voor de oude Joden werden gescheven, en dat ze dus ook onder godsdienstig opzicht een *joodse geest* ademen, die nog niet de volmaaktheid van zachtmoedigheid en liefde heeft bereikt welke Jezus ons heeft gebracht.

Evenals in andere boeken van het Oude Verbond worden Gods rechtvaardigheid en vergelding ook in de psalmen vaak met schelle aardse kleuren geschilderd en dreigt soms het wapengekletter de stille liefde tot Jahweh der heirscharen te overstemmen. Ook het "oog om oog", dat naar Christus' woord de verhoudingen der ouden tegenover hun vijanden weerspiegelt, heeft in de z.g. vloekpsalmen uitdrukkingen doen ontstaan, die ons christelijk gevoel soms pijnlijk kunnen treffen. We moeten daarbij twee dingen bedenken. Vooreerst, dat in het theocratische bestuur, waaronder het joodse volk leefde, een vijandschap tegenover het uitverkoren volk vanzelf werd aangevoeld als een vijandschap tegenover God en van die gezichtshoek uit werd beoordeeld. En vervolgens, dat de vergelding en wraak, hoe heftig ook gekleurd, tenslotte steeds in handen van God zelf worden gelegd, waardoor nodeloze wreedheid is uitgesloten, en Gods barmhartigheid steeds zijn rechtvaardigheid vergezelt. We blijven dus geheel in de waarachtige geest der psalmen, wanneer we door de harde bast, die vergankelijk is, trachten door te dringen tot de geestelijke kern, die blijft; wanneer we dus dergelijke teksten in geestelijke zin verklaren, en ze toepassen op onze geestelijke vijand, die als tegenstander van God tezelfder tijd de belager is van ons eeuwig heil.

DE OORSPRONKELIJKE HEBREEUWSE TEKST DER PSALMEN

[De psalmen liggen in hun ontstaan over minstens *vijf eeuwen* van Israëls geschiedenis verspreid. De oorspronkelijke taal der psalmen is het Hebreeuws, zoals van verreweg de meeste Oud-Testamentische geschriften. Eerst in de 2e eeuw vóór Christus werd het Psalterium in het Grieks vertaald. Deze Griekse vertaling, behorende tot de Septuagint of vertaling Zeventig, werd de veel gebruikte tekst van de oude christelijke Kerk. In het Westen werd deze Griekse tekst weer in het Latijn omgezet. Deze *Latijnse Psalmvertaling,* door de heilige Hiëronimus herzien, was tot hier toe in de Latijnse Kerk in gebruik; ze wordt de *Vulgatavertaling* genoemd.]*)

De *oorspronkelijke hebreeuwse tekst* der psalmen heeft in de loop der tijden veel geleden. Vandaar de vele afwijkingen, vooral in de eerste twee bundels, tussen de grondtekst en onze latijnse vertaling, die zelf wederom een enigszins gebrekkige vertaling is van het grieks; vandaar ook de verschillende verklarende opmerkingen, die in de bijbelse tekst zijn binnengeslopen, en vaak zeer storend zijn voor de regelmaat van verzen en strofen. Met behulp vooral van de oude griekse vertaling kan meestal met voldoende zekerheid de oorspronkelijke tekst worden hersteld, terwijl de ongewone lengte van een vers vanzelf de aanwezigheid van een verklarende opmerking verraadt.

DE NUMMERING DER PSALMEN

In de *nummering* van de psalmen is er eveneens verschil tussen de hebreeuwse tekst en onze latijnse vertaling. De dubbele notering van de psalmen vindt zijn oorzaak in de afwijkende telling van de psalmen in de Griekse Septuagint ten opzicht van de Hebreeuwse grondtekst. Het hoogste nummer is altijd de Hebreeuwse telling, die men ook terugvindt in de vertaling van het Nederlands Bijbel Genoodschap.
De reden van het verschil ligt in Ps. 9 en 10, welke in de grondtekst als twee psalmen, maar in de oude vertalingen terecht als één psalm werden beschouwd. Daardoor is de latijnse vertaling van Ps. 11-147 dus steeds één nummer achter bij de (Hebreeuwse) grondtekst. De Latijnse (Vulgata)-vertaling vindt men tussen haken () achter die van de (Hebreeuwse) grondtekst.
[Hier volgt een overzicht:

Hebreeuwse (grond)tekst		Vulgaattekst(Ψалтирь) Grieks/Latijn)
1-8		(1-8)
9-10	(een psalm méér)	(9)
11-113		(10-112)
114-115	(een psalm méér)	(113)
116	(een psalm méér)	(114-115)
117-146		(116-145)
147	(een psalm méér)	(146-147)
148-150		(148-150)]*)

Bron: De Heilige Schrift. Vertaling uit de grondtekst. Apologetische ver. "Petrus Canisius" 1939.
*) De teksten tussen haken [] zijn uit: Th. Stallaert C.s.s.R. Het Boek der Psalmen. Pauselijk Bijbelinst. Uitg. Gottmer. Haarlem. 1948. Hierin echter: éérst Vulgatanummers daarna de Grondtekstnummers.

De nummering van de psalmen in de Hebreeuwse bijbel wijkt af van die in de Griekse en Latijnse vertalingen. Dat komt omdat deze vertalingen de psalmen 9 en 10 tot één psalm (Ps 9) samenvoegen evenals de psalmen 114 en 115 (Ps 113); daarentegen splitsen ze psalm 116 in tweeën (Ps114 en 115) evenals psalm 147 die dan genummerd wordt als Ps 146 en Ps 147.
Bron: De Bijbel uit de grondtekst vertaald. Willibrord vertaling 1981. KBS Boxtel.

Hoewel ze doorgaans op honderdvijftig komen, lopen de tellingen niet altijd gelijk op. In de Griekse en Latijnse bijbel geldt namelijk Ps 9 als één geheel, in de Hebreeuwse bijbel valt hij uiteen in de psalmen 9 en 10. Hierdoor ontstaat dus één nummer verschil. Iets dergelijks gebeurt rond de psalmen 113-116; pas vanaf Ps 148 lopen ze weer met elkaar in de pas.
Bron: De Bijbel uit de grondtekst vertaald. Willibrord vertaling 1995 Geheel herziene uitgave. KBS Boxtel.

Kerkslavische bijbel komt uit het Grieks. Septuagint. Statenvertaling.
Canisius vertaling komt uit het Hebreeuws.

PSALM 119(118) - een Hebreeuws Akrostichon*)

PSALM 119(118), "De lof van Gods Wet", is erg lang en wat gekunsteld van vorm; de strofen zijn alfabetisch (volgens het Hebreeuwse alfabet), zodat alle verzen van een strofe met dezelfde letter beginnen.

Hierbij komt, dat de psalmist in elke strofe acht steeds dezelfde uitdrukkingen herhaalt, die verband houden met Gods Wet. Wanneer enkele malen een uitzondering op deze regel schijnt te worden gemaakt, moet zij aan tekstbederf worden toegeschreven. Ook nuancering der verschillende termen heeft de psalmist waarschijnlijk niet bedoeld, al laten de Hebreeuwse woorden ze wel toe.

Er ligt dus over deze psalm iets eentonigs. De psalmist heeft ons geen hooggestemd en logisch gedicht willen geven, maar eerder een reeks losstaande wijsheid-spreuken over hetzelfde onderwerp. Maar daardoor bereikte hij, wat hij met die eentonige herhaling bereiken wilde: nl. in onze harten een diepe eerbied en heilig ontzag inprenten voor de goddelijke Wet.

Bron: De Heilige Schrift. Vertaling uit de grondtekst. Apologetische ver. "Petrus Canisius" 1939.

*) zie ook blz. Д: ѧи Voorbeeld van een akrostichon (naamdicht): het 'Wilhelmus' en op blz. Д: ѧѡ–ѭг *definitie* van het akrostichon en een *voorbeeld* in het Kerkslavisch.

Indeling van het psalterium in kafismen en stases

Kafisma	Stasis	Ps
I	1	1, 2, 3;
	2	4, 5, 6;
	3	7, 8.
II	1	9, 10;
	2	11, 12, 13;
	3	14, 15, 16.
III	1	17;
	2	18, 19, 20;
	3	21, 22, 23.
IV	1	24, 25, 26;
	2	27, 28, 29;
	3	30, 31.
V	1	32, 33;
	2	34, 35;
	3	36.
VI	1	37, 38, 39;
	2	40, 41, 42;
	3	43, 44, 45.
VII	1	46, 47, 48;
	2	49, 50;
	3	51, 52, 53, 54.
VIII	1	55, 56, 57;
	2	58, 59, 60;
	3	61, 62, 63.
IX	1	64, 65, 66;
	2	67;
	3	68, 69.
X	1	70, 71;
	2	72, 73;
	3	74, 75, 76.

Kafisma	Stasis	Ps
XI	1	77;
	2	78, 79, 80;
	3	81, 82, 83, 84.
XII	1	85, 86, 87;
	2	88;
	3	89, 90.
XIII	1	91, 92, 93;
	2	94, 95, 96;
	3	97, 98, 99, 100.
XIV	1	101, 102;
	2	103;
	3	104.
XV	1	105;
	2	106;
	3	107, 108.
XVI	1	109, 110, 111;
	2	112, 113, 114;
	3	115, 116, 117.
XVII		118.
XVIII	1	119, 120, 121, 122, 123;
	2	124, 125, 126, 127, 128;
	3	129, 130, 131, 132, 133.
XIX	1	134, 135, 136;
	2	137, 138, 139;
	3	140, 141, 142.
XX	1	143, 144, 145;
	2	146, 147;
	3	148, 149, 150.

Uit: Mercenier, F. La Prière des Eglises de Rite Byzantin Amay. Tom I, blz. 195.
De nummering van de psalmen is die van het Byzantijnse Psalterium (Vulgaat).

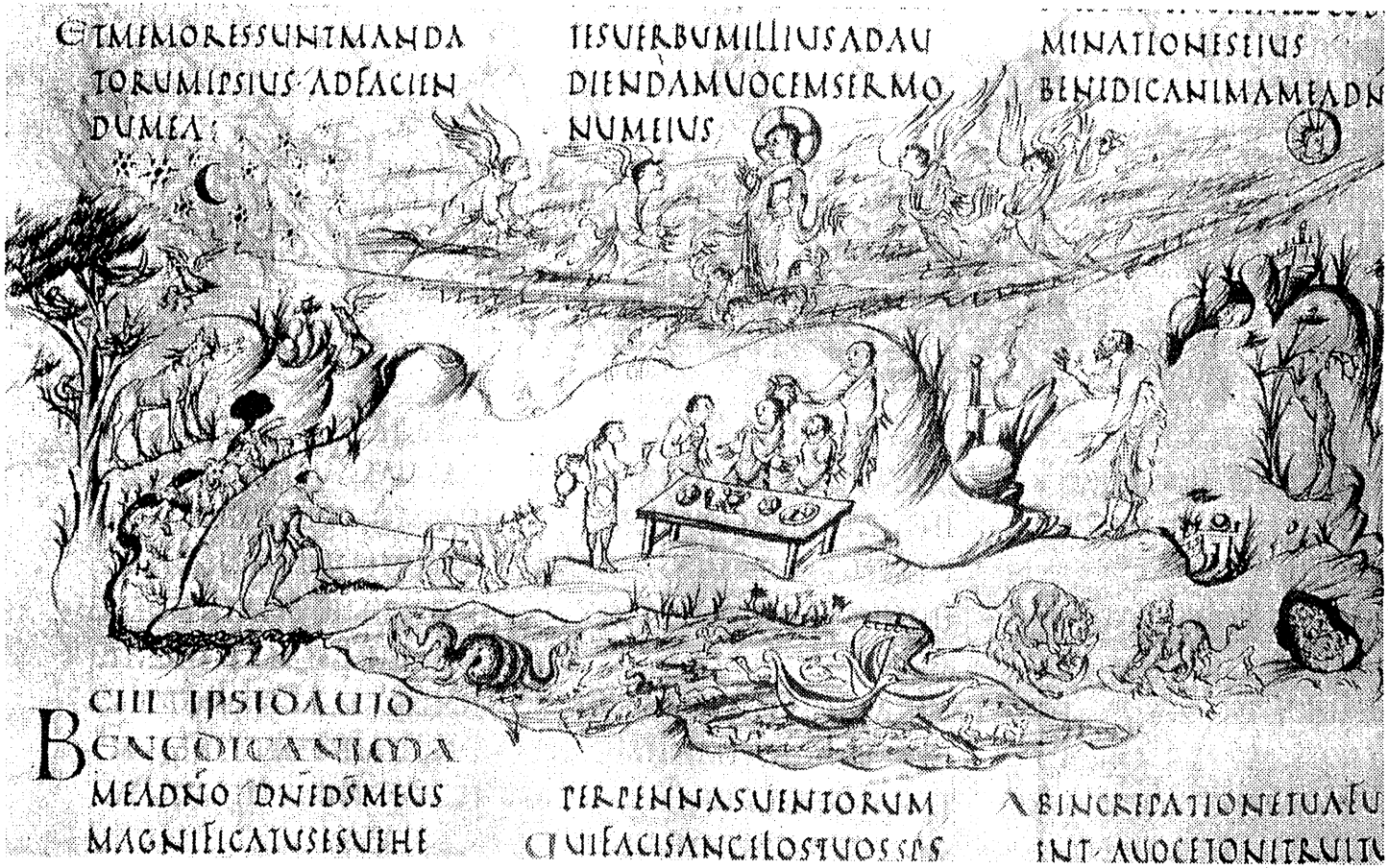

Psalm 104 (103 in het psalter) in het Utrechts psalter. Rechts van de linkertekstkolom zwemt het zeemonster 'dat Gij geschapen hebt om ermee te spelen' (vers 26)

PSALM 103 (byzantijns psalterium)

(Deze psalm wordt aan het begin van de byzantijnse vespers gezongen/gelezen)

Deze psalm is een natuur- of scheppingshymne. In alles is openbaring van de verhevenheid en wijsheid van de Schepper.
Alles moet God loven, zo is het begin, zo is het slot. Ps 103 is wel - en terecht - genoemd *een scheppingsverhaal in dichtvorm* naast Genesis 1, waarvan het echter geen bewerking is. Zeer levendig is de wijze waarop over God beurtelings in de tweede en derde persoon wordt gesproken.*)
Het spreekt vanzelf, dat het antieke wereldbeeld hier sterk uitkomt. Natuurwetenschappelijk draagt het lied de stempel van zijn tijd. Voor het goed verstaan van enkele passages, is het nodig te weten, dat men het licht beschouwde als een dunstoffelijk iets (2), dat boven de aarde zich welfde de hemelkoepel (2b) als het dak van een tent *(Hij spant de hemel uit als een tentkleed),* dat men zich daarboven dacht de hemeloceaan (3a) en dat de aarde volgens deze opvattingen zou rusten op pilaren of zuilen (5).
Eerst handelt de psalm over de ***hemel*** (2-4), daarna over de ***aarde*** (5-9), vervolgens over het ***leven op de aarde*** (10-18), dan over de ***hemellichamen*** (19-23), over de ***zee*** (24-26) en over ***Gods onderhouding van de hele schepping*** (27-30). Een ***lofprijzing*** besluit het geheel.

2-4 De ***hemel*** is Gods woning, daar hult Hij zich in het licht. Wolken, wind en vuur zijn Hem dienstbaar. Zij zijn de 'kleine goden', die getuigen van zijn macht. Organen Gods zijn de storm en de bliksem, middelen van zijn verschijning, sporen. Wij moeten hierbij denken aan de vuurzuil en de wolkkolom die 's nachts en overdag voor de Israëlieten in de woestijn uitging (Ex. 14:19), aan het brandende braambos bij Mozes' roeping (Ex. 3:2), aan Gods verschijning aan Elia (1 Kon. 19:11).

5-9 Vast heeft God de ***aarde*** gesteld. En dan - een tussenuitroep van verbazing - die waterdiepte! Eens bedekten de wateren de bergen (zondvloed), nu zijn aan hen grenzen gesteld (Job 38:10). De geweldige massa's zijn teruggeweken voor Gods donderende stem. De mens kan rustig zijn en vertrouwen. Deze vloed kont niet meer op. Nu drijft de aarde op de oceaan en is toch, gelijk het hemelpaleis, vast gegrond op onzichtbare fundamenten.

*) Vgl. Ps 104, Bijbelvert. Nederlands Bijbelgenootschap 1974, p. 726-728.

10-18 Ook de wateren staan in dienst van God. Hij schept door hen ***leven op de aarde.*** De bronnen, beken en regen (13) doen hun bevruchtend werk, de droge aarde wordt groen. Er komen woningen, er komt voedsel voor mens en dier (14-18). In een fijne detailtekening wordt deze gedachte uitgewerkt. Wij zien de bergen en dalen, de wouden en velden, de wijngaard en horen tweemaal met nadruk van het brood.

19-23 De grootste ***hemellichamen,*** maan en zon, zijn er ten behoeve van de mens. Eerst handelde de psalm over de ruimte (2,18), nu over de tijd, want zon en maan zijn de uurwerken der wereld. Men bezat nog geen kalender en mechanische klokken, maar las de tijd af van de natuur (19). Niets gaat uit eugen beweging, alles leeft en werkt door Gods beschikking (20). Met wijsheid is alles ingericht. God maakte het zó, dat in de nacht het wild van het woud, en dat overdag de mens uitgaat. Zij storen elkaar niet. De rovende, wilde dieren worden door de mens gevreesd. Maar God zorgde ervoor dat ieder zijn tijd heeft.

24-26 Even rusten de gedachten en verlustigt de mens zich in al deze werken Gods (24). Maar dan al weer ziet hij de ***zee,*** de eindeloze (25), waarin groot en klein leven is. De Leviathan is een mythologisch dier, een draak uit de oertijd, die zich eens tegen God verzette. Macht tegen macht. Maar nu is hij Gods speeltuig.

27-30 ***Dit volle leven onderhoudt God,*** die Schepper en Vader is. Allen zien naar Hem op, om te ontvangen het levensvoedsel En Hij geeft genoeg. Hij opent zijn milde hand (28). Alles leeft uit de hand van de Schepper. Het beeld is sprekend om de levende God als Schepper en verzorger te tekenen. Ook de wisseling van de seizoenen, de winterslaap en het ontwaken in de lente, de wet van bloeien en verwelken, waaraan plant en dier en mens onderworpen zijn, alles is naar Gods wil, is zijn werk, geschiedt door zijn Geest (29-30).

31-35 Niet alleen de mens, God zelf ook heeft vreugde in zijn werk. ***Groot, heerlijk, ontzagwekkend is Hij.*** Aardbevingen en natuurrampen werpen donkere schaduwen over het schone geheel. Maar ook die zijn door Hem. Op de Sinaï verscheen Hij immers eens op deze wijze aan Mozes. En dan zijn daar de zondaren en goddelozen op deze goddelijke wereld. Zij passen er niet in, zij mogen als schenders van de schepping vergaan.

Uit: Ds.P.H.Kapteijn. Tien psalmen. Uitg.'De Tijdstroom'. Lochem. p.62-66. 19??.

Ѱа́ломъ р҃г

(Ѡ̑ мїрстѣ́мъ бытїѐ)

а҃ Благослови̑, дꙋшѐ моѧ̀ Гⷭ҇да.
Гⷭ҇ди Бо́же мо́й, возвели́чилсѧ є҆сѝ ѕѣлѡ̀:
во и҆сповѣ́дание, и҆ в велелѣ́потꙋ ѡ҆бле́клсѧ є҆сѝ.

DE HEMEL

в҃ Ѡ҆дѣѧ́йсѧ свѣ́томъ ꙗ҆́кѡ ри́зою,
простира́ѧй не́бо ꙗ҆́кѡ ко́жꙋ.
г҃ Покрыва́ѧй вода́ми превы́спреннѧѧ своѧ̑,
полага́ѧй ѻ҆́блаки на восхожде́нїе своѐ,
ходѧ́й на крилꙋ̀ вѣ́треню.
д҃ Творѧ́й а҆́гг҃елы своѧ̑ дꙋ́хи,
и҆ слꙋги̑ своѧ̑ пла́мень ѻ҆́гненный.

DE AARDE

є҃ Ѡ҆снова́ѧй зе́млю на тве́рди є҆ѧ̀,
не преклони́тсѧ въ вѣ́къ вѣ́ка.
ѕ҃ Бе́здна ꙗ҆́кѡ ри́за ѡ҆дѣѧ́нїе є҆ѧ̀:
на гора́хъ ста́нꙋтъ во́ды:
з҃ Ѿ запреще́нїѧ тоегѡ̀ побѣ́гнꙋтъ,
ѿ гла́са гро́ма твоегѡ̀ оу҆боѧ́тсѧ.
и҃ Восхо́дѧтъ го́ры, и҆ низхо́дѧтъ полѧ̀,
въ мѣ́сто, є҆́же ѡ҆снова́лъ є҆сѝ и҆́мъ.
ѳ҃ Предѣ́лъ положи́лъ є҆сѝ,
є҆гѡ́же не пре́йдꙋтъ,
нижѐ ѡ҆братѧ́тсѧ покры́ти зе́млю.

PSALM 103(104)

(De schepping van de wereld)

1 Loof, mijn ziel, de Heer!
Heer, mijn God, Gij zijt zeer groot,
Gij hebt U met majesteit en luister bekleed,

DE HEMEL

2 Hij hult Zich in het licht als een mantel.
Hij spant de hemel uit als een tentkleed.
3 Hij zoldert zijn opperzalen in de wateren,
Hij maakt de wolken tot zijn wagen,
Hij wandelt op de vleugelen van de wind.
4 Hij maakt de winden tot zijn boden,
laaiend vuur tot zijn dienaren.

DE AARDE

5 Hij heeft de aarde op haar gronslagen gevestigd,
zodat zij nimmermeer wankelt.
6 De waterdiepte - Gij hebt haar als een kleed bedekt,
boven de bergen stonden de wateren;
7 zij vloden voor uw dreigen,
zij haastten zich weg voor de stem van uw donder.
8 Bergen rezen op, dalen zonken neer
op de plaats, waar Gij hun grondslag hebt gelegd.
9 Gij hebt een grens gesteld,
die zij niet overschrijden:
ze zullen de aarde niet weer bedekken.

HET LEVEN OP DE AARDE

і҃ Посыла́ѧй и҆сто́чники въ де́брѣхъ,
посредѣ̀ го́ръ про́йдꙋтъ во́ды.
а҃і Напаѧ́ютъ всѧ̑ ѕвѣ̑ри се́лныѧ,
ждꙋ́тъ ѻ҆на́гри въ жа́ждꙋ свою̀.
в҃і На ты́хъ пти̑цы небе́сныѧ привита́ютъ,
ѿ среды̀ ка́менїѧ дадѧ́тъ гла́съ.
г҃і Напаѧ́ѧй го́ры ѿ превы́спреннихъ свои́хъ,
ѿ плода̀ дѣ́лъ твои́хъ
насы́титсѧ землѧ̀.
д҃і Прозѧба́ѧй тврав̀ꙋ скотѡ́мъ,
и҆ ѕла́къ на слꙋ́жбꙋ человѣ́кѡмъ,
и҆звестѝ хлѣ́бъ ѿ земли̇̀:
е҃і И҆ вїно̀ весели́тъ се́рдце человѣ́ка,
оу҆ма́стити лицѐ є҆ле́емъ,
и҆ хлѣ́бъ се́рдце человѣ́ка оу҆крѣпи́тъ.
ѕ҃і Насы́тѧтсѧ древа̀ пѡльска́ѧ,
ке́дри лїва́нстїи, и҆́хже є҆сѝ насади́лъ:
з҃і Та́мѡ пти̑цы вогнѣздѧ́тсѧ,
є҆рѡдїево жили́ще предводи́тельствꙋетъ и҆́ми.
и҃і Го́ры высѡ́кїѧ є҆ле́немъ,
ка́мень прибѣ́жище за́ѧцемъ.

DE HEMELLICHAMEN

ѳ҃і Сотвори́лъ є҆́сть лꙋнꙋ̀ во времена̀:
со́лнце позна̀ за́падъ сво́й.
к҃ Положи́лъ є҆сѝ тмꙋ̀, и҆ бы́сть но́щь,
въ не́йже про́йдꙋтъ всѝ ѕвѣ́рїе дꙋбра́внїи:
к҃а Скѷ̀мни рыка́ющїи восхи́тити
и҆ взыска́ти ѿ бг҃а пи́щꙋ себѣ̀.
к҃в Возсїѧ̀ со́лнце и҆ собра́шасѧ,
и҆ вѣ ло́жахъ свои́хъ лѧ́гꙋтъ.
к҃г И҆зы́детъ челове́къ на дѣ́ло свое́,
и҆ на дѣ́ланїе своѐ до ве́чера.

HET LEVEN OP DE AARDE

10 Hij zendt de bronnen naar de beken,
tussen de bergen vloden zij daarheen.
11 Zij drenken alle dieren van het veld,
de wilde ezels lessen hun dorst.
12 Daarbij woont het gevogelte van de hemel
van tussen de takken laat het zijn lied horen.
13 Hij drenkt de bergen uit zijn opperzalen,
van de vrucht van Uw werken
wordt de aarde verzadigd.
14 Hij doet het gras ontspruiten voor het vee,
het groene kruid ter bewerking door de mens,
brood uit de aarde voortbrengende
15 en wijn die het hart van de mens verheugt,
om met olie het gelaat te doen glanzen,
en het brood, dat het hart van de mens versterkt.
16 De bomen van het veld worden verzadigd,
de ceders van de Libanon, die Hij heeft geplant.
17 Daar nestelen de vogels,
en dienen tot verblijf van de ooievaar.
18 De hoge bergen zijn voor de gemzen,
de rotsen een toevlucht der hazen.

DE HEMELLICHAMEN

19 Hij heeft de maan gemaakt voor de vaste tijden,
de zon kent de tijd van haar ondergang.
20 Beschikt Gij duisternis, dan wordt het nacht
dan roert zich al het gedierte van het woud.
21 De jonge leeuwen brullen om roof,
en begeren hun spijze van God.
22 Gaat de zon op, dan trekken zij zich terug
en leggen zich neer in hun holen.
23 De mens gaat dan uit naar zijn werk,
en naar zijn arbeid tot de avond toe.

DE ZEE

к҃д Ꙗ҆́кѡ возвели́чишасѧ дѣла̀ твоѧ̑, Гдⷭ҇и:
Всѧ̑ премꙋ́дростїю сотвори́лъ є҆сѝ:
и҆спо́лнисѧ землѧ̀ тва́ри твоеѧ̀.
к҃є Сїѐ мо́ре вели́кое и҆ простра́нное:
та́мѡ га́ди, и҆́хже нѣ́сть числа̀,
живѡ́тнаѧ ма̑лаѧ съ вели́кими.
к҃ѕ Тамѡ корабли̇̀ препла́ваютъ, ѕмі́й се́й,
є҆го́же созда́лъ є҆сѝ рꙋга́тисѧ є҆мꙋ̀.

ONDERHOUDING DER SCHEPPING

к҃з Всѧ̑ къ тебѣ̀ ча́ютъ,
да́ти пи́щꙋ и҆́мъ во бла́го вре́мѧ.
к҃и Да́вшꙋ тебѣ̀ и҆́мъ, соберꙋ́тъ:
ѿве́рзшꙋ тебѣ̀ рꙋ́кꙋ,
всѧ́ческаѧ и҆спо́лнѧтсѧ бла́гости:
к҃ѳ Ѿвра́щшꙋ же тебѣ̀ лицѐ, возмѧтꙋ́тсѧ:
ѿи́меши дꙋ́хъ и҆́хъ, и҆ и҆зче́знꙋтъ,
и҆ въ пе́рстъ свою̀ возвратѧ́тсѧ.
л҃ По́слеши дх҃а твоегѡ̀, и҆ сози́ждꙋтсѧ,
и҆ ѡ҆бнови́ши лицѐ землѝ.

LOFPRIJZING

л҃а Бꙋ́ди сла́ва Гдⷭ҇нѧ во ве́ки:
возвесели́тсѧ Гдⷭ҇ь ѡ҆ дѣ́лѣхъ свои́хъ.
л҃в Призирѧ́й на землю̀, и҆ творѧ́й ю̑ трѧсти́сѧ:
прикаса́ѧйсѧ гора́мъ, и҆ дымѧ́тсѧ.
л҃г Воспою̀ гдⷭ҇ви въ животѐ мое́мъ,
пою̀ бг҃ꙋ моемꙋ̀, до́ндеже є҆́смь:
л҃д Да оу҆слади́тсѧ є҆мꙋ̀ бесѣ́да моѧ̀,
а҆́зъ же возвеселю́сѧ ѡ҆ гдⷭ҇ѣ.
л҃є Да и҆зче́знꙋтъ грѣ̑шницы ѿ землѝ,
и҆ беззакѡ́ницы, ꙗ҆́коже не бы́ти и҆́мъ:
Благослови̇̀, дꙋшѐ моѧ̀, Гдⷭ҇а.

.Γ: ε̄ι.

DE ZEE

24 Hoe verheven zijn uw werken, Heer!
Gij hebt alles met wijsheid gemaakt,
de aarde is vol van uw schepselen.
25 Zie de zee, groot en uitgestrekt:
waarin gewemel is, zonder tal,
van dieren, kleine en grote.
26 Daar varen schepen, maar ook monsters,
die Gij hebt geschapen, om er te spelen.

ONDERHOUDING DER SCHEPPING

27 Zij alle wachten op U,
dat Gij hun voedsel geeft, te rechter tijd.
28 Geeft Gij hun die: zij verzamelen op,
opent Gij uw hand,
ze worden van het goede verzadigd.
29 Verbergt Gij Uw aangezicht: zij worden ontsteld;
neemt Gij hun adem weg: zij sterven
en keren weder tot hun stof.
30 Zendt Gij uw geest uit: zij worden geschapen
en Gij vernieuwt het aanschijn der aarde.

LOFPRIJZING

31 De heerlijkheid des Heren zij tot in eeuwigheid,
de Heer verheuge zich over zijn werken.
32 Ziet Hij de aarde aan, dan beeft zij;
raakt Hij de bergen aan, dan roken zij.
33 Ik zal zingen voor de Heer, zolang ik leef,
mijn God blijven loven zolang ik besta.
34 Moge mijn overweging Hem behagen:
ik zal mij verblijden in de Heer.
35 Dat de zondaars van de aarde vergaan,
en de goddelozen niet langer bestaan.
Loof, mijn ziel, de Heer.

.Γ: Ε1.

De dichter van Ps 103(104) kende waarschijnlijk de bekende zonnehymne van de pharao Achnaton, uit de 14e eeuw voor Christus. In die tijd van religieuze omwenteling aanbad men in Egypte één God: Aton, de zonnegod.
Psalm 103(104) doet veel aan die hymne denken. Toch zijn de Godsvoorstellingen in beide gedichten verschillend.

Uit: Ds. Kapteijn. Tien psalmen. Uitg."De Tijdstroom'. Lochem. p.62-66. z.j.

De vertaling van Psalm 103(104) (blz. Γ: α1, Γ1 en ε1) is afkomstig uit: Bijbelvertaling Nederlands Bijbelgenootschap. Amsterdam. 1974.

APPENDIX Д.

DIVERSE ONDERWERPEN

(achtergrond-informatie)

INHOUD APPENDIX .Д.

DIVERSE ONDERWERPEN

De liturgische taal	.Д: А.
De opbouw van de ikonostase	.Д: В.
De ontwikkeling van de ikonostase	.Д: Д.
De Oosterse Kerk	.Д: Ѯ.
De Byzantijnse Liturgie	.Д: Ѯ.
Overzicht van de Goddelijke Liturgie	.Д: І.
Proskomidie	.Д: І.
Liturgie van de kathechumenen	.Д: І.
Liturgie van de gelovigen	.Д: АІ.
De kringloop van het Byzantijns officie	.Д: ВІ.
De kring van het kerkelijk jaar	.Д: ГІ.
De kring van de vaste feesten	.Д: ДІ.
De kring van de week	.Д: ЄІ.
De kring van een etmaal	.Д: ЅІ.
Kerkslavische liturgische boeken	.Д: ИІ.
Boeken voor de gemeenschappelijke dienst	.Д: ИІ.
Boeken voor bijzondere diensten	.Д: ѲІ.
Boeken voor gemeenschappelijke en bijzondere diensten	.Д: ѲІ.
Boeken voor persoonlijk gebed	.Д: ѲІ.
Liturgische boeken vertaald in het Nederlands	.Д: К
De boeken van het Oude Testament	.Д: Кд.
De boeken van het Nieuwe Testament	.Д: Ки.
Liturgische tekens ter aanduiding van de verschillende liturgische feesten	.Д: лА.
Toelichting bij vertaling 'Liturgische tekens'	.Д: лВ.
De 9 bijbelse oden uit de Byzantijnse metten	.Д: лГ.
Epistels en Evangeliën van vaste feestdagen	.Д: лД.
Akrostichon (naamdicht)	.Д: лѲ.
Het Byzantijnse kruis	.Д: мД.
Over de heilige Engelen	.Д: мЗ.
Gemeenschappelijke der Heilige Onlichamelijken	.Д: NВ.
Dienst van de Engelen: Vespers, Metten	.Д: NД.
Goddelijke Liturgie	.Д: ѯД.
Verklaring van enkele liturgische termen	.Д: ѯЄ.
Kruisverwijzing Ksl-Gr-NL (getranscribeerd)	.Д: ПЅ.
Kruisverwijzing Gr-Ksl-NL (getranscribeerd)	.Д: ПѲ.
De zeven œcumenische Concilies	.Д: ЧВ.

DE LITURGISCHE TAAL

De Slavische volken, van de Byzantijnse ritus, zowel orthodox als geünieerd, handhaven het liturgisch Kerkslavisch als 'lingua sacra' voor de eredienst van de Kerk. Pas sinds enkele jaren gebruiken de Oekrainers en de Serviërs ook de spreektaal.

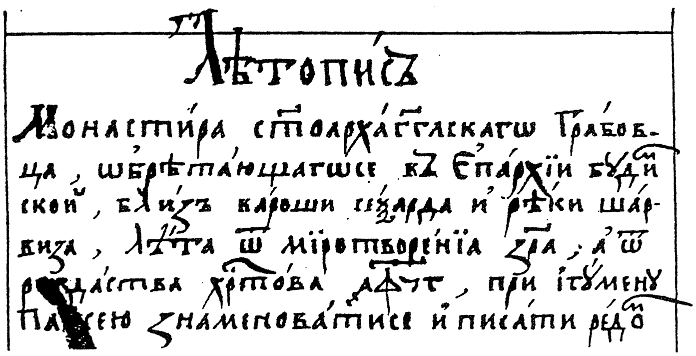

Het geheel van de liturgische teksten is samengevat in een serie liturgische boeken en semi-liturgische bloemlezingen.

De belangrijkste liturgische boeken in het Kerkslavisch zijn vermeld op blz. Д҃: и҃і-д҃і. Naar momenteel verkrijgbare liturgische boeken in het Nederlands wordt verwezen op blz. Д҃: к҃-к҃в.

DE LOKATIE VAN DE IKONEN OP DE IKONOSTASE

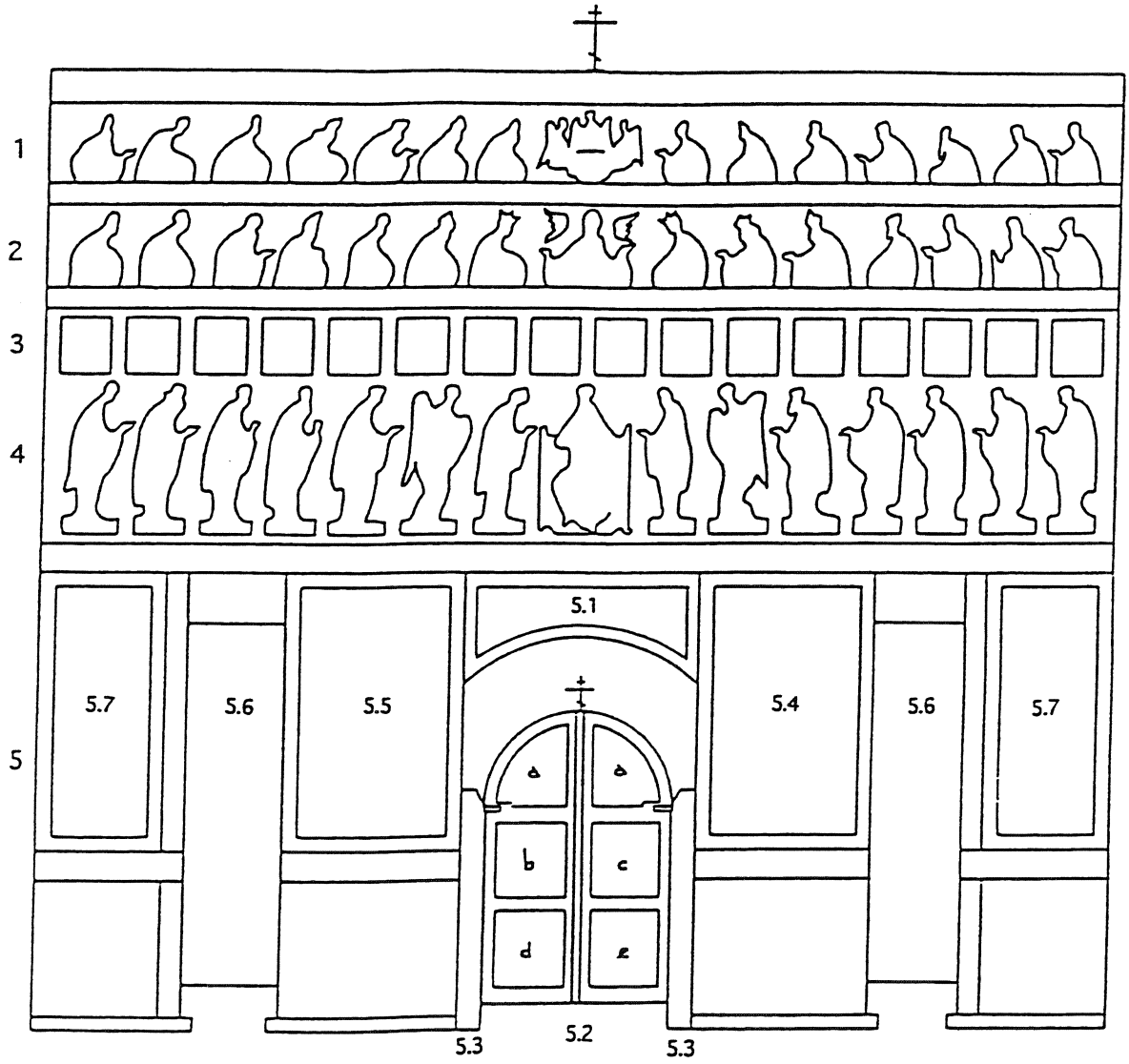

De ikonostase beeldt ***het gehele Heilsmysterie*** uit.
De plaats van de ikonen is volgens een vast patroon:

OUDE TESTAMENT:

bovenste rij: 1 ***rij van de Patriarchen of Aartsvaders***
midden: de H. Drievuldigheid;

tweede rij: 2 ***rij van de Profeten***
midden: Moeder Gods van het Teken (Znamenije)
(de teksten van de profeten hebben betrekking
op de komst van de Verlosser);

NIEUWE TESTAMENT:

derde rij: 3 ***rij van de twaalf Grote Feesten****
(belangrijkste heilsfeiten uit
het leven van Christus en de Moeder Gods);

vierde rij: 4 ***rij van de Voorbede of Smeking***
Deësis (Christus, M. Gods, Joh. de Voorloper)
Aartsengelen, Apostelen, Heiligen;

onderste rij: 5 ***rij van de Koninklijke Deuren***
(door deze deuren wordt men verder onderricht
over het Heilsmysterie door de Eredienst);
5.1 Laatste Avondmaal;
5.2 Koninklijke Deuren met daarop:
de Anunciatie (a)
en de vier Evangelisten (b,c,d en e);
5.3 deurposten waarop soms H.Vaders liturgisten;
5.4 ikoon van Christus;
5.5 ikoon van de Moeder Gods;
5.6 op de Noordelijke en Zuidelijke Deuren:
ikonen van Aartsengelen of heilige diakens
of van de H.Basilios en de H.Joh.Chrysostomos;
5.7 Patroonheiligen en Streekheiligen

* Soms aangevuld met vier andere gedenkdagen: Opwekking van Lazarus, Onthoofding van Joh.de Doper, Pokrof (Andreasvisioen van M.Gods), Hemelvaart van Elias. De Verrijzenis-ikoon ligt altijd in de kerk. Op de hier genoemde feestdagen echter wordt de Verrijzenis-ikoon vervangen door die van het betreffende feest.

DE ONTWIKKELING VAN DE IKONOSTASE

De ikonostase of beeldenwand bestaat uit een constructie van balken of van steen die drager is van een aantal in een vaste orde opgestelde paneelikonen.
Door zijn plaatsing scheidt hij de altaarruimte, waar de heilige geheimenissen zich voltrekken en die de hemelse sfeer symboliseert, van het middenschip waar het gelovige volk zich bevindt en dat onze aardse werkelijkhgeid verzinnebeeldt. In een bepaalde tijd was er ook in de westerse kerken een zekere vorm van afsluiting tussen koor en schip; die werd evenwel verwijderd om de betrokkenheid van de aanwezigen bij het liturgisch gebeuren te bevorderen. De oosterse opvatting en doenwijze zijn hier duidelijk anders. De afscheiding door de ikonostase noch het sluiten van haar middendeur gedurende een groot gedeelte van de Eucharistieviering hebben de bedoeling het mysterie te versluieren of het aan de gelovigen te onttrekken. Zij willen er slechts het heilig en gewijd karakter van vrijwaren.

De ikonostase is ontstaan uit de cancelli (zuiltjes), de oude afsluiting tussen het middenschip en het priesterkoor in de oud-christelijke basilieken. Zo'n koorbalie bestond uit zuiltjes of stijlen die beneden met elkaar door platen waren verbonden en boven door een architraaf of epistyl (grote balk). Het gebruikte materiaal was hout, de een of andere steensoort, b.v. marmer, of, als het welvaartspeil het toeliet, een nog kostbaarder grondstof. Op de architraaf kwam vanaf de tweede helft van de 10e eeuw de voorstelling van de deësis voor, eerst in laag-reliëf gesculpteerd, vervolgens in een soort van medaillons, samengesteld uit email- of ivoorfragmentjes en tenslotte in geschilderde vorm op een op de voorzijde van het epistyl bevestigde langwerpige balk. Na de beeldenstrijd (726-843) kreeg deze koorafsluiting, die als voorloper van de eigenlijke ikonostase mag worden beschouwd, de naam van templon. De vorm ervan ontwikkelde zich verder, in samenhang en gelijktijdig met de liturgische evolutie, gedurende de middenbyzantijnse tijd (843-1204). En toen, tussen de 11e en 13e eeuw, paneelikonen een plaats kregen op de architraaf en ook er onder, tussen de stijlen, was het templon een echte wand met ikonen, d.w.z. een ikonostase geworden.

In het Griekse gebied en op de Balkan zijn in de post-Byzantijnse tijd, de ikonostase, wat uitbouw en aantal ikonen betreft, beperkt van omvang gebleven. Wegens de verarming, vooral en voorgoed onder de Turkse heerschappij, werden zij alleen nog maar van hout vervaardigd. Later vertoonden ze, vooral op Kreta en de Griekse eilanden, overvloedig en kunstig snijwerk.
In de onderste rij bevonden zich de ikoon van Christus en die van de Moeder Gods, nl. aan weerszijde van de koningsdeur, en veelal ook de titelikoon, d.i. de ikoon van de heilige aan wie, of van de heilsgebeurtenis waarvan de betreffende kerk was toegewijd.
De rij erboven toonde een aantal kerkelijke feestdagen. En het bovenste register bestond uit de deësis, in halve figuur, in geval deze niet reeds in de zojuist genoemde feestdagenrij voorkwam. In latere tijd werd dit geheel nog bekroond met een kruis of een voorstelling van de kruisiging. Een uitgebreider compositie heeft de beelden-wand in de niet-Russische gebieden niet gekend.
Haar grootste ontwikkeling heeft de ikonostase in Rusland gekregen. Ze is daar uitgegroeid tot een wand van vier of vijf rijen die zich over de gehele breedte van het kerkgebouw uitstrekt en tot aan de gewelven reikt. Deze uitbreiding werd mogelijk gemaakt door en ging hand in hand met de constructie van hoge kerkgebouwen van steen.
Door haar inhoudelijke en daaraan beantwoordende vormelijke verrijking kreeg de ikonostase geleidelijk een overwicht over de monumentale cyclus, - in de eerste plaats in de houten kerken waar geen fresco's mogelijk zijn - en werden ze een samenvatting van het gehele beeldprogramma van het kerkgebouw. Een theologisch doordachte keuze van de thema's en een dito compositie hebben de ikonostase tot een aanschouwelijke summa theologica (samenvatting van de theologie) gemaakt

(Maurits Martens)

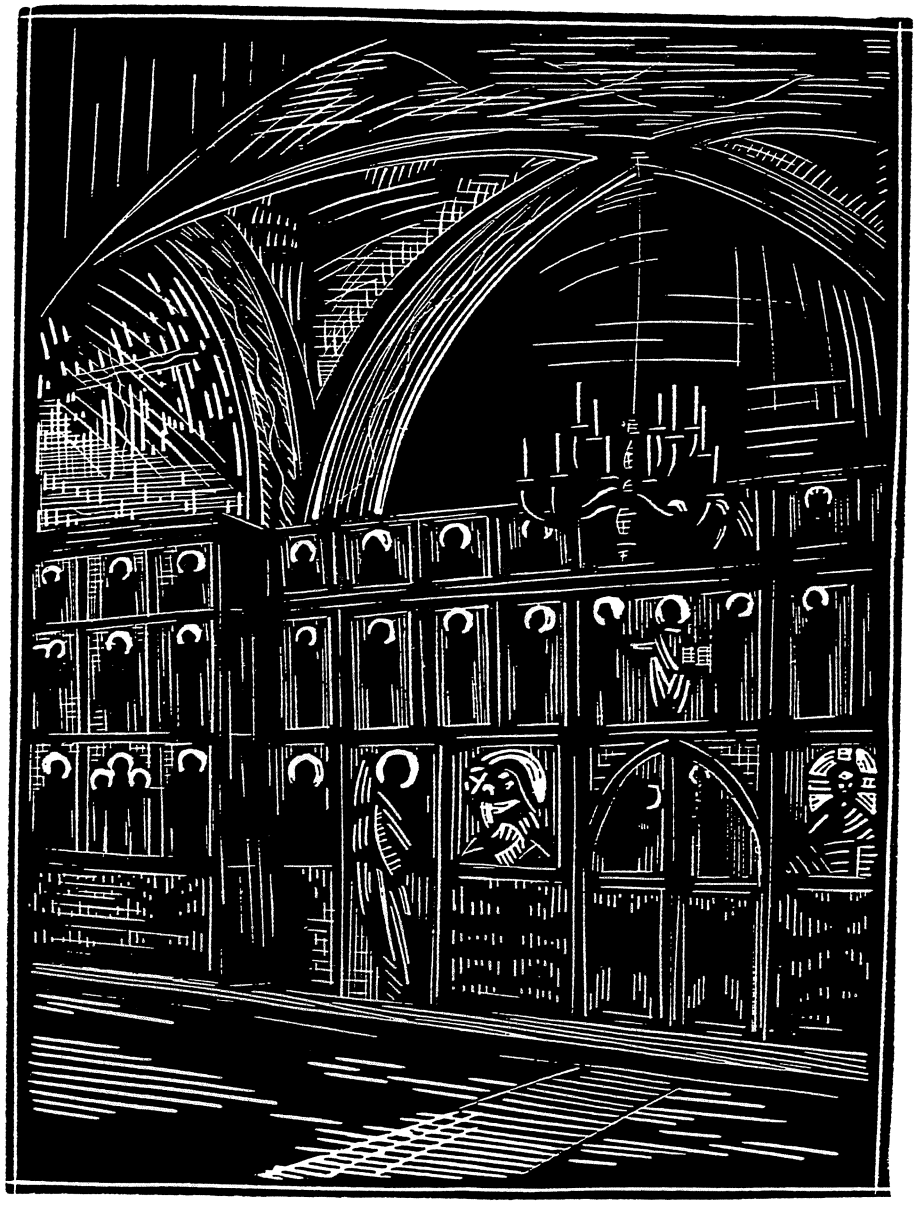

De ikonostase fungeert eigenlijk als transparante wand waardoor de gelovigen, die ervóór staan, als het ware kijken in de wereld der verlossing...

DE OOSTERSE KERK

De byzantijnse kerkdienst is gebaseerd op het geloof in de *realiteit* van de *liturgische symboliek*. Hierin wordt een *geestelijke realiteit* tot een *zichtbare vorm* gebracht, zodat het hemelse en het aardse, het geestelijke en het stoffelijke daarin zijn verenigd.

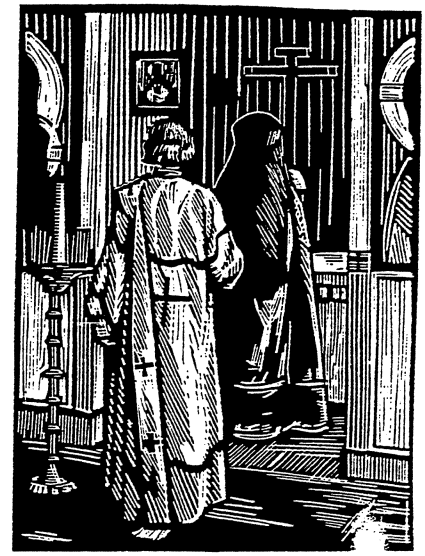

De heilige Liturgie is een der grootste mysteriën, en, zoals de mysteriën altijd in het verborgen voltrokken werden, zo ook is het altaar in de Oosterse Kerk verborgen en voor de ogen van niet-ingewijden door een wand met ikonen afgescheiden van het overige deel van de kerk. Alleen op bijzondere ogenblikken gaan de deuren van de altaarruimte open en wordt het visioen van de hemelse heerlijkheid zichtbaar. Voor het overige blijft het altaar en ook de priester nagenoeg onzichtbaar.

Men komt niet in de kerk om te kijken, maar om te *aanschouwen*, om in zichzelf te keren, en in de geest *samen* met de Kerk te bidden. Daarom kent men in de Oosterse Kerk het *individuele* gebed niet. Integendeel, de kerkdienst is volstrekt gemeenschappelijk.

Alles wordt gelezen en gezongen op een bijzonder kerkelijke manier, als een waterstroom die de ziel doorvloeit. Wie in de kerk komt, moet zijn bewuste gedachtenleven uitschakelen en zich aan die stroom overgeven: die stroom zal zijn ziel opnemen en voeren naar een andere oever die niet van deze wereld is.

De kerkdienst is daarom een dienst van het *innerlijk zwijgen*, in het zwijgen openbaart zich de adem der eeuwigheid. Waar het zwijgen begint, daar wordt de stem van de Geest hoorbaar. Het wezen van de kerkdienst ligt in de *innerlijke belevenis* van de verborgen openbaring van God, die door de sacramenten of mysteriën aan de mensen gegeven is.

DE BYZANTIJNSE LITURGIE

OORSPRONG

De geschiedenis van de Goddelijke Liturgie gaat natuurlijk terug tot het Laatste Avondmaal.

De Byzantijnse Liturgieën *in de huidige vorm* kan men terugvinden tot in de 9e eeuw, d.w.z. zoals we ze nù kennen: met de proskomidie vooraf en met de Liturgie der Kathechumenen.

De grondvorm, de Liturgie der Gelovigen, stamt al uit de 4e eeuw.

VOORBEREIDING OF PROSKOMIDIE

De heilige Liturgie (symbool van de hemelse Liturgie, waarover Johannes schrijft in zijn boek van de Openbaring) begint met de *voorbereiding* van de bestanddelen waaruit zij bestaat, nl. het brood en de wijn.

Tijdens deze voorbereiding (de voorbereiding in het Oude Verbond op de komst van de Messias) wordt uit een der broodjes (prosfora's) een vierkant stuk - het Lam - uitgesneden, dat Christus, het Lam Gods, symboliseert. Uit de vier andere broodjes worden ook deeltjes genomen, ter ere van de Moeder Gods, van de Heiligen, van de Levenden en de Doden. Ze worden rondom het Lam op de pateen gelegd (symbool van de Kerk in de hemel en op de aarde welke rondom Christus verzameld is). De wijn wordt in de kelk met een weinig water vermengd (symbool van de twee naturen van Christus).

LITURGIE DER KATHECHUMENEN

Als de voorbereiding voltooid is, wordt de zo genoemde *"Liturgie der Kathechumenen"* gehouden, waarvan de lezing van het Nieuwe Testament het hoogtepunt is. Hierna worden de heilige Gaven van de *Tafel der Offerande,* die links in de altaarruimte staat, plechtig naar de *heilige Altaartafel* overgedragen (symbool van de Opgang naar Jeruzalem en van de Intrede van Christus in zijn Koninkrijk, begeleid door de lijfgarde van zijn hemelse legioenen en zijn apostelen).

LITURGIE DER GELOVIGEN

Nu begint de *"Liturgie der Gelovigen".* Het belangrijkste ogenblik van dit gedeelte is, wanneer de verandering van brood en wijn plaatsheeft. Na het uitspreken van de Instellingswoorden heft de priester de pateen en de kelk op met de woorden: "Het Uwe van het Uwe offeren wij U voor ieder en voor allen. Brood en wijn stijgen op als een offer der menselijke liefde naar de hemel. *Het aardse in de dienst is volbracht.* De hemel daalt dan op de aarde neer. Drie keer, met de handen omhoog, bidt de priester dat de heilige Geest zal worden neergezonden. Dan zegent hij brood en wijn, *ieder afzonderlijk,* biddend dat de heilige Geest ze verandere in het Lichaam en Bloed van Christus. Dan zegent hij, zwijgend, voor de derde keer, de heilige Gaven *tezamen* en getuigt daarna van de Consecratie met de woorden: "...de heilige Gaven veranderd hebbende door Uw heilige Geest...". Het mysterie voltrekt zich in het zwijgen: waar de heilige Geest ademt, is geen plaats meer voor menselijke woorden. De heilige Liturgie is geen magie. Het Brood en de Wijn zijn op mysterieuze wijze het heilig Lichaam en Bloed geworden. Ze zijn in Christus opgenomen en Christus is in hen tegenwoordig. De gelovigen buigen zich in aanbidding ter aarde.

Dan begint de voorbereiding tot de heilige communie. Na het "Onze Vader" wordt een weinig kokend water in de kelk gedaan. Het symboliseert de vereniging van Christus met de gelovigen. Als water met wijn zijn de werkelijke gelovigen met Christus onscheidbaar verbonden. De warmte betekent dan de warmte der liefde. *Na de Aanroeping van de heilige Geest* zijn de heilige Gaven *nog van elkaar gescheiden:* het heilig Lichaam is afgescheiden van het heilig Bloed (ziel). De scheiding tussen ziel en lichaam is de dood: dit ogenblik symboliseert de dood van Christus. Nu legt de priester *een deel van heilig Lichaam in de kelk:* lichaam en ziel worden weer één. *Dat is de Opstanding.* De gelovigen verenigen zich met Christus, die opgestaan is uit de doden. De priester communiceert het eerst. De deuren en het gordijn van de altaar-ruimte zijn gesloten. De vereniging van de priester met God is een ogenblik, dat door de ogen van niet-ingewijden niet gezien moet worden. Dan gaan de deuren open. De priester verschijnt met de kelk waar ook de delen van het heilig Lichaam in zijn gelegd. De gelovigen, die de heilige Communie willen ontvangen, komen zwijgend, met op de borst gekruiste handen, en ontvangen het heilig Mysterie onder beide gedaanten. Na de heilige Communie wordt door de gelovigen niet geknield. De mensen, die God in hun hart ontvangen hebben, moeten Hem *innerlijk* aanbidden, want zij behoeven *uiterlijk* niet te knielen voor God, ze zijn met God één geworden en God zelf rust in hen. Dat is hun *geestelijke opstanding* uit de doden.

De dienst wordt beëindigd met het herleven van de hemelvaart. "Groot en heilig Pascha, Christus, Woord en Kracht van God! Geef, dat wij op nog inniger wijze deelhebben aan Uw Gemeenschap op de dag zonder avond van Uw koninkrijk".

BESLUIT

Het gehele leven van Christus wordt in de heilige Liturgie herdacht: van zijn Geboorte tot zijn Hemelvaart. In het middelpunt staat het Offer van Golgotha en de Opstanding. Dit is *niet een herhaling* van het offer, dat slechts éénmaal aan het Kruis volbracht is, *maar een zich inleven* in dat offer, los van alle tijd en ruimte. Zoals het Kruisoffer slechts éénmaal in de eeuwigheid volbracht is, zo kan de heilige Liturgie, op hetzelfde altaar, en door dezelfde priester, slechts éénmaal per dag gehouden worden, omdat de dag het symbool van de eeuwigheid is.

Uit: 'Russische Orthodoxie'. Bisschop Dionyssios (Lukine). Carillon Speciaalreeks Nr.14. Ten Have. Amsterdam. 1967.

De gravures zijn ontleend aan: 'De Goddelijke Liturgie bemediteerd door Gogol'. Uit het Russisch vertaald door Dr. Feodor Strotmann, verzorgd door de Benedictijnen te Amay a/d/ Maas. 1934.

.Д҃: І҃.

OVERZICHT VAN DE GODDELIJKE LITURGIE

I PROSKOMIDIE

A Voorbereiding van Priester en Diaken

1 Gebeden vóór de ikonostasis
2 Gebeden bij het aankleden
3 Handwassing

B Voorbereiding van de Offergaven

1 Voorbereiding van brood en wijn
2 De Offergaven worden overdekt en bewierookt
3 Gebed over de Offergaven
4 Bewieroking altaar, gebed, diaken ontvangt de zegen van de priester

I I LITURGIE VAN DE KATECHUMENEN

A Litanieën, Gebeden en Psalmen

1 Openings lofzang
2 Grote of Vredeslitanie (Ми́ромъ Гд҃ꙋ помо́лимсѧ...)
3 1e Psalm
4 Kleine litanie (Па́ки и҆ па́ки ми́ромъ Гд҃ꙋ помо́лимсѧ...)
5 2e Psalm
6 Kleine litanie (Па́ки и҆ па́ки ми́ромъ Гд҃ꙋ помо́лимсѧ...)
7 Zaligsprekingen (Во ца́рствїи твое́мъ...)

B Gezangen

1 Kleine Intocht (met Evangelieboek), Gezang (Прїиди́те, поклони́мсѧ...)
2 Troparia en Kondakia (feest- en tijdeigen)
3 Gebed, Trisagion (Свѧты́й Бж҃е...)

C Psalmversen en Lezingen uit de H.Schrift

1 Zegening van de Troon
2 Prokimenon (Graduale)
3 Epistel
4 Alliluja, bewieroking van het altaar, diaken ontvangt de zegen van de priester
5 Evangelie

D Gebeden voor de gehele H.Kerk

1 Dringende litanie voor alle gelovigen (Рце́мъ всѝ ѿ всеѧ̀ дꙋшѝ...)
2 [Litanie voor de overledenen (Поми́лый на́съ, Бж҃е...)]
3 Litanie voor de Kathechumenen (Помоли́тесѧ ѻ҆глаше́ннїи Гд҃еви...)
Wegzending (Є҆ли́цы ѡ҆глаше́ннїи, и҆зыди́те...)

III LITURGIE VAN DE GELOVIGEN

A Offerande

1 1e Litanie voor de gelovigen (Є҆ли́цы вѣ́рнїи, па́ки и҆ па́ки ми́ромъ...)
2 2e (Vredes)Litanie voor de gelovigen (Па́ки и҆ па́ки ми́ромъ Гд҃ꙋ помо́лимсѧ)
3 Overbrenging van de Offergaven:
Cherubijnenzang (И҆́же херꙋві́мы...)
Bewieroking van altaar, ikonostasis, kerkgebouw en gelovigen
Grote Intocht (met Offergaven)
Gedachtenissen
Bewieroking der Offergaven
4 Litanie van de Offerande (И҆спо́лнꙋмъ мл҃твꙋ на́шꙋ Гд҃еви...)
5 Vredeskus (als er meerdere celebranten zijn)
6 Geloofsbelijdenis (Вѣ́рꙋю...)

B Eucharistisch Offergebed (Anafora)

1 Inleiding op de Anafora (Благода́ть Гд҃а на́шегѡ...)
2 Driemaal "Heilig" (Свѧ́тъ, свѧ́тъ, свѧ́тъ...)
3 Verhaal van de Instelling: (Прїими́те, ꙗ҆ди́те...; Пі́йте ѿ неѧ̀ всы̀...)
4 Anamnese Gedachtenis van Christus' Verlossingswerk
5 Aanbieding van de Offergaven aan God;
1e Elevatie van de Offergaven:(Твоѧ̑ ѿ твои́хъ...)
6 Epiklese (Aanroeping van de Heilige Geest)
7 Gedachtenissen:
Moeder Gods (И҆зрѧ́днѡ ѡ҆ пресвѧтѣ́й... en gelijktijdige bewieroking altaar),
Heiligen, Levenden en Overledenen, Patriarch, Bisschoppen, voor allen en alles
8 Slot (И҆ да́ждь на́мъ...) en Zegen (И҆ да бꙋ́дꙋтъ ми́лости...)

C Communie

1 Voorbereidingslitanie (Всѧ̑ свѧты̑ѧ помѧнꙋ́вше...)
2 Onze Vader (О҆́ч҃е на́шъ...)
3 Zegen en Hoofdbuiging (Ми́ръ всѣ́мъ..., Главы̑ ва́ша Гд҃еви приклони́те...)
4 2e Elevatie (Свѧта̑ѧ свѧты̑мъ...)
5 Breking van het Brood; Toevoeging heet water (Zeon) aan de Wijn
6 Communie van Priester en Diaken
7 Communie van de Gelovigen (Со стра́хомъ бж҃їимъ и҆ вѣ́рꙋю пристꙋпи́те...)
8 Zegen (Спаси̑, Бж҃е, лю́ди твоѧ̑...)
Offergaven bewierookt, teruggebracht naar Prothesis, nogmaals bewierookt
9 Dankzeggingslitanie (Про́сти прїи́мше...)

D Slotgebeden

1 Gebed "achter de Ambon" (Съ ми́ромъ и҆зы́демъ...)
2 Zegen (Благослове́нїе гд҃не на ва́съ...) en Wegzending
3 Uitdeling van het Antidoron

DE KRINGLOOP VAN HET BYZANTIJNS OFFICIE

Het gemeenschappelijke gebed van de Kerk draagt de naam Officie, of Liturgie, waardoor duidelijk wordt uitgesproken, dat het een *taak* is die zij verricht.

Al het geschapene looft God door de wijze waarop elk schepsel bestaat en verkondigt daardoor Gods heerlijkheid. Het denkend schepsel kan deze lof ook onder woorden brengen, en daardoor bewust voltrekken, wat door ons bestaan reeds werd uitgedrukt. Bovendien heeft de mens, als sociaal wezen, deze Godsverering altijd als een *gemeenschappelijk* werk gezien.

In bijzondere mate geldt dit voor de christenen. Als Kerk zijn wij nog steeds op deze aarde levende Christus, en in Zijn naam zingen wij de goddelijke lof. Daarom is er ook een sterk besef van *continuiteit* en daardoor gebondenheid aan bepaalde vormen.

Het gebed van de Kerk berust op een bijzonder *rijke traditie*. Het is gegroeid uit de Joodse eredienst, waaraan Christus met heel zijn hart heeft deelgenomen. Maar tegelijk heeft Hij er, door de instelling van de Eucharistie-viering, een volkomen nieuwe dimensie aan gegeven. En in de tijd van de Kerkvaders heeft dit geleid tot literaire scheppingen van de hoogste soort, toen de rijpe cultuur in zijn meest begaafde geesten de grote heilsfeiten in machtige poëzie heeft bezongen.

In de kunstvolle opbouw van het kerkelijk gebed onderscheiden we *drie kringen,* die op elkaar inwerken:

1 DE KRING VAN HET KERKELIJK JAAR

Deze kring, waarin het *verlossingswerk* wordt herdacht, wordt geheel beheerst door de Opstanding, het Pascha. Dit is op zijn beurt weer ingebed in de kosmische kringloop, en de datum is verbonden met de *volle maan van de nieuwe lente*. Daarom valt Pasen niet op een vaste datum.

Het kerkelijk jaar is onderverdeeld in *drie perioden*:

1.1 De Voorvasten en de Grote Vasten
(Triodion - Тріодъ пóстная*)

1.2 De tijd van Pascha tot Pinksteren
(Pentekostarion - Тріодъ цвѣтная*)

1.3 De tijd na Pinksteren
(Oktoich - Ѻсмогла́сникъ*)

De tijd na Pinksteren bestaat uit een telkens herhaalde cyclus van acht weken, die elk een eigen muzikaal karakter bezitten en genoemd worden naar de toonsoort waarin ze geschreven zijn. (De oktoich loopt nog door naast het Triodion en begint tijdens het Pentekostarion.)

*) Zie het hoofdstuk over liturgische boeken op blz. Д: Й1-К в.

2 DE KRING VAN DE VASTE FEESTEN
(Meneon - Μηνέα*)

Het kerkelijk jaar begint in september, zoals wij dit reeds vinden in de bijbel en in de oudchristelijke Kerk.

De kring van de feesten, die op een *vaste datum* gevierd worden, zijn de grote gedenkdagen van onze Heer, van de Moeder Gods en van de heiligen en martelaren, in wier leven Christus opnieuw voor ons zichtbaar geworden is en de gedenkdagen van grote gebeurtenissen uit het leven van de Kerk. Deze twaalf grote feesten zijn gegroepeerd om het feest van Pasen, dat boven alle feesten staat.

De twaalf grote feesten zijn:

Maria geboorte	8 september
Kruisverheffing	14 september
Presentatie van Maria	21 november
Kerstmis	25 december
Theofanie of Doop des Heren	6 januari
Opdracht in de tempel	2 februari
Maria Boodschap	25 maart
Palmzondag	veranderlijke datum
Hemelvaart des Heren	veranderlijke datum
Pinksterfeest	veranderlijke datum
Verheerlijking op de berg Thabor	6 augustus
Maria ten Hemelopneming	15 augustus

*) Zie het hoofdstuk over liturgische boeken op blz. Д: И1-К8.

3 DE KRING VAN DE WEEK
(Horologion - Часослóвъ)

De week heeft ook haar eigen kringloop. Elke weekdag heeft zijn eigen speciale gedachtenis, die zijn stempel drukt op de dagelijkse gang van de diensten. Hier vangt alles eveneens aan met de idee van de schepping.

Maandag de eerste dag van de week die tot het plan van deze wereld behoort: hij is gewijd aan de engelen (zinnebeeld van de geestelijke wereld).

Dinsdag de tweede dag is de dag van Johannes de Doper, want Johannes de Doper vertegenwoordigt het Oude Verbond en sluit het af.

Donderdag is de dag van het Nieuwe Verbond, daarom is hij gewijd aan de apostelen en Nikolaas van Myra.

Woensdag en Vrijdag staan buiten deze kringloop; ze zijn gewijd aan het heilig Kruis en aan de Moeder Gods : Woensdag, omdat op die dag Jezus door Judas werd verraden; Vrijdag, omdat de Heiland op deze dag gekruisigd werd.

Zaterdag de zesde dag, is de sabbat of de dag van de rust. Op die dag worden allen, die ontslapen zijn, en de heiligen, die in God rusten, herdacht.

Zondag behoort niet meer tot deze wereld; zondag is de dag van de Opstanding van Christus en van de opstanding der mensheid. De Verrijzenis van Christus is het grondmotief van de kerkdienst op zondag. Ook wordt zondag altijd als een groot feest des Heren gevierd.

4 DE KRING VAN EEN ETMAAL

[De christenen verdeelden vroeger het etmaal in een dag- en een nachtgedeelte, elk van 12 uren, en kwamen in elk gedeelte vier maal bij elkaar voor het gebed. Zo baden ze tijdens het daggedeelte op het 1e, 3e, 6e en 9e uur en in het nachtgedeelte (van 6 uur 's namiddags tot 6 uur 's morgens): 's avonds voor het slapen gaan, 's middernachts en 's morgens. Al deze uren van het etmaal waren door de Kerk geheiligd door hun eigen diensten. Er zijn 9 officies.

Tegenwoordig worden deze diensten niet meer afzonderlijk gehouden maar driemaal per etmaal: 's morgens, overdag en 's avonds: steeds drie officies achter elkaar. 's Morgens het middernachtelijk officie, de Metten en het 1e Uur; overdag voor de middag het 3e en 6e Uur en de Goddelijke Liturgie; 's avonds het 9e Uur, de Vespers en de Completen.]

De dag is, volgens de leer van de Kerk,
het symbool van de eeuwigheid,
want de dag vormt inderdaad een zekere volheid.
De kerkelijke dag begint, evenals de bijbelse dag,
des avonds. "Toen was het avond geweest en het
was morgen geweest: de eerste dag" (Gen. 1:5).

4.1 Vetsjernja (Вечέрна)
Voordat de zon ondergaat wordt in de kerk een dienst gehouden - de Vespers. Dit is de dienst, waarin de nieuwe dag zijn intocht houdt; daarom is deze dienst vervuld van de gedachte aan het begin van de wereld, de schepping, het leven in het paradijs, de zondeval en de verwachting van de messias. Dit is de weg van het Oude Verbond.

4.2 Povetsjerieje (Повечέрїе) (Completen)
dienst die plaats heeft na de vetsjernja.

4.3 Polunosjtsjnitsa (Полꙋ́нощница)
het gebed op het middernachtelijk uur.

4.4 Utrenja (Оу҆́трєнѧ) (Morgendienst)
Het Nieuwe Verbond begint met de metten, een dienst die vroeg vóór het aanbreken van het daglicht gehouden wordt. Dit is de herleving van de geboorte van Jezus, van de kerstnacht.

Na de metten komen de *Uren* . (Часы̀)
Dit zijn korte diensten, waarin verschillende gebeurtenissen uit het leven van de Heer herdacht worden:

4.5 Eerste uur (Ча́съ пе́рвый)
Dank voor het daglicht en gebed om een zondeloze dag.

4.6 Derde uur (Ча́съ тре́тїй)
Gedachtenis van de nederdaling van de heilige Geest over de apostelen.

4.7 Zesde uur (Ча́съ шєсты́й)
Gedachtenis van het lijden van de Heer.

4.8 Negende uur (Ча́съ дєвѧ́тый)
Gedachtenis van het sterven van de Heer.

4.9 Goddelijke Liturgie (Боже́ствєннаѧ литꙋргі́ѧ)
Dienst der Opstanding.De Liturgie drukt de geschiedenis van het aardse leven van Christus uit. Wij danken, smeken en prijzen, en kunnen door de communie dicht verbonden zijn met Christus. Met de viering van de heilige Liturgie wordt de kringloop van de dag-officies voltooid en gesloten.

Dit is, in het kort, de kringloop der kerkofficies van het jaar. Zo wordt de aardse tijd, in al zijn geledingen, aan God gewijd.

Uit: Horologion. Archimandriet Adriaan. Orthodox Klooster H.Joh.de Doper. Den Haag.1976. [De eerste twee alinea's van blz. Д҃: Ѕ҃і zijn uit een (niet meer te achterhalen) russ. bron.]

LITURGISCHE BOEKEN IN HET KERKSLAVISCH

1) BOEKEN VOOR DE GEMEENSCHAPPELIJKE DIENST

Глъжéвникъ (Ἱερατικον)
"Boek voor de (gemeenschappelijke) diensten", Liturgikon,
de gewone eucharistische diensten, vespers en metten.

Чинóвникъ (Ἀρχιερατικον)
"Boek voor diensten met een bisschop",
priester- en diakenwijding.

Часослóвъ (Ὡρολόγιον)
Urenboek. Bevat de onveranderlijke gebeden, gezangen
en psalmen van de vespers, completen, metten, morgendienst
en de kleine getijden (priem, terts, sext, noon). Ook de
troparen en kondaken voor heel het kerkelijk jaar.

Ѻктóихосъ (Ѻсмогласникъ) (Ὀκτώηχος)
(ὀκτώ-ѻсемь-acht en ἦχος-гласъ-kerktoon (melodietype)
Achttonenboek. Bevat de teksten van de officies van de week-
cycli vlg de 8 muzikale kerktonen (гласъ). Vandaar de naam.

Минéа (Μηνάιον)
Mineeën, "boeken voor de vaste feesten voor elke maand"
De reeks (van 12) maandboeken begint met het boek van sept.
omdat op 1 september het kerkelijk jaar wordt geopend.

Трїóдь пóстная (Τριῴδιον)
Triodion voor de vasten: alle officies vanaf de Zondag van de
Farizeeër en de Tollenaar tot en met Paaszaterdag.
De naam "Triodion" is ontleend aan het feit dat de kanons
voor het grootste deel bestaan uit drie gezangen.

Трїóдь цвѣтная (Πεντηκοστάριον)
"Bloementriodion", boek voor de Paastijd: vanaf Paaszondag
t/m de Zondag van Allerheiligen (1e Zondag na Pinksteren).

Ѥрмолóгий (Ἱρμολόγιον)
Irmologion, "boek van de hymnen", gezangen voor het koor.

Тѵпїкóнъ (Ὀυστάβ)
Typikon, boek voor de ceremonieën en rubrieken.

2) BOEKEN VOOR BIJZONDERE DIENSTEN

Тре́бникъ

Trebnik, "boek voor de (bijzondere) diensten", sacramenten, wijdingen en zegeningen, diensten voor de overledenen.

3) BOEKEN VOOR GEMEENSCHAPPELIJKE EN BIJZONDERE DIENSTEN

(Deze drie boeken zijn direct ontleend aan de Bijbel):

Є҆ѵа́ггелїе (Є҆ѵ҃лїе) (Εὐαγγέλιον)

Evangelieboek. De Evangelieën bestaan uit hoofdstukken (глава̀) en elk hoofdstuk uit versen (сти́хъ). Voor de dagelijkse lezing en ook voor die op feest- en heiligen dagen worden de Evangelieën verdeeld in perikopen (зача́ло) dwz. gedeelten die enkele verzsen bevatten van het betr. hoofdstuk.

А҆по́столъ (А҆п҃лъ) (᾿Απόστολος)

Epistelboek. Ook deze lezingen worden verdeeld in perikopen.

Ѱалти́рь (Ψαλτήριον)

Psalterium, het boek der 150 psalmen, is ingedeeld in 20 kathismen of delen die het lezen van het psalterium tijdens de eredienst vergemakkelijkt. Elk kathisma wordt verdeeld in drie delen (сла́ва) die eindigen op de lofprijzing: "Сла́ва О҆ц҃ꙋ̀".
Na elk kathisma volgen boete-troparen en gebeden. Tijdens de lezing van het kathisma (= "zitten") kan men gaan zitten.
Het psalterion bevat ook de 9 oden of bijbelse lofzangen van de metten. De nummering van de psalmen van het byzantijns psalterium komt overeen met die van de Vulgata vertaling.
Zie ook appendix Г҃: 'Het boek de psalmen'.

4) BOEKEN VOOR PERSOONLIJK GEBED

Молитвосло́въ (Προσευχητάριον)

Gebedenboek, bevat de dagelijkse gebeden, de akathists en andere hymnen, de kanons, troparen en kondaken.

LITURGISCHE BOEKEN IN HET NEDERLANDS

uitgaven van het orthodox Klooster H.Joannes de Doper,
Dr.Kuyperstr. 2, PB 2514 BB Den Haag.)

LITURGIKON

Chrysostomos-liturgie, Basilius-Liturgie,
Liturgie der Voorafgewijde gaven.
Voorbereidingsgebeden, rubrieken, muziektekens.
Wisselende gezangen en lezingen van het kerkelijk jaar.
Gebeden voor en na de heilige Communie.
Kalendarium. 320 blz.

GROOT HOROLOGION

Dagelijkse gebeden van Vespers, Metten en Uren,
ook de Vigilie voor zon- en feestdagen;
vierstemmige muziek van de "Tonen";
verschillende zangstukken.
Akathist en de Troostkanon van de H. Moeder Gods.
Dienst van de overledenen (Panichide).
Te Deum.
Kalender tot het jaar 2000 met toon en
Opstandingsevangelie voor elke zondag
van het jaar. 468 blz.

KLEIN HOROLOGION

Bevat de meest gebruikte delen van het Groot
Horologion in klein lettertype: zakuitgave. 289 blz.

APOSTEL

met dagindeling, prokimen- en Alleluia-verzen,
lezing-tabellen, kalender tot 2022. 440 blz.

EVANGELIE

met dagindeling, zakuitgave met tabellen van de
dagelijkse Apostel- en Evangelielezing, zowel vlg
grieks- als volgens russisch gebrbuik. 340 blz.

PSALTERION

Psalmen en mettencantieken vlg, Septuagint. 268 blz.

SACRAMENTARION

Sacramenten, Wijdingen, Begrafenis. 239 blz.

(HET KERKELIJK JAAR)

TRIODION-I

Voorvastentijd:
Zondag van de Tollenaar t/m Vergevingszondag,
en de Grote Kanon van Andreas van Kreta
(boetekanon). 212 blz.

TRIODION-II

1e en 2e vastenweek. 342 blz.

TRIODION-IIIa

3e, 4e en 5e week. blz. 4-280

TRIODION-IIIb

5e en 6e week. blz. 281-583

PASCHA

Grote Donderdag t/m Pascha. blz. 1-170

PENTEKOSTARION

Pascha t/m week na Pinksteren. blz. 171-540

OKTOICH

De tijd door het jaar. 277 blz.

MENEON-I

Grote feesten met vaste datum.
Zondagen van de Kersttijd.
Feest van Kerkwijding. 468 blz.

MENEON-II

De andere feesten van september en oktober, o.a.:
de Dienst van het Jaarbegin,
de profeet Mozes, de Aartsengel Michaël,
Johannes en Lukas,
het grote Kerstkondakion (bij H. Romanos). 232 blz.

MENEON-III

Feesten van november en december.
Akathist voor de Overledenen.
Feesten van o.a. H. Mattheos, H. Willibrord,
H. Joannes Chrysostomos en H. Nikolaas. 164 blz.

MENEON-IV

Kersttijd

de dagelijkse vieringen die verband houden met de Geboorte en Doop van onze Heer Jezus Christus van 20 december tot 14 januari. 208 blz.

MENEON-V

De tijd van januari tot mei, o.a.

voor- en naviering van Ontmoeting, H. Antonios, H. Gregorios de Theoloog, H. Benedictus, Aartsengel Gabriël, Evangelist Markos. 216 blz.

MENEON-VI

De tijd van juni tot augustus, o.a.

H. Joannes de Doper, H.H. Petrus en Paulus, H. Profeet Elia, H. Maria Magdalena, H. Anna, grootmoeder van Christus, vieringen rond Verheerlijking en rond Ontslaping van de Moeder Gods. 244 blz.

ALGEMEEN MENEON-I

Feesten waarvoor geen eigen officie voorhanden is.

Van het officie voor de Heer tot en met het officie voor Meerdere Martelaren. 340 blz.

ALGEMEEN MENEON-II

Van het officie voor een Bisschop-martelaar t/m het officie voor Dwazen om Christus. 252 blz.

ANDERE UITGAVEN

HEILIGENJAAR (Hagiografie)

Korte, soms uitvoerige, levensbeschrijving van de Heiligen uit orthodoxe landen, en van het Westen vóór de afscheiding. Daarbij de feestgezangen en veel illustraties. Hierbij is gebruik gemaakt van de een groot aantal bronnen. Dit werk omvat een serie van 12 boeken, voor elke maand één, en een indexdeel, totaal 2336 p.

BYZANTIJNS LITURGICON

Er bestaat ook een Byzantijns Liturgikon in het Nederlands, uitgegeven door de St.Johannes van Damascus-kapel, Dr.Nuijensstr.4 Tilburg. 1991. 804 blz.
ISBN 3-927894-07-9.

Dit Byzantijns Liturgicon omvat:

HOROLOGION - Het gebed van de uren.
Vespers, Metten, Avonddienst, Morgendienst, 1e, 3e, 6e en 9e uur.

DE GODDELIJKE LITURGIE
Voorbereiding op de Liturgie
Goddelijke Liturgie van Johannes Chrysostomus
Goddelijke Liturgie van Basilius de Grote
Goddelijke Liturgie van de Voorafgewijde Gaven

HET KERKELIJK JAAR
TRIODION - naar Pasen toe
Tijd van de Voorvasten, Tijd van de Veertigdagen, Grote en Heilige Week.
PENTEKOSTARION - van Pasen tot en met Pinksteren
De heilige Paasnacht, Viering van de Goddelijke Liturgie van Pasen, Hemelvaart, Zondag van Pinksteren - Triniteitszondag.
OKTOICHOS - de tijd na Pinksteren
De Verrijzenistonen, De dagen van de week, Lezingen voor de zondagen na Pinksteren.

HET GEMEENSCHAPPELIJKE DER HEILIGEN
GEDACHTENIS VAN DE GESTORVENEN
WIJDING VAN DE IKONEN
VIERING VAN BOETE EN VERGEVING
MENOLOGION- Met de Heiligen het jaar rond.

.д҃: к҃д.

Кни̂ги свѧще́ннагѡ писа́нїѧ
Ве́тхагѡ и̂ но́вагѡ завѣ́та
Санктпетербу́ргъ Сѵ̀нода́льнаѧ тѵ̀погра́фїѧ ҂а҃ц

DE BOEKEN VAN DE HEILIGE SCHRIFT
Het Oude en het Nieuwe Testament
St. Petersburg. Synodale drukkerij. 1900.

Кни̂ги ве́тхагѡ завѣ́та
DE BOEKEN VAN HET OUDE TESTAMENT

Кни́га пе́рваѧ мѡѷсе́ѡва бытїѐ (Быт.)
Eerste boek van Mozes. Genesis (Gen.)
Кни́га втора́ѧ мѡѷсе́ѡва и̂схо́дъ (И̂схо́д.)
Tweede boek van Mozes. Exodus (Ex.)
Кни́га тре́тїѧ мѡѷсе́ѡва леѵі́тъ (Леѵі́т.)
Derde boek van Mozes. Leviticus (Lev.)
Кни́га четве́ртаѧ мѡѷсе́ѡва чи́сла (Числ.)
Vierde boek van Mozes. Numeri (Num.)
Кни́га пѧ́таѧ мѡѷсе́ѡва второзакѡ́нїе (Второзак.)
Vijfde boek van Mozes. Deuteronomium (Deut.)
Кни́га І̂ису́са Наѵи́на (І̂ис. Наѵ.)
Het boek Josuë (Jos.)
Кни́га сѹді́й І̂и҃левыхъ
Het boek Rechters (Recht.)
Кни́га Ру́ѳъ
Het boek Rut (Rut)
Кни́га пе́рваѧ ца́рствъ (а҃ Царств.)
Eerste boek Koningen (1 Kon.)

Кни́га второ́а ца́рствъ (Б҃ Царств.)
Tweede boek Koningen (2 Kon.)
Кни́га тре́тїа ца́рствъ (Г҃ Царств.)
Derde boek Koningen (3 Kon.)
Кни́га четве́ртаа ца́рствъ (Д҃ Цар.)
Vierde boek Koningen (4 Kon.)
Кни́га пе́рваа парали́поме́нωнъ (А҃ Парали́пом.)
Eerste boek Kronieken (1 Kron.)
Кни́га второ́а парали́поме́нωнъ (Б҃ Парали́пом.)
Tweede boek Kronieken (2 Kron.)
Кни́га пе́рваа Е҃здры (А҃ Е҃здр.)
Eerste boek Esdras (1 Esdr.)
Кни́га неемі́и (Неем.)
Het boek Nehemia (Neh.)
Кни́га второ́а Е҃здры (Б҃ Е҃здр.)
Tweede boek Esdras (2 Esdr.)
Кни́га тωві́та (Тωві́т.)
Het boek Tobias (Tob.)
Кни́га І҃ѵді́ѳъ (І҃ѵді́ѳ.)
Het boek Judit (Judit)
Кни́га Е҃сѳи́рь (Е҃сѳи́р.)
Het boek Ester (Est.)
Кни́га Ї҃ωва (Ї҃ωв.)
Het boek Job (Job)
Ψалти́рь (Ψал.)
Het boek der Psalmen (Ps.)
Кни́га при́тчей соломѡ́нихъ (При́тч.)
Het boek der Spreuken (Spr.)

.д҃: к҃ѕ.

Кни́га є҆кклесїа́ста (Єкклес.),
Ecclesiaticus (Ecl.)
си́рѣчь проповѣ́дника царѧ̀ соломѡ́на (Проп.)
Prediker (Pred.)
Кни́га пѣ́снь пѣ́сней царѧ̀ соломѡ́на (Пѣ́сн.)
Hooglied (Hoogl.)
Кни́га премꙋ́дрости соломѡ́ни (Премꙋ́др.)
Het boek Wijsheid (Wijsh.)
Кни́га премꙋ́дрости і҆исꙋ́са сы́на сїра́хова (Сїра́х.)
Het boek Sirach (Sir.)
Кни́га прⷪ҇ро́ка и҆са́їи (Иса́їа)
Het boek Isaias (Is.)
Кни́га прⷪ҇ро́ка і҆еремі́и (І҆ерем.)
Het boek Jeremias (Jer.)
Пла́чь і҆еремі́евъ
Klaagliederen (Klaagl.)
Посла́нїе і҆еремі́ино (І҆ерем.)
Brief van Jeremias
Кни́га прⷪ҇ро́ка варꙋ́ха (Варꙋ́хъ.)
Het boek Baruk (Bar.)
Кни́га прⷪ҇ро́ка і҆езекі́илѧ (І҆езек.)
Het boek Ezekiël (Ez.)
Кни́га прⷪ҇ро́ка данїи́ла (Дан.)
Het boek Daniël (Dan.)
Кни́га прⷪ҇ро́ка ѡ҆сі́и
Het boek Osee (Os.)
Кни́га прⷪ҇ро́каъ і҆ѡи́лѧ (І҆ѡи́л.)
Het boek Joël

Кни́га пр҃ро́ка а҆мѡ́са (А҆мѡ́с.)
Het boek Amos (Am.)
Кни́га пр҃ро́ка а҆вді́а (А҆вд.)
Het boek Abdia (Abd.)
Кни́га пр҃ро́ка і҆ѡ́ны (І҆ѡ́на)
Het boek Jona (Jon.)
Кни́га пр҃ро́ка мїхе́а (Мїхе́й)
Het boek Mikea (Mik.)
Кни́га пр҃ро́ка наꙋ́ма (Наꙋ́м.)
Het boek Nahum (Nah.)
Кни́га пр҃ро́ка а҆ввакꙋ́ма (А҆ввак.)
Het boek Habakuk (Hab.)
Кни́га пр҃ро́ка софо́нїи (Софо́н.)
Het boek Sofonias (Sof.)
Кни́га пр҃ро́ка а҆ггє́а (А҆ггє́й)
Het boek Aggeüs (Agg.)
Кни́га пр҃ро́ка заха́рїи (Заха́р.)
Het boek Zacharia (Zach.)
Кни́га пр҃ро́ка малахі́и (Малах.)
Het boek Malachia (Mal.)
Кни́га пе́рваѧ маккаве́йскаѧ (а҃ Маккав.)
Eerste boek Makkabeën (1 Makk.)
Кни́га втора́ѧ маккаве́йскаѧ (в҃ Маккав.)
Tweede boek 2 Makkabeën (2 Mak.)
Кни́га тре́тѧ маккаве́йскаѧ (г҃ Макк.)
Derde boek 3 Makkabeën (3 Mak.)
Кни́га тре́тїѧ є҆́здры (г҃ є҆́здр.)
Het boek Esdras (3 Esdr.)

Кни̑ги но́вагѡ завѣ́та

DE BOEKEN VAN HET NIEUWE TESTAMENT

Ѿ матѳе́а ст҃о́е бл҃говѣствова́нїе (Матѳ.)
Het Evangelie volgens Mattheus (Mt.)
Ѿ ма́рка ст҃о́е бл҃говѣствова́нїе (Марк.)
Het Evangelie volgens Markus (Mk.)
Ѿ лꙋкѝ ст҃о́е бл҃говѣствова́нїе (Лꙋк.)
Het Evangelie volgens Lukas (Lk.)
Ѿ і҆ѡа́нна ст҃о́е бл҃говѣствова́нїе (І҆ѡа́н.)
Het Evangelie volgens Johannes (Joh.)
Деѧ̑нїѧ ст҃ы́хъ а҆п҃лъ (Дѣѧ́н.)
Handelingen van de Apostelen (Hand.)
Собо́рное посла́нїе і҆а́кѡвле (І҆а́кѡв.)
De brief van Jakobus (Jak.)
Собо́рное посла́нїе пе́рвое ст҃а́гѡ а҆п҃ла Петра̀ (а҃ Петр.)
De eerste brief van Petrus (1 Petr.)
Собо́рное посла́нїе второ́е ст҃а́гѡ а҆п҃ла Петра̀ (в҃ Петр.)
De tweede brief van Petrus (2 Petr.)
Собо́рное посла́нїе пе́рвое
а҆п҃ла і҆ѡа́нна бг҃осло́ва (а҃ І҆ѡа́н.)
De eerste brief van Johannes (1 Joh.)
Собо́рное посла́нїе второ́е
а҆п҃ла і҆ѡа́нна бг҃осло́ва (в҃ І҆ѡа́н.)
De tweede brief van Johannes (2 Joh.)
Собо́рное посла́нїе тре́тїе
а҆п҃ла і҆ѡа́нна бг҃осло́ва (г҃ І҆ѡа́н.)
De derde brief van Johannes (3 Joh.)

Собо́рное посла́нїе і҆ꙋ́дино (і҆ꙋ́д.)
Brief van Judas (Jud.)
Посла́нїе къ ри́млѧнωмъ
ст҃а́гω а҆п҃ла па́ѵла (Ри́млѧн.)
Brief van Paulus aan de Romeinen (Rom.)
Пе́рвое посла́нїе къ корі́нѳѧнωмъ
ст҃а́гω а҆п҃ла па́ѵла (а҃ Корі́нѳ.)
Eerste brief van Paulus
aan de Korinthiërs (1 Kor.)
Второ́е посла́нїе къ корі́нѳѧнωмъ
ст҃а́гω а҆п҃ла па́ѵла (в҃ Корі́нѳ.)
Tweede brief van Paulus
aan de Korinthiërs (2 Kor.)
Посла́нїе къ гала́тωмъ ст҃а́гω а҆п҃ла па́ѵла (Гала́т.)
Brief van Paulus aan de Galaten (Gal.)
Посла́нїе ко є҆фесе́емъ ст҃а́гω а҆п҃ла па́ѵла (Є҆фес.)
Brief van Paulus aan de Efesiërs (Ef.)
Посла́нїе къ фїлїпписі́емъ
ст҃а́гω а҆п҃ла па́ѵла (Фїлїппис.)
Brief van Paulus aan de Fillippenzen (Fil.)
Посла́нїе къ колоссáемъ ст҃а́гω а҆п҃ла па́ѵла (Колос.)
Brief van Paulus aan de Kolossenzen (Kol.)
Посла́нїе пе́рвое къ солꙋ́нѧнωмъ
ст҃а́гω а҆п҃ла па́ѵла (а҃ Солꙋ́н.)
Eerste brief van Paulus
aan de Thessalonocenzen (1 Thess.)
Посла́нїе второ́е къ солꙋ́нѧнωмъ
ст҃а́гω а҆п҃ла па́ѵла (в҃ Солꙋ́н.)
Tweede brief van Paulus
aan de Thessalonocenzen (2 Thess.)

.д҃: л҃.

Посла́нїе пе́рвое къ тїмоде́ю
    ст҃а́гѡ а҆п҃ла па́вла (а҃ Тїмод.)
    Eerste brief van Paulus aan Timoteus (1 Tim.)
Посла́нїе второ́е къ тїмоде́ю
    ст҃а́гѡ а҆п҃ла па́вла (в҃ Тїмод.)
    Tweede brief van Paulus aan Timoteus (2 Tim.)
Посла́нїе къ ті́тꙋ ст҃а́гѡ а҆п҃ла па́вла (Ті́т.)
    Brief van Paulus aan Titus (Tit.)
Посла́нїе къ фїлимо́нꙋ ст҃а́гѡ а҆п҃ла па́вла (Фїлим.)
    Brief van Paulus aan Filémon (Filémon)
Посла́нїе къ є҆вре́емъ ст҃а́гѡ а҆п҃ла па́вла (Є҆вр.)
    Brief van Paulus aan de Hebreën
А҆пока́лѵ҆ѱїсъ ст҃а́гѡ і҆ѡа́нна деоло́га (А҆пока́лѵ҆ѱ.)
    De Openbaring van Johannes de Theoloog (Openb.)

Voor een alfabetische lijst van namen en afkortingen van de Heilige Schrift (SL ⇒ NL / NL ⇒ SL) zie deel I, blz. x-XV.

Opmerking:
In Kerkslavische liturgische boeken zijn perikopen (perikoop = зача́ло) vastgestelde, afgebakende gedeelten uit het Nieuwe Testament, die als lezingen fungeren tijdens het officie. Ze worden gezongen of gelezen.

LITURGISCHE TEKENS

TER AANDUIDING VAN DE FEESTEN VAN DE HEER, VAN DE MOEDER GODS EN VAN DE HEILIGEN

De feesten worden onderverdeeld in grote, middelgrote en kleine.

De grote feesten zijn die van Christus, de Moeder Gods, twee van Johannes de Doper (zijn geboorte en onthoofding) en van de apostelen Petrus en Paulus. Deze feesten hebben als teken een kruis, omgeven door een cirkel ⊕. Ze hebben een nachtwake en het hele officie van het feest wordt vlg het typikon gevierd.

De middelgrote feesten van de heiligen hebben als teken een kruis en een halve cirkel ⏀. Men viert de nachtwake en vlg het typikon zegt men tijdens de metten ook de kanon voor de Moeder Gods.

De andere feesten hebben alleen het kruis ✝. Er is geen nachtwake. Bij de vespers wordt gezongen: "Блажéнz мyжz" en bij "Гд҃и воззвáхz" zijn er 6 (evt. 8) stichieren, 3 lezingen en (eigen) hymnen "на стихóвнє". Tijdens de metten "полyелéй" en Evangelie, (troparen v.d.) kanon vanaf het 8e vers, en de Grote Doxologie. Verder is het officie volgens het typikon.

Kleine feesten hebben twee varianten van hetzelfde teken, nl. drie punten die gedeeltelijk omringd zijn:

∈∴ (rood): het gebruikelijke kathisma tijdens de vespers: 6 stichieren bij "Гд҃и воззвáхz". Tijdens de metten (troparen v.d.) kanon vanaf het 6e vers en de Grote Doxologie, verder vlg typikon.

∈∴ (zwart): alleen bij "Гд҃и воззвáхz" 6 stichieren. Tijdens de metten (troparen v.d.) kanon vanaf het 6e vers. Bij de Liturgie volgens het typikon.

Indien geen teken, dan: 3 stichieren en kanon (troparen) vanaf het 4e vers bij de metten.

Uit: "Їерéйский Молитвослóвz", Rome. 1950.
Vert.: P. Antoine Lambrechts, Benedictijner Abdij, Chevetogne.
(Zie ook "Toelichting bij de vertaling" op blz. Д: ѧв)

TOELICHTING bij vertaling "Liturgische tekens" blz. Д: ѧа.

Naar aanleiding van de "kanons" ("канѡ́нꙋ на") van de metten zullen maar weinig mensen bij het vertalen ervan een antwoord kunnen geven, al is de oplossing eenvoudig.

Het probleem is namelijk dat die kanons haast nergens meer worden uitgevoerd zoals ze oorspronkelijk bedoeld waren. Een kanon telt namelijk 9 *"Oden"* (пѣ́снь) waarvan de "tweede" overigens alleen maar in de vasten gezongen wordt. Iedere Ode bestaat uit een *Irmos* en meerdere *troparen*. Iedere "Ode" van een kanon beantwoordt eigenlijk aan een bijbels "Canticum", een bijbelse "Ode", die men vaak aangegeven vindt achteraan in een orthodox psalmenboek: Ex.15:1-19; Deut.32:1-43; 1 Kon.2:1-10; Hab. 3:2-19; Is.26:9-19; Jon.2:3-10; Dan.3:26-56; Dan.3: 57-88; Lk.1:46-54 (Magnificat + Canticum v. Zacharias Lk.1:67-79).

Oorspronkelijk was een kanon een meditatie op de bijbelse "Oden", vandaar dat de Irmos er thematisch meestal ook nog naar verwijst. De troparen werden *tussen* de laatste versen van die (bijbelse) odes ingeschoven en aldus afwisselend met die versen gezongen of gereciteerd. Een beetje op de manier waarop de *stichieren* van de Гóсподи воззвáхъ tijdens de Vespers tussen de psalmversen komen. "Канѡ́нꙋ на и҃" moet men dus ook vertalen op dezelfde manier als "стихи́ри на ѕ҃". Het betekent: de troparen van de kanon worden gezongen (gereciteerd) vanaf de laatste 8 verzen van de bijbelse oden.

Voor wie dat weet volstaat eigenlijk de vertaling: "Kanon vanaf het 8e vers". Maar, zoals gezegd, worden de *bijbelse* oden tegenwoordig meestal weggelaten en worden alleen de troparen nog gelezen. De bijbelse oden worden nu alleen nog gezongen in sommige kloosters (b.v. van de Athos). Nicodemus de Hagioriet heeft in de 18e eeuw nog een heel commentaar geschreven op die 9 bijbelse oden.

Indien men "на стихо́внѣ" alleen door "hymnen" vertaalt dan is dat te algemeen. Bedoeld wordt dat er voor die bepaalde feesten "eigen" troparen zijn "на стихо́внѣ" (op het einde van de Vespers). Men vindt die troparen ("hymnen") dus in het Mineon en niet in het oktoichos.

(P. Antoine Lambrechts. Benedictijner Abdij. Chevetogne.)

DE 9 BIJBELSE ODEN
UIT DE BYZANTIJNSE METTEN

(zie ook blz. Д: ѧВ)

Het rechter koor zingt de oden 1-4:

Ode 1 Gezang van Mozes
(doortocht door de Rode Zee)
Ex.15:1-19

Ode 2 Gebed van Mozes
(transport van de Verbondsark)
Deut.32:1-43

Ode 3 Gebed van Anna, de moeder van Samuël
(Zij bidt voor de Tempel bij het rookaltaar)
1 Kon.2:1-10

Ode 4 Gebed van de profeet Habakuk
Hab. 3:2-19

Daarna vervolgt het linker koor met de oden 5-9:

Ode 5 Gebed van de profeet Jesaja
Is.26:9-19

Ode 6 De weeklacht van de profeet Jonas
opgeslokt door de vis
Jon.2:3-10

Ode 7 Gebed van de drie jongelingen
Dan.3:26-56

Ode 8 Gezang van de drie jongelingen
(de engel beschermt hen
in de brandende oven van Babylon)
Dan.3: 57-88

Ode 9 Gezang van de heilige Maagd (Magnificat)
(bij het bezoek van de heilige Maagd
aan haar nicht Elisabeth)
Lk.1:46-54
Gezang van Zacharias (Benedictus)
Lk.1:67-79).

.д҃: л҃д.

А҆п҃лы и҆ є҆ѵ҃лїа пра́здникѡвъ непреходѧ́щихъ

(Бі́блїа. Санктпетербѹ́ргъ Сѵнода́льнаѧ тѵпогра́фїа. ҂а҃ц.)

E P I S T E L S   E N   E V A N G E L I E N
van vaste feestdagen gelezen tijdens de Liturgie

Maria Geboorte (8 sept)	⊕ Р҃ство̀ пресвѧты́ѧ Влады́чицы на́шеѧ Бц҃ы, и҆ приснодв҃ы Марі́и.
Ep. Fil. 2:5-11	А҆по́столъ къ Фїлїпписі́емъ, зач. с҃м.
Ev. Lk. 10:38-42; 11:27-28	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Лѹкѝ, зач. н҃д.
Zondag voor Kruisverheffing	Недѣ́лѧ предъ Воздви́женїемъ.
Ep. Gal. 6:11-18	А҆по́столъ къ Гала́тѡмъ, зач. с҃ѕі.
Ev. Joh. 3:13-17	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Ї҆ѡа́нна, зач. ѳ҃.
Zondag van Kruisverheffing (14 sept)	⊕ Всемі́рное Воздви́женїе честна́гѡ и҆ животворѧ́щагѡ Креста̀.
Ep. 1Kor. 1:18-24	А҆по́столъ къ Кор., зач. р҃ке.
Ev. Joh. 19:6-11, 13-20, 25-35	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Ї҆ѡа́нна, зач. ѯ҃.
Zondag na Kruisverheffing	Недѣ́лѧ по Воздви́женїи.
Ep. Gal. 2:16-20	А҆по́столъ къ Гала́томъ, зач. с҃г.
Ev. MK. 8:34-9:1	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Ма́рка, зач. л҃з.
H.Aartsengel Michael en alle Engelen (8 Nov)	☩ Собо́ръ а҆рхистрати́га Мїха́ила и҆ про́чихъ безплѡ́тныхъ си́лъ.
Ep. Hebr. 2:2-10	А҆по́столъ ко Є҆вре́емъ, зач. т҃є.
Ev. LK. 10:16-21	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Лѹкѝ, зач. н҃а.
H.Josaphat (12 Nov)	☩ Свѧта́гѡ свѧщенномѹ́ченика Ї҆ѡсафа́та, а҆рхїепи́скопа По́лоцкагѡ.
Ep. Hebr. 8:17-21	А҆по́столъ ко Є҆вре́емъ, зач. т҃аі.
Ev. Joh. 10:9-16	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Ї҆ѡа́нна, зач. л҃ѕ.

Opdracht Maria in Tempel (21 Nov)	⊕ Вхо́дъ во хра́мъ пресвѧты́ѧ Влады́чицы на́шеѧ Бц҃ы и҆ присноде́вы Марі́и.
Ep. Hebr. 9:1-7	А҆по́столъ ко є҆вре́ємъ, зач. т҃к.
Ev. Lk. 10:38-42, 11:27-28	Є҆ѵ҃лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. н҃д.
H.Nicolaas (6 Dec)	⚓ И҆́же во свѧты́хъ ѻ҆тцѧ̀ на́шегѡ Нїкола́а а҆рхїепи́скопа Мѵ́ръ Лѵ̀кі́йскихъ, чꙋдотво́рца.
Ep. Hebr. 13:17-21	А҆по́столъ ко є҆вре́ємъ, зач. тл҃є.
Ev. Lk. 6:17-23	Є҆ѵ҃лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. к҃д.
Zondag voor Kerstmis	Недѣ́лѧ предъ Рⷭ҇дво́мъ Хрⷭ҇то́вымъ, свѧты́хъ ѻ҆те́цъ.
Ep. Hebr. 11:9-10, 17-23, 32-40	А҆по́столъ ко є҆вре́ємъ, зач. тк҃и.
Ev. Mt. 1:1-25	Є҆ѵ҃лїе ѿ Матѳе́а, зач. а҃.
Vigilie van Kerstmis (24 Dec)	На́вечерїе Рождествѧ̀ Хрⷭ҇то́ва.
Ep. Hebr. 1:1-12	А҆по́столъ ко є҆вре́ємъ, зач. тг҃.
Ev. Lk. 2:1-20	Є҆ѵ҃лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. є҃.
Kerstmis (25 Dec)	⊕ Є҆́же по пло́ти Рⷭ҇дво̀ Гⷭ҇да Бг҃а и҆ Сп҃са на́шегѡ І҆и҃са Хрⷭ҇та̀.
Ep. Gal. 4:4-7	А҆по́столъ къ Гала́тѡмъ, зач. с҃ѳ.
Ev. Mt. 2:1-12	Є҆ѵ҃лїе ѿ Матѳе́а, зач. г҃.
2e Kerstdag (26 Dec)	⸗ Собо́ръ пресвѧты́ѧ Богоро́дицы.
Ep. Hebr. 2:11-18	А҆по́столъ ко є҆вре́ємъ, зач. т҃ѕ.
Ev. Mt. 2:13-23	Є҆ѵ҃лїе ѿ Матѳе́а, зач. д҃.
Zondag na Kerstmis	Недѣ́лѧ по Рождествѣ̀ Хрⷭ҇то́вѣ.
Ep. Gal. 1:11-19	А҆по́столъ къ Гала́тѡмъ, зач. с҃.
Ev. Mt. 2:13-23	Є҆ѵ҃лїе ѿ Матѳе́а, зач. д҃.

Besnijdenis des Heren en Basilius de Grote (1 Jan)	⊕ Є҆́же по пло́ти ѡ҆брѣ́занїе Гдⷭ҇а Бг҃а и҆ Спа́са на́шегѡ І҆и҃са Хрⷭ҇та̀: И҆ па́мѧть и҆́же во свѧты́хъ ѻ҆тца̀ на́шегѡ Васі́лїѧ Вели́кагѡ, а҆рхїеп. Кесарі́и Каппадокі́йскїѧ.
Ep. Kol. 2:8-12	А҆по́столъ къ Колосса́емъ, зач. сн҃д.
Hebr. 7:26, 8:2	и҆ ст҃о́мꙋ: зач. ти҃і
Ev. Lk. 2:20-21, 40-52	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. ѕ҃.
Lk. 6:17-23	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. к҃д.
Zondag voor Epifanie	Недѣ́лѧ предъ Просвѣще́нїемъ.
Ep. 2Tim. 4:5-8	А҆по́столъ къ Тїмоѳе́ю, зач. сч҃и.
Ev. Mk. 1:1-8	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Ма́рка, зач. а҃.
Vigilie van Epifanie (5 Jan)	На́вечерїе Просвѣще́нїѧ.
Ep. 1Kor. 9:19-27	А҆по́столъ къ Корі́нѳ., зач. рм҃г +)
Ev. Lk. 3:1-18	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. ѳ҃.
Epifanie (6 Jan)	⊕ Свѧто́е Богоѧвле́нїе Гдⷭ҇а Бг҃а и҆ Спа́са на́шегѡ І҆и҃са Хрⷭ҇та̀.
Ep. Tit. 2:11-14, 3:4-7	А҆по́столъ къ Ті́тꙋ, зач. т҃в.
Ev. Mt. 3:13-17	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Матѳе́а, зач. ѕ҃.
Zondag na Epifanie	Недѣ́лѧ по Просвѣще́нїи.
Ep. Ef. 4:7-13	А҆по́столъ ко Є҆фесе́емъ, зач. ск҃д ×)
Ev. Mt. 4:12-17	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Матѳе́а, зач. и҃.
De Drie Hiërarchen (30 Jan)	✠ Свѧты́хъ трїе́хъ свѧти́телей, вели́кихъ а҆рхїере́евъ,
H.Basilius de Grote,	Васі́лїѧ вели́кагѡ,
H.Gregorius de Theoloog,	Григо́рїа Богосло́ва, и҆
H.Johannes Chrysostomos	І҆ѡа́нна Златоꙋ́стагѡ.
Ep. Hebr. 13:7-16	А҆по́столъ ко Є҆вре́емъ, зач. тл҃д.
Ev. Mt. 5:14-19	Є҆ѵⷢ҇лїе ѿ Матѳе́а, зач. а҃і.

+) А҆́ще ли нѣ́сть по́сть, начина́емъ є҆го̀ ѿ полꙋ̀ (1 Kor. 10:1-4). ×) ѿ полꙋ̀

Opdracht van Christus in de Tempel (2 Febr)	⊕ Срѣ́тенїе Гдⷭ҇а Бг҃а и҆ Спа́са на́шегѡ І҆и҃са Хрⷭ҇та̀.
Ep. Hebr. 7:7-17	А҆по́столъ ко є҆вре́емъ, зач. тѕ҃і.
Ev. Lk. 2:22-40	Є҆ѵ҃лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. з҃.
Maria Boodschap (25 Mrt)	⊕ Благовѣ́щенїе прест҃ыѧ Влⷣцы на́шеѧ Бцⷣы и҆ присноде́вы Марі́и.
Ep. Hebr. 2:11-18	А҆по́столъ ко є҆вре́емъ, зач. т҃ѕ.
Ev. Lk. 1:24-38	Є҆ѵ҃лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. г҃.
Geboorte H.Joh. deDoper (24 Jun)	⊕ Рождество̀ честна́гѡ сла́внагѡ проро́ка, предте́чи и҆ крести́телѧ Гдⷭ҇нѧ І҆ѡа́нна.
Ep. Rom. 13:12-14:4	А҆по́столъ къ Ри́млѧнѡмъ, зач. рв҃і.
Ev. Lk. 1:5-26, 57-69, 76, 80	Є҆ѵ҃лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. а҃.
H.H. Petrus en Palus (29 Jun)	⊕ Свѧты́хъ сла́вныхъ и҆ всехва́льныхъ и҆ первоверхо́вныхъ апо́стловъ Петра̀ и҆ Па́ѵла.
Ep. 2Kor. 11:21-12:9	А҆по́столъ къ Корі́ѳѧнѡмъ, зач. рч҃г.
Ev. Mt. 16:13-19	Є҆ѵ҃лїе ѿ Матѳе́а, зач. ѯ҃з.
Transfiguratie (6 Aug)	⊕ Свѧто́е преѡбраже́нїе Гдⷭ҇а на́шегѡ І҆и҃са Хрⷭ҇та̀.
Ep. 2Petr. 1:1-19	А҆по́столъ петро́ва посла́нїѧ, зач. ѯ҃є.
Ev. Mt. 17:1-9	Є҆ѵ҃лїе ѿ Матѳе́а, зач. ѻ҃.
Ontslapen Moeder Gods (15 Aug)	⊕ Оу҆спе́нїе прест҃ыѧ Влⷣчцы на́шеѧ Бцⷣы и҆ прⷭ҇нодв҃ы Мр҃і́и.
Ep. Fil. 2:5-11	А҆по́столъ къ Фїлїппісі́емъ, зач. с҃м.
Ev. Lk. 10:38-42, 11:27-28	Є҆ѵ҃лїе ѿ Лꙋкѝ, зач. н҃д.

Voorbeeld van een akrostichon (Wilhelmus)

Wilhelmus van Nassouwe
Ben ick van Duytschen bloet,
Den Vaderlant ghetrouwe
Blijf ick tot inden doot:
Een Prince van Oraengien
Ben ick vrij onverveert,
Den Coninck van Hispaengien
Heb ick altijt gheeert.

In Godes vrees te leven
Heb ick altijt betracht,
Daarom ben ick verdreven
Om Landt om Luyd ghebracht:
Maer Godt sal my regeren
Als een goet Instrument
Dat ick sal wederkeeren
In mijnen Regiment.

Lijdt u mijn Ondersaten
Die oprecht zijn van aert,
Godt sal u niet verlaten
Al zijt ghy nu beswaert:
Die vroom begheert te leven
Bidt Godt nacht ende dach,
Dat hy my cracht wil gheven
Dat ick u helpen mach.

Lijf en goet al te samen
Heb ick u niet verschoont,
Mijn Broeders hooch van Namen
Hebbent u oock vertoont:
Graef Adolff is ghebleven,
In Vrieslandt in den Slach,
Zijn Siel int eewich Leven
Verwacht den Jongsten dach.

Edel en Hooch gheboren
Van Keyserlicken Stam:
Een Vorst des Rijcks vercoren
Als een vroom Christen Man,
Voor Godes Woort ghepreesen,
Heb ick vrij onversaecht,
Als een Helt sonder vreesen
Mijn Edel bloet ghewaecht.

Mijn Schilt ende betrouwen
Sijt ghy, o Godt mijn Heer,
Op u soo wil ick bouwen
Verlaat my nemmermeer:
Dat ick doch vroom mach blijven
U dienaer taller stondt,
Die Tyranny verdrijven,
Die mij mijn hert doorwondt.

Van al die my beswaren,
End mijn Vervolghers zijn,
Mijn Godt wilt doch bewaren
Den trouwen dienaer dijn:
Dat sy my niet verrasschen
In haren boosen moet,
Haer handen niet en wasschen
In mijn onschuldich bloet.

Als David moeste vluchten
Voor Saul den Tyran:
Soo heb ick moeten suchten
Met menich Edelman:
Maar Godt heeft hem verheven,
Verlost uut alder noot,
Een Coninckrijck ghegheven
In Israel seer groot.

Nae tsuer sal ick ontfanghen
Van Godt mijn Heer dat soet,
Daer na so doet verlanghen
Mijn Vorstelick ghemoet,
Dat is dat ick mach sterven
Met eeren in dat Velt,
Een eewich Rijck verwerven
Als een ghetrouwe Helt.

Niet doet my meer erbarmen
In mijnen wederspoet,
Dan datmen siet verarmen
Des Conincks Landen goet,
Dat u de Spaengiaerts crencken
O Edel Neerlandt soet
Als ick daer aen ghedencke
Mijn Edel hert dat bloet.

Als een Prins op gheseten
Met mijner Heyres cracht,
Vanden Tyran vermeten
Heb ick den Slach verwacht,
Die by Maestricht begraven
Bevreesde mijn ghewelt,
Mijn Ruyters sachmen draven
Seer moedich door dat Velt.

Soo het den wille des Heeren
Op die tijt had gheweest,
Had ick gheern willen keeren
Van u dit swaer tempeest:
Maer de Heer van hier boven
Die alle dinck regeert,
Diemen altijt moet loven
En heeftet niet begheert.

Seer Christelick was ghedreven
Mijn Princelick ghemoet,
Stantvastich is ghebleven
Mijn hert in teghenspoet,
Den Heer heb ick ghebeden
Van mijnes herten gront,
Dat hy mijn saeck wil reden,
Mijn onschult doen bekant.

Oorlof mijn arme Schapen
Die zijt in grooten noot,
U Herder sal niet slapen
Al zijt ghy nu verstroyt:
Tot Godt wilt u begheven,
Sijn heylsaem Woort neemt aen,
Als vrome Christen leven,
Tsal hier haest zijn ghedaen.

Voor Godt wil ick belijden
End zijner grooter Macht,
Dat ick tot gheenen tijden
Den Coninck heb veracht:
Dan dat ick Godt den Heere
Der hoochster Maiesteyt,
Heb moeten obedieren,
Inder gherechticheyt.

А҆кро́стихъ – Akrostichon

Grieks: ἀκρόστιχον, van ἄκρος = крайный = rand- en στίχος = стихъ = vers. Akrostichon = randvers.

Een AKROSTICHON (naamvers) is een vers waarvan bepaalde, gewoonlijk de eerste letters der opeenvolgende regels of coupletten een naam of een zinsnede vormen.

Een voorbeeld van een *Nederlands* akrostichon is het Wilhelmus (zie blz. л҃и).

In het *Griekse* akrostichon van de Akathistos-hymne ter ere van de Moeder Gods begint elk vers steeds met de volgende letter van het Griekse alfabet (van A t/m Ω dus).

Voorbeeld van een *Hebreeuws* akrostichon is Ps 119(118). De strofen zijn alfabetisch volgens het Hebreeuwse alfabet.

Elke regel van het hierna volgende *Kerkslavische* akrostichon, afkomstig uit het klooster Volokolamsk, begint met een letter van het Slavische alfabet. Op de rechter bladzijden staat steeds de vertaling.

In de Slavische vertalingen van de canons kan men echter een Grieks akrostichon niet teruglezen. Alleen in Griekse canons wordt er streng aan vastgehouden en dat ook niet altijd. In de in Rusland geschreven Slavische canons komt een akrostichon zelden voor. (Полный церковно-славянский словарь. 1993 стр. 9)

Акростихъ

А Азъ есмь всемъ миръ свѣтъ.

Б Богъ есмы прежде всѣхъ вѣкъ.

В Вѣдаю всю тайну человѣческую.

Г Глаголю людемъ законъ мой.

Д Добро есть вѣрующимъ во има моє.

Є Есть гнѣвъ мой на грѣшницы.

Ж Животъ далъ всей твари.

Ѕ Ѕло будетъ законопреступникомъ.

З Землю на водахъ основахъ.

И Иже престолъ на небесѣхъ.

І І око моє на вса праведники призираетъ.

К Какш на мя совѣщаша людіе.

Л Людіе мои неразумніи.

М Мыслите менѣ погубити.

Н На крестъ мя пригвоздиша.

О Огнь сниде на сыны непокориваа.

П Покой мой да праведнымъ ѿ суетнаго свѣта.

.д҃: м҃а.

Akrostichon (Klooster Volokolamsk. Nr.529. 16e eeuw)

А҆́зъ	Ik ben voor de gehele wereld licht.
Бо́гъ	God ben ik voorij alle eeuwen.
Вѣ́даю	Ik ken het gehele menselijke geheim.
Глаго́лю	Ik zeg aan de mensen mijn wet.
До́бро	Goed is het voor die geloven in mijn naam.
Є҆́сть	Is mijn toorn over de zondaars.
Живо́тъ	Leven heb ik gegeven aan de gehele schepping.
Ѕло̀	Slecht zal het zijn voor de wetsovertreders.
Зе́млю	De aarde heb ik gegrondvest op de wateren.
И҆́же	Die de troon in de hemelen heeft.
Ї	En mijn oog kijkt naar alle gerechtigen.
Ка́ко	Hoe de mensen over mij beraadslaagden.
Лю́дїе	Mijn mensen zijn onverstandig.
Мы́слите	Jullie denken mij te verderven.
На	Op het kruis hebben zij mij vastgespijkerd.
О҆́гнь	Vuur kwam neer op de ongehoorzame zonen.
Поко́й	Mijn rust heb ik gegeven aan gerechtigen (die hebben afgezien) van de ijdele wereld.

.д҃: м҃в.

Р Речѐ Гдⷭ҇ь пастꙋхо́мъ: собери́те вса ѻ҆́вца моѧ̀.

С Сло́во твоѐ и҆́стинно є҆́сть.

Т Тверда̀ рꙋка̀ твоѧ̀, влады́кѡ.

Оу Оу҆́ши пото́къ оу҆ пла́мени.

Ф Фараѡ́нъ пото́пе въ че́рнымъ мо́ри.

Х Херꙋві́мы предстоѧ́хꙋ со стра́хомъ.

Ѿ Ѿве́рзꙋ ра́ди ро́дꙋ человѣ́ческомꙋ.

О Ѡ҆бли́чю согрѣши́вшаѧ на зе́мли.

Ц Цы не да ва́мъ пи́щꙋ въ пꙋсты́ни?

Ч Че́рвь и҆ ѻ҆́гнь снѣ́ди на сы́ны непокори́выѧ.

Ш Шꙋ́момъ дꙋбра́вы попа́лихъ.

Щ Щи́томъ на бра́нь воѡрꙋжи́хсѧ.

Ъ І҆орда́нъ ѡ҆свѧти́хъ крещє́нїемъ мои́мъ.

Ы Го́ры взыгра́шасѧ ꙗ҆влє́нїемъ мои́мъ.

Ь Є҆ре́сь погꙋби́хъ.

Ѣ Ꙗ҆́ть бы́сть да не оу҆де́ржанъ.

.д҃: м҃г.

Речѐ	Zei de Heer tot de herders: verzamelt al mijn schapen.
Сло́во	Uw woord is waar.
Тверда̀	Vast is uw hand, o Heer.
Оу҆́ши	(Zijn) oren zijn een stroming bij de vlam.
Фараѡ́нъ	Farao verdronk in de zwarte zee.
Херꙋві́мы	Cherubijnen stonden voor (uw troon) met vreze.
Ѿве́рзꙋ	Ik open (de oren?) omwille van het menselijk geslacht.
О҆бли́чю	Ik ontmasker die gezondigd hebben op aarde.
Цы̀	Heb ik niet aan jullie voedsel gegeven in de woestijn?
Че́рвь	Worm en vuur zijn de spijzen voor ongehoorzame zonen.
Шꙋ́момъ	Met lawaai heb ik dichte bossen verschroeid.
Щи́томъ	Met een schild heb ik mij gewapend voor de strijd.
Ъ І҆орда́нъ	De Jordaan heb ik geheiligd door mijn doop.
Ы Го́ры	De bergen hebben zich verheugd door mijn verschijning.
Ь Є҆ре́сь	Ketterij heb ik in het verderf gestort.
Ѣ Ꙗ҆́ть	De Jat' was er opdat hij niet achtergehouden zou worden.

.д҃: .м҃д.

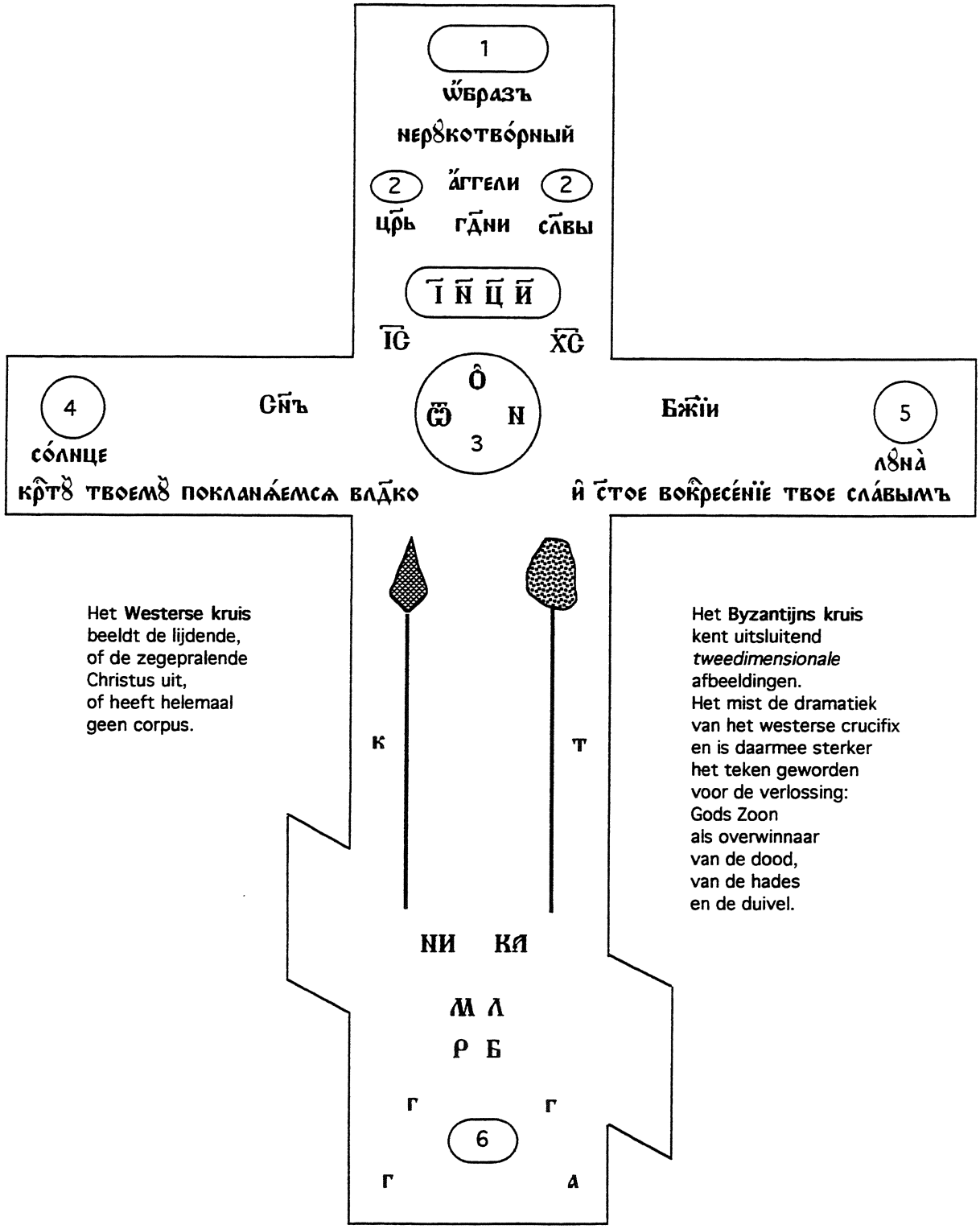

Het **Westerse kruis** beeldt de lijdende, of de zegepralende Christus uit, of heeft helemaal geen corpus.

Het **Byzantijns kruis** kent uitsluitend *tweedimensionale* afbeeldingen. Het mist de dramatiek van het westerse crucifix en is daarmee sterker het teken geworden voor de verlossing: Gods Zoon als overwinnaar van de dood, van de hades en de duivel.

.Д҃: М҃Є.

HET BYZANTIJNSE KRUIS - Verklaring van symbolen en teksten

1 Geheel bovenaan: afbeelding van Christus (Mandilion), doek waarin Christus Zijn gelaat drukte op Zijn gang naar Calvarië.
Het doek valt in plooien neer. De bovenhoeken schijnen opgehouden te worden in twee knopen, die de illusie wekken de draagpunten van de doek te zijn. Soms ziet men twee engelen die de doek bij de knopen ophouden. I.p.v. het mandilion is er vaak ook een afb. van *God de Vader* met het bijschrift: **Бг҃ъ Ôте́цъ** daaronder *de Duif* (H.Geest **Св. Дх҃ъ**).
Onder de doek met het gelaat van Christus staat vermeld:
Нерꙋкотворе́нный ѡ҆́бразъ Гд҃а и҆ Бг҃а и҆ Сп҃а на́шего І҆и҃са Хр҃та
Niet door mensenhanden gemaakte afbeelding van onze Heer, God en Verlosser Jezus Christus.

2 Hier engelen met bijschrift: **А҆́ггели Гд҃ни** *Engelen van de Heer.*
Onder de engelen staat: **Цр҃ь Сл҃вы** *Koning der Heerlijkheid.*
Daaronder het opschrift:
І҃ Н҃ Ц҃ И҃ І҆исꙋ́съ Назарѧни́нъ Ца́рь І҆ꙋде́йскїй.
Jezus van Nazaret Koning der Joden.
Daaronder, even boven de nimbus:
І҃С Х҃С І҆исꙋ́съ Христо́съ *Jezus Christus.*

3 In de nimbus staat op Griekse ikonen **Ὁ ѠN** *Hij die is; de Zijnde.*
Op Russische ikonen zijn de *leesvolgorde* en *schrijfwijze* van deze symbolen niet precies hetzelfde:

de leesvolgorde	Grieks:	Ὁ (links)	Ѡ҃	(boven)	N	(rechts)
	Russisch:	Ô (boven)	Ѡ҃/Ѿ	(links)	N	(rechts)

de schrijfwijze op Russische ikonen van ω is: zowel Ѡ҃ als Ѿ *.
Ѿ = **Ѻ́тъ** = "van". Dit bracht een Rus tot de volgende, interpretatie:
Ѿ-Ô-N = Ѿ **Ôтца̀ Нисходѧ́шагѡ**: *van de Vader neergedaald.*
Links en rechts van de nimbus: **Сн҃ъ Бж҃їи** *Zoon Gods.*

4-5 Verder, links: **Со́лнце** *de zon,* rechts: **Лꙋна̀** *de maan,* vervolgens:
Крестꙋ̀ твоемꙋ̀ покланѧ́емсѧ Влады́ко
и҆ свѧто́е воскресе́нїе твоѐ сла́вимъ.
Wij vereren Uw Kruis, Heer, en verheerlijken Uw heilige Verrijzenis.
Daaronder links: de letter **К** van **копїѐ** voor de *lans*
en rechts: de letter **Т** van **тро́стїе** de *spons op hysopstengel.*
Onder lans en hysopstengel staan de letters: **НИ КА** *overwint.*
Wat lager de letters: **МЛ = РБ** ze staan voor:
Мѣ́сто Ло́бное - Ра́й Быва́етъ *de schedelplaats wordt paradijs.*
Daaronder staat, zowel links als rechts, de letter **Г**
deze twee letters staan voor: **гора̀ Голго́ѳа** *de berg Golgotha.*

6 Links en rechts van de schedel van Adam staan de letters:
Г en **А** : **глава̀ А҆да́ма** *de schedel van Adam.*

* A. Heuser. Ikonenmalerei heute. Bongers Recklinghausen. 1988. ISBN 3-7647-0392-x.

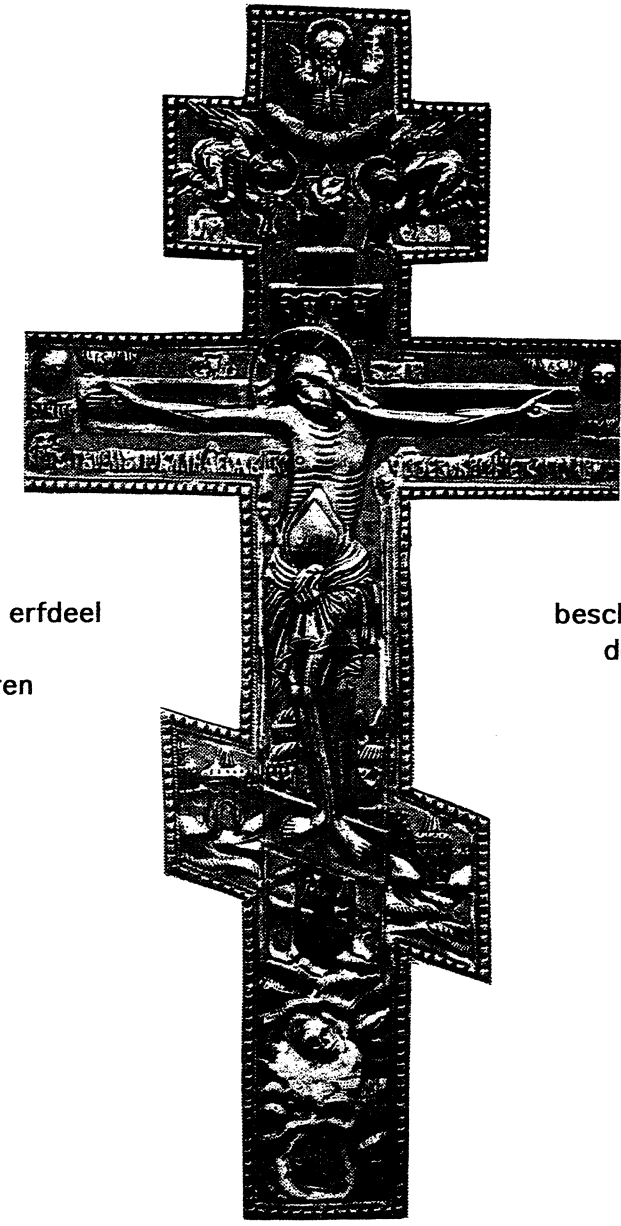

Heer,
red uw volk
en zegen uw erfdeel
Schenk vrede
aan de volkeren
der aarde

Bewaar
en behoed ons,
bescherm uw H. Kerk
door de kracht en
overwinning
van uw kruis

Het Byzantijnse kruis
kent uitsluitend *tweedimensionale afbeeldingen.*
Het mist de dramatiek van het westerse Crucifix
en is daarmee sterker het teken geworden voor de verlossing:
Gods Zoon als overwinnaar van de dood, de hades en de duivel.

OVER DE HEILIGE ENGELEN

Engelen zijn onlichamelijke geesten. De goede God gaf hun verstand en een vrije wil. Het waren goede en gelukkige geesten.

Maar een van de God het meest naastbij staande engelen, Lucifer/Dennitsa, werd hoogmoedig en weigerde te gehoorzamen aan de wil van God. Hierom werd hij verwijderd van het aanschijn van God. Hij werd duivel genoemd. Hij verleidde nog vele andere engelen. Deze volgden zijn voorbeeld waarop ze te zamen met hem uit de hemel werden verwijderd. Ze beijveren zich om alleen maar kwaad te doen. Ze worden 'kwade geesten' genoemd. Kwade geesten verleiden ook mensen tot kwaad.

Ontelbaar vele engelen bleven echter trouw aan God . Het zijn de goede geesten. Zij waren dermate standvastig in het goede dat ze nooit meer kunnen afdwalen van Hem. Zij zijn heilig. Die engelen beschermen de mensen tegen het kwaad en zetten hen aan tot het goede. Aan ieder mens heeft God een Engelbewaarder gegeven. Deze zorgt voor de mens en beschermt hem zijn gehele leven lang tegen het kwaad.

Vertaald uit: 'Закон Божий', начальные сведения для младшего возраста. Петербург. 1990. ('De Wet Gods, jeugdkatechismus.' Petersburg 1990.)

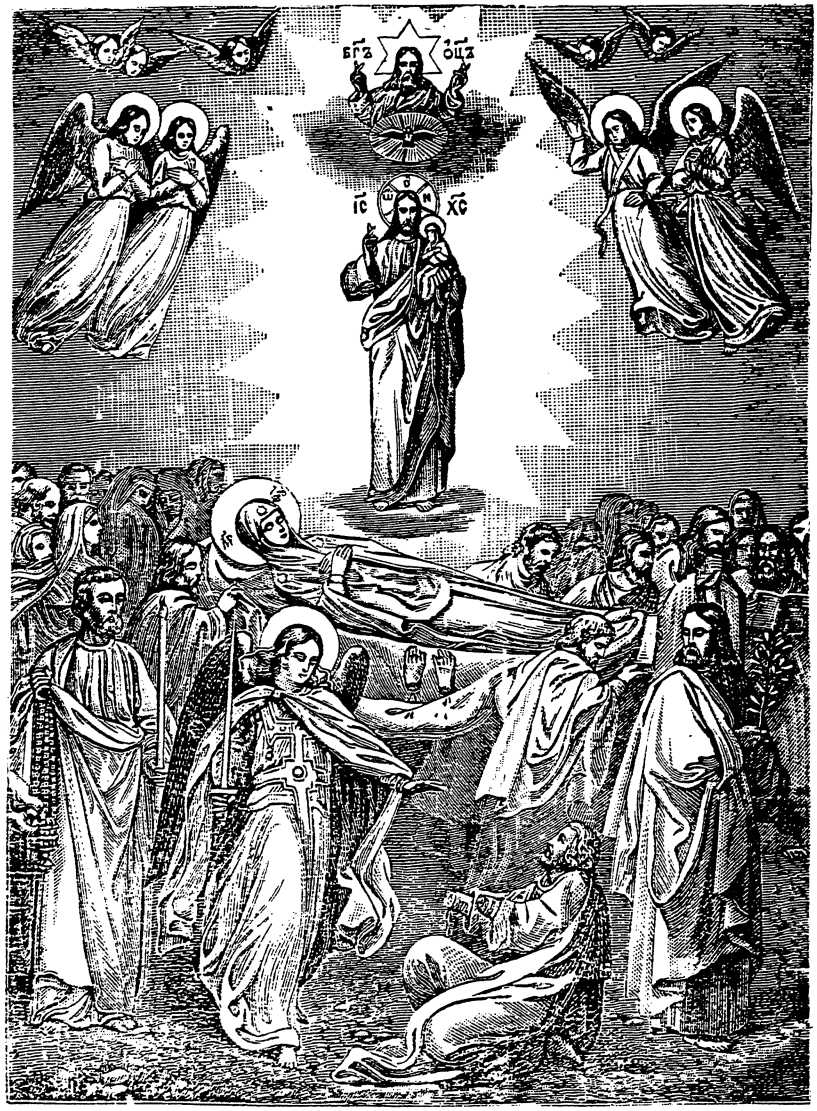

De ***Machten,*** de ***Tronen,*** de ***Vorstendommen,*** de ***Heerschappijen,*** de ***Krachten*** en de ***Cherubijnen,*** prijzen te zamen met de ontzagwekkende ***Serafijnen*** uw Ontslapen. De kinderen der aarde verheugen zich, omdat wij medegetooid zijn met uw van God ontvangen heerlijkheid. De koningen vallen u te voet tezamen met de ***Aartsengelen*** en de ***Engelen,*** en zingen u toe: Verheug u, Hoogbegenadigde, de Heer is met u, Die door u aan de wereld de grote genade schenkt.

(uit de Vespers van het Ontslapen van de Moeder Gods. 15 aug.).

Mozaïeken, fresco's en ikonen hebben ons beelden van engelen uit het oosten overgeleverd. De voorstelling van deze geesten, die bemiddelen tussen hemel en aarde, is door de religies van de oude oriënt beïnvloed.

Heel wat godsdienstige geschriften en zelfs theologische handboeken geven bij de behandeling van de engelen de overbekende indeling in negen koren, maar nergens in de heilige Schrift vindt men een tekst, die zonder meer aangeeft, dat er inderdaad negen koren bestaan. In het Oude en Nieuwe Testament treft men alleen negen verschillende ***benamingen*** aan.

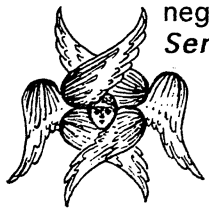

Serafijnen (Is. 6:2-6)

vuurgeesten; geesten van de hoogste rang, die de Heer het meest nabij staan. Ze worden afgebeeld met zes vleugels en vlammen vuur. Met twee van hun vleugels bedekken zij hun gezicht, met twee hun voeten en met twee vliegen ze. Ze dragen een schild waarop de woorden: Heilig, heilig, heilig.

Cherubijnen (Gen. 3:24)

veelogige met de volheid der kennis. Ze worden met veelogige pauweveren afgebeeld.

Tronen

troondragers der Godheid. Ze zijn de Majesteit en de Gerechtigheid. Ze worden aangeduid door inelkaar geschakelde raderen met vleugels en ogen.

Heerschappijen

met scepter en zwaard, beduiden de macht Gods over de wereld.

Krachten

zij dragen de lijdenswerktuigen en duiden op het lijden van de tweede Persoon der heilige Drievuldigheid.

Machten

zij zijn de beschermers der mensheid en dragen als zodanig een vlammend zwaard.

Vorstendommen (Ef. 1:21; Kol. 1:16)

als beschermers der vorsten dragen zij zwaard, scepter en kruis.

Aartsengelen (1 Tess. 4:16, Judas 9)

staande bij de troon van God, zijn tevens de aanvoerders der bovengenoemde engelenkoren. Ze dragen de rijksappel en een door een kruis bekroonde staf.

Engelen

De eerste drie koren vormen de ***hoogste rangorde*** der geesten, in naaste betrekking staande tot God. De tweede drie zijn de ***hoge priestervorsten*** des hemels, bestuurders. Ze dragen lange alben, gouden gordelkoorden, groengouden stolen, kronen, scepters. De laatste drie koren zijn de ***uitvoerders.***

De ***namen*** van de negen koren der Engelen werden gerangschikt door Dionysios de Areopagiet in zijn Hierarchia Caelestis, die reeds in de 9e eeuw door Scotius Eriugena in het Latijn vertaald werd.
De *engelen* zijn in de tijd vóór Constantijn mannen of jongelingen zonder attribuut. Eerst in de tijd na Constantijn (einde 4e eeuw) treffen we voorstellingen aan van engelen met vleugels.

Vanaf de 13e eeuw worden engelen voorgesteld in de dracht van de diaken met ripidions in de hand, bij een thema, dat ook als de "Hemelse Liturgie" wordt aangeduid. Ook worden ze voorgesteld met wierookvaten in de hand, omdat ze onze gebeden aan God opdragen.
De tekst van de Cherubijnenzang tijdens de Grote Intocht luidt:
"Wij die op geheimnisvolle wijze de Cherubijnen verzinnebeelden, die de levenbrengende Drievuldigheid de hymne van het driewerf 'Heilig' toezingen, laat ons nu alle zorg van dit leven achter ons laten, om de Koning van het heelal te begroeten, die onzichtbaar omringd is van lansdragende engelenmachten, alliloeja!"
In een voorstelling van de Goddelijke Liturgie in het klooster Lesnovo dienen niet slechts de engelen, maar ook de zesvleugelige Serafijnen en Cherubijnen. In Mystras (Griekenland) is er de voorstelling van de "Toebereiding van de Troon" waar engelen het altaar gereedmaken. Zo luidt de tekst van de Cherubijnenzang op Paaszaterdag tijdens de Grote Intocht: *"De Koning der koningen en de Heer der heren komt, om als offer te dienen, en tot spijs der gelovigen. En voor Hem treden de engelenkoren, de Heerschappijen, de veelogige Cherubijnen en de zesvleugelige Serafijnen."*

Naar byzantijnse opvatting verzinnebeeldt ***Michaël*** de Oppermacht, ***Gabriël*** de vorstelijke waardigheid, ***Rafaël*** het priesterschap der Godheid.

Sinds de 14e eeuw heeft de kerkelijke dichtkunst de byzantijnse schilderkunst aanmerkelijk beïnvloed. Het o.a. in de Sv. Kliment kerk te Ohrid aangetroffen thema van de kersthymne bewijst de kracht van de tekst: "O Christus, Die in mensengedaante verscheen, al het geschapene zegt U dank, de engelen hun gezang, de hemel haar sterren." In deze hymne is nog eens symbolisch het wezen van de engelen, in het nieuwe testament, gedefiniëerd: hun gezang is een teken van dankbaarheid en van lof aan de Schepper en Verlosser.

Uit: "Das Bild der Engel", Bongers, Recklinghausen. 1962.; "Symboliek en Iconografie, prof.dr. J.J.M.Timmers, 1947.; "De Koren der Engelen", art. v. drs. J.Bertrand s.m.m.
(Zie ook: Епископ Серафим (Звездинский). Ангелы (Ангельский мир по учению Православной Церкви). Москва 1995. 31 с. ISBN 5-85134-006-1)

De Goddelijke Liturgie.

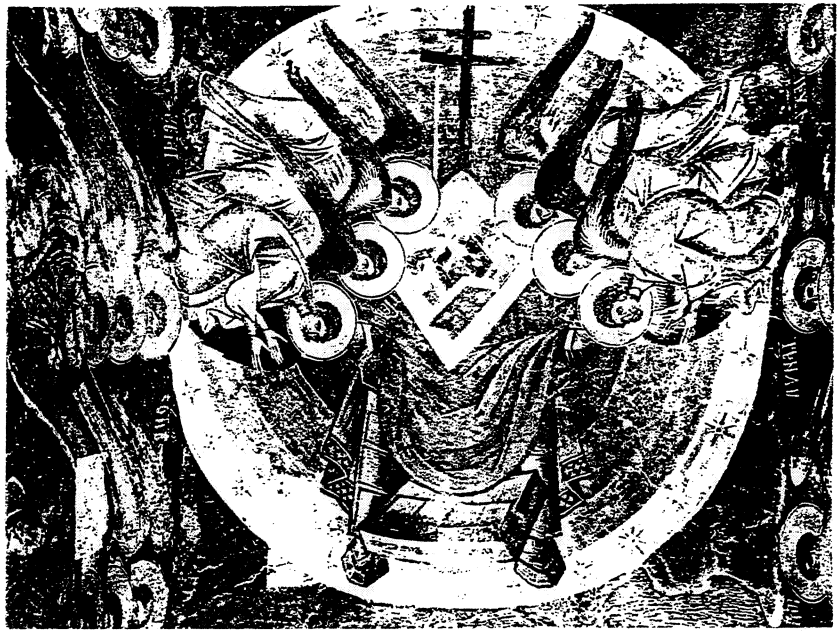

Toebereiding van de Troon. Mystras (Griekenland).

Ѱалмы̀ И҆збра̑нныѧ:
С҃ты̑мъ безплѡ́тнымъ ѻ҆́бщїй

Велича́емъ ва́съ:
а҆рха́гг҃ли, а҆́гг҃ли, нача̑ла, вла̑сти,
престо́ли, гдⷭ҇ствїѧ, си̑лы,
херꙋві́ми и҆ стра́шнїи серафі́ми,
прославлѧ́ющыѧ гдⷭ҇а.

И҆сповѣ́мсѧ тебѣ̀, гдⷭ҇и, всѣ́мъ се́рдцемъ мои́мъ,
и҆ предъ а҆́гг҃лы воспою̀ тебѣ̀. Ѱал.рл҃з:а҃
Творѧ́й а҆́гг҃лы своѧ̑ дꙋ́хи,
и҆ слꙋги̑ своѧ̑ пла́мень ѻ҆́гненный. Ѱал.рг҃:д҃
Благослови́те гдⷭ҇а вси̑ а҆́гг҃лы є҆гѡ̀, Ѱал.рв҃:к҃
Благослови́те гдⷭ҇а всѧ̑ си̑лы є҆гѡ̀. Ѱал.рв҃:ка҃
Поклони́тесѧ є҆мꙋ̀ вси̑ а҆́гг҃лы є҆гѡ̀, Ѱал.ч҃ѕ:з҃
сѣдѧ́й на херꙋві́мѣхъ ꙗ҆ви́сѧ. Ѱал.ѻ҃ѳ:в҃
Ѡ҆полчи́тсѧ а҆́гг҃лъ гдⷭ҇нь
ѻ҆́крестъ боѧ́щихсѧ є҆гѡ̀. Ѱал.л҃г:и҃
Сло́вомъ гдⷭ҇нымъ небеса̀ оу҆тверди́шасѧ,
и҆ дꙋ́хомъ оу҆́стъ є҆гѡ̀ всѧ̀ си́ла и҆́хъ. Ѱал.л҃в:ѕ҃
И҆ взы́де на херꙋві́мы, и҆ летѣ̀, Ѱал.з҃і:а҃і
сла́вою и҆ че́стїю вѣнча́лъ є҆сѝ є҆го̀. Ѱал.и҃:ѕ҃
Хвали́те гдⷭ҇а съ небе́съ,
хвали́те є҆го̀ въ вы́шнихъ. Ѱал.рм҃и:а҃
Хвали́те є҆го̀ вси̑ а҆́гг҃ли є҆гѡ̀,
Хвали́те є҆го̀ всѧ̑ си̑лы є҆гѡ̀. Ѱал.рм҃и:в҃
Всѧ́кое дыха́нїе да хвали́тъ гдⷭ҇а. Ѱал.р҃н:ѕ҃

Сла́ва, и҆ ны́нѣ: А҆ллилꙋ́їа.

Psalmaanduiding: Ksl Psaltir. Holy Trinity Monastery, Jordanville N.Y. U.S.A. 1959.
De psalmaanduiding van het Ksl psalterium (**Ѱалти́рь**) = de Vulgata vertaling.

Selectie uit de psalmen:
Gemeenschappelijke der heilige Onlichamelijken

Wij prijzen u,
Aartsengelen, Engelen, Vorstendommen en Machten,
Tronen, Heerschappijen en Krachten,
Cherubijnen en vreeswekkende Serafijnen,
die de Naam des Heren looft.

Ik wil U prijzen, Heer, met heel mijn hart,
voor het aanschijn van uw Engelen zal ik U loven. Ps.137:1 (138:1)
Gij maakt stormen tot uw Engelen,
vuurvlammen tot uw dienaren. Ps.103:4 (104:4)
Zegent de Heer, gij al zijn Engelen, Ps.102:20 (103:20)
zegent de Heer, gij al zijn Krachten. Ps.102:21 (103:21)
Buigt voor Hem, al zijn Engelen, Ps.96:7 (97:7)
Die troont op de Cherubijnen, laat stralen uw licht. Ps.79:2 (80:2)
De Engel des Heren legert zich
rond hen, die Hem vrezen Ps.33:8 (34:8)
Door het woord des Heren zijn de hemelen gemaakt,
en door de adem van zijn mond al hun kracht. Ps.32:6 (33:6)
Hij voer op de Cherubijnen en vloog, Ps.17:11 (18:11)
met eer en luister hebt Gij hem gekroond. Ps.8:6 (8:6)
Looft de Heer uit de hemelen,
looft Hem in den Hoge. Ps.148:1 (148:1)
Looft Hem, al zijn Engelen,
looft Hem al zijn Krachten. Ps.148:2 (148:2)
Al wat adem heeft, love de Heer. Ps.150:6 (Ps.150:6)

Eer aan de Vader... nu en altijd... Alliluja.

De nrs van de Vulgatavertaling (= Ѱалти́рь) worden gevolgd door die van de Hebr. grondtekst.
Nederlandse vertaling: Alg. Meneon. Orthodox klooster St. Jan de Doper. Den Haag. 1979.

.д҃: н҃д.

Слꙋ́жба на А҆́нгели – Вече́рнѧ

Вече́рнѧ: Стихи́ри на Гдⷭ҇и воззва́хъ:

Трисо́лнечнагѡ Бж҃ⷭ҇тва̀,
преста́телїе свѣтѣ́йшїи,
а҆́гг҃ли ꙗ҆влѧ́ющесѧ а҆рхїстрати́зи,
съ го́рними си́лами зоветѐ ра́дꙋющесѧ:
ст҃ъ є҆сѝ О҆́че,
ст҃ъ є҆сѝ собезнача́льное Сло́во,
ст҃ъ є҆сѝ и҆ ст҃ы́й Дш҃е,
є҆ди́на сла́ва,
є҆ди́но ца́рство и҆ є҆стествѐ,
є҆ди́но бж҃вѐ и҆ си́ла.

И҆ ви́дъ ва́шъ ѻ҆́гненъ,
и҆ добро́та чꙋ́дна,
Мїхаи́ле и҆ Гаврїи́ле первоа́гг҃ли:
невеще́ственнымъ бо є҆стество́мъ,
прехо́дите концы̀,
и҆полнѧ́юще повелѣ́нїе свѣ́хъ Творца̀,
сильни въ крѣ́пости ва́шей познава́еми,
и҆ и҆сто́чницы и҆сцѣле́нїй
хра́мы ва́ши содѣ́ловающе,
зва́нїемъ ва́шимъ ст҃ы́мъ почита́емыѧ.

Творѧ́й а҆́гг҃лы твоѧ̀,
ꙗ҆́коже пи́сасѧ, дх҃и,
и҆ слꙋжа́щыѧ Тебѣ̀ пла́мень ѻ҆́гненный:
посредѣ̀ чинѡ́въ пе́рвенствꙋюща,
показа́лъ Гдⷭ҇и, твоегѐ а҃рха́гг҃ла Мїхаи́ла,
со а҆рхїстрати́гомъ твои́мъ Гаврїи́ломъ,
твои́мъ манове́нїемъ повинꙋ́ющаса Сло́ве,
и҆ пѣ́снь трист҃ꙋ́ю, со стра́хомъ возглаша́юща
сла́вѣ твое́й.

Dienst van de Engelen - Vespers

Vespers: Stixieren bij Gospodi vozzwach:

Gij Engelen zijt de stralende Dienaren
van de drievoudige Zon der Godheid;
Gij zijt de Aanvoerders
die vol vreugde roepen met de hemelse Krachten:
Heilig zijt Gij, God, Vader;
Heilig zijt Gij, het ongeschapen Woord;
Heilig zijt Gij, o Heilige Geest:
één glorie,
één koningschap en één natuur,
één Godheid en een in macht.

Vlammend vuur is uw verschijning,
en even wonderbaar is uw schoonheid,
Michaël en Gabriël, gij eersten onder de Engelen.
In uw bovenaardse natuur
doorkruist gij de einden der aarde,
om de bevelen te volbrengen van de Schepper van het heelal.
Machtig zijt gij in uw kracht,
en gij maakt de aan u gewijde tempels
tot een bron van genezing,
vererenswaardig door het aanroepen van uw naam.

Zoals geschreven staat, Heer,
maakt Gij uw Engelen tot waaiende winden,
en uw dienaren tot vlammend vuur.
Van hun rangorden
hebt Gij uw Aartsengel Michaël tot de Eerste gemaakt,
te zamen met uw Aanvoerder Gabriël;
zij gehoorzamen U volgens uw wenken, o Woord,
en zingen het Trisagion
in vreze voor uw heerlijkheid.

.д҃: н҃ѕ.

Сра́дꙋйтесѧ на́мъ
всѧ̀ а҆́гг҃льскаѧ чинонача̑лїѧ:
первостоѧ́тели бо ва́ши,
и҆ на́ши предста́тели,
вели́цыи а҆рхїстарти́зи, въ дне́шнїй де́нь,
въ честнѣ́мъ и҆́хъ хра́мѣ,
пресла́внѡ ꙗ҆влѧ́ющесѧ ѡ҆сщ҃а́ютъ:
тѣ́мже по до́лгꙋвоспѣва́юще къ ни́мъ,
возопїи́мъ:
покры́йте на́съ кро́вомъ кри́лъ ва́шихъ,
белича́йшїи а҆рхїстрати́зи.

Стихи́ры на стихо́вне:

Оу҆́мнымъ си́лъ а҆рхїстрати́зи
предстоѧ́ще непреста́ннѡ вл҃чню пр҃то́лꙋ,
моли́тесѧ ко Гд҃ꙋ,
ми́ръ мі́рꙋ дарова́ти,
и҆ дꙋша́мъ на́шимъ ве́лїю мл҃ть.

Ꙗ҆́кѡ чинонача́льникъ и҆ побо́рникъ,
и҆ а҆́гг҃лѡвъ началово́ждь а҆рхїстрати́же,
всѧ́кїѧ нꙋ́жды и҆ ско́рбы,
недꙋ́хѡвъ и҆ лю́тыхъ грѣхѡ́вѣ свободѝ,
вѣ́рнѡ воспѣва́ющыѧ и҆ молѧ́щыѧ тѧ̀ сла́вне:
ꙗ҆́вѣ ꙗ҆́кѡ невеще́ственъ,
невеще́ственнаго зрѧ̀,
и҆ непристꙋ́пнымъ свѣ́томъ
Вл҃чнїѧ сла́вы ѡ҆сїѧ́емь:
То́й бо чл҃колю́бнѡ пло́ть на́съ ра́ды
ѿ дв҃ы прїѧ́тъ,
спастѝ восхотѣ́въ человѣ́чество.

Verheug u met ons,
alle scharen der Engelen,
want uw grote Aanvoerders
die onze voorspraak zijn,
verschijnen heden in glorie
in hun heilige tempel,
om deze te zegenen.
Daarom roepen wij tot hen
in onze gezangen:
beschut ons onder de schaduw van uw vleugelen
o grote Aanvoerders.

Apostichen:

Gij Aanvoerders der hemelse heerscharen,
die altijd staat voor de troon van de Allerhoogste,
bidt tot de Heer
om aan de wereld vrede te schenken,
en aan onze zielen de grote barmhartigheid.

Gij zijt de eerste Verdediger
en de roemrijke Leider der Engelen,
uit alle gevaar en nood
uit boosheid en dodelijke zonde bevrijd ons,
die tot u zingen en bidden.
Want als Onlichamelijke
ziet gij Hem Die onstoffelijk is,
en gij wordt zelf verlicht
door het ongenaakbaar glorielicht des Allerhoogsten,
Die, om wille van ons, vlees aannam
uit een Maagd
om de mensheid te redden.

.д҃: н҃и.

Нб҃ныхъ во́инствъ а҆рхїстратизи,
мо́лимъ ва́съ при́снѡ мы̀ недосто́йнїи:
да ва́шими мл҃твами ѡ҆градитѐ на́съ
кро́вомъ кри́лъ невеще́ственныѧ ва́шеѧ сла́вы,
сохранѧ́юще ны̀ припа́дающыѧ прилѣ́жнѡ,
и҆ вопїю́щыѧ:
ѿ бѣ́дъ и҆зба́вите ны̀,
ꙗ҆́кѡ чинонача́льницы вы́шнихъ си́лъ.

Слꙋ́жба на А҆́нгели – Оу҆́тренѧ

А҆́гг҃льскїѧ си́лы Хр҃тѐ,
предстоѧ́ще престо́лꙋ твоемꙋ̀,
мо́лѧтсѧ ѡ҆ ро́дѣ человѣ́честѣемъ:
тѣ́хъ оу҆́бо моли́твами
ми́ръ всѣ̑мъ подава́ѧй,
ꙗ҆зы́кѡмъ де́рзость оу҆кротѝ.

Сло́во собезнача́льное О҆ц҃ꙋ́ же и҆ Дх҃ꙋ,
а҆рха́гг҃лскимъ гла́сом Бц҃е,
во оу҆тро́бѣ заче́нши,
херꙋвї̑мъ и҆ серафї̑мъ и҆ пр҃то́лѡвъ
ꙗ҆ви́ласѧ є҆сѝ превы́шша.

О҆крестъ престо́ла всѣ́хъ Цр҃ѧ̀ при́снѡ ликꙋ́юще,
а҆гг҃лѡвъ всѝ чи́нове на́съ сохранѧ́йте,
вѣ́рою ва́съ присыва́ющихъ,
и҆ мꙋче́нїй и҆збавлѧ́йте.

Gij Aanvoerders der hemelse Heerscharen,
wij, onwaardigen, bidden tot u,
dat gij ons beschermt door uw gebeden,
en ons beschut met de dekking van uw vleugelen.
Behoed ons door uw bovenzinnelijke heerlijkheid,
nu wij nedervallen en tot u roepen:
Red ons uit de gevaren,
Aanvoerders der Krachten

Dienst van de Engelen - Metten

De Krachten der Engelen
staan voor uw Troon, o Christus,
en bidden voor het geslacht der mensen:
schenk vrede aan allen
door hun gebeden,
en beteugel de overmoed der volken.

Op de groet van de Aartsengel, hebt Gij,
Moeder Gods, in uw schoot het Woord ontvangen,
Dat mede-ongeschapen is met de Vader en
de Heilige Geest. Daarom zijt Gij verhevener
dan Cherubim en Serafim en Tronen.

Gij Engelen, die u eeuwig verheugt
rond de Troon van de Koning van het heelal,
bescherm ons die u gelovig aanroepen,
en bevrijd ons van alle lijden.

.д҃: ѯ҃.

А҆́гг҃ли свѣ́тлїи Бж҃їи,
предстоѧ́щїи благода́ти престо́лꙋ бж҃е́ственномꙋ,
смире́нїе сꙋ́щее и҆ просвѣще́нїе и҆́стинное,
ѿ свѣ́та бж҃е́ственнагѡ воспрїе́млюще,
на́съ назира́йте съ нб҃ными чл҃вѣколю́бцы,
въ бꙋ́ри лю́тѣй мїроде́ржца бѣ́дствꙋющыѧ,
и҆ во тмѣ̀ спѧ́щыѧ.
Прїиди́те оу҆́бѡ а҆рха́гг҃ли на́мъ на по́мощь,
и҆ сѣте́й и҆зба́вите на́съ ѕлонача́льнагѡ врага̀:
къ ва́шемꙋ бо покро́вꙋ прехва́льнїи,
прибѣга́емъ всѝ.

А҆́гг҃ли твоѝ Хр҃тѐ,
пр҃то́лꙋ вели́чества во стра́сѣ предстоѧ́ще,
и҆ твои́мъ свѣтоли́тїемъ при́снѡ ѡ҆сїѧва́еми,
въ вы́шныхъ пѣснопѣ́вцы твоѝ,
и҆ совѣ́та твоегѡ̀ слꙋжи́телїе,
ѿ Тебѐ низпосыла́еми,
даю́тъ просвѣще́нїѧ дꙋша́мъ на́шымъ.

А҆рхїстрати́зи Бж҃їи,
слꙋжи́телїе бж҃е́ственныѧ сла́вы,
а҆́гг҃лѡвъ нача́льницы,
и҆ чл҃вѣ́кѡвъ наста́вницы,
поле́зное на́мъ проси́те и҆ бе́лїю мл҃ть,
ꙗ҆́кѡ безпло́тныхъ а҆рхїстрати́зи.

О҆́гненныхъ, а҆рхїстрати́же, слꙋ́гъ,
предста́тельство ѿ О҆ц҃а̀ прїѧ́лъ є҆сѝ,
Мїхаи́ле, свѣ́тѡвъ:
тѣ́мъ и҆ сїѧ́нїе тогѡ̀ сла́вы сїѧ́ющее и҆́маши,
о҆́крестъ пречⷭ҇тагѡ пр҃то́ла ты̀ предстоѧ̀,
ꙗ҆́кѡ пе́рвый невеще́ственныхъ чинѡ́въ.

Lichtstralende Engelen Gods,
die staat voor de Troon der genade,
van het goddelijk Licht ontvangt gij echte deemoed
en ware verlichting.
Zie neer op ons in hemelse liefde tot de mensen,
die de schrikwekkende vervolging ondergaan van de
vorst dezer wereld, en in duisternis ontslapen zijn.
Komt dan, Aartsengelen, om ons te helpen,
en bevrijdt ons van de hinderlagen van hem die de
oorsprong is van alle kwaad, want onder uw hoede,
Alomgeprezenen, hebben wij onze toevlucht genomen.

Uw Engelen, o Christus,
staan in vreze voor de troon van uw Majesteit,
en worden omstraald door uw stromen van licht.
Zij zijn de hemelse zangers,
de Dienaren van uw hoge Raad,
die door U worden uitgezonden naar de aarde:
zij verlichten onze zielen.

Aanvoerders van Gods Heerscharen,
Liturgen der goddelijke heerlijkheid,
Leiders der Engelen
en begeleiders der mensen,
bidt voor ons om het goede en de grote genade,
gij Aanvoerders der Onlichamelijken.

Aanvoeder van Gods vlammende Dienaren,
u heeft de Vader tot de eerste
onder de hemelse lichten gemaakt, o Michaël,
want gij zijt vervuld van de luister zijnerHeerlijkheid;
en onder de onstoffelijke Heerscharen
dient gij als eerste rond de alzuivere Troon.

.д҃: з҃в.

Невеще́ственный пр҃то́лъ ѡ҆кружа́юще,
оу҆́мнаѧ сꙋщества̀, бж҃твеннїи безтѣле́снїи,
трист҃ꙋ́ю пѣ́снь прави́телю Бг҃ꙋ,
пла́менными оу҆стна́ми поетѐ:
ст҃ы́й Бж҃е, О҆ч҃е безнача́льный,
ст҃ы́й Крѣ́пкїй, Сн҃е собезнача́льный,
ст҃ы́й Безсме́ртный, є҆диносꙋ́щный Дш҃е,
О҆ц҃ꙋ̀ и҆ Сн҃ꙋ спрославлѧ́емый.

Безтѣле́сными оу҆стна́ми и҆ оу҆́мными оу҆сты̀,
а҆́гг҃льстїи чи́ни непреста́нное пѣ́нїе прино́сѧтъ
твоемꙋ̀ непристꙋ́пномꙋ бж҃ествꙋ̀, Гд҃и:
и҆ оу҆́ми чи́стїи, и҆ слꙋжи́телїе твоеѧ̀ сла́вы
хва́лѧтъ Тѧ̀, Гд҃и:
съ ни́миже Мїхаи́лъ безтѣле́сный,
и҆ Гаврїи́лъ ѕѣлѡ̀ бл҃голѣ́пнѣйшїй,
и҆ первостоѧ́телїе го́рныхъ си́лъ,
а҆рхїстрати́зи а҆́гг҃льстїи,
оу҆чреди́телїе на́ши дне́сь бы́ша,
пѣ́сни пѣ́сней повелѣва́юще на́мъ пѣ́ти,
непристꙋ́пнѣй сла́вѣ твое́й, Чл҃вѣколю́бче:
є҆́йже мо́лѧтсѧ непреста́ннѡ за дꙋ́шы на́ша.

И҆дѣ́же ѡ҆сѣнѧ́етъ
благода́ть твоѧ̀, а҆рха́гг҃ле,
ѿтꙋ́дꙋ дїа́волѧ прого́нитсѧ си́ла:
не терпи́тъ бо свѣ́та твоегѡ̀ ви́дѣти,
спады́й Денни́ца.
Тѣ́мъ мо́лимъ тѧ̀, ѻ҆гненѡ́сныѧ є҆гѡ̀ стрѣ́лы,
ꙗ҆́же на ны̀ дви́жимыѧ,
оу҆гасѝ хода́тайствомъ твои́мъ,
и҆збавлѧ́ѧ на́съ ѿ собла́знъ є҆гѡ̀
дотохва́льный (и҆́мѧ ре́къ) а҆рхїстрати́же.

.д҃: ѯ҃г.

De onstoffelijke Troon der Heerlijkheid omringende,
geestelijke Wezens, goddelijken en Onlichamelijken,
zingt Gij met vlammende lippen het Trisagion
voor God de Bestuurder:
Heilige God, beginloze Vader,
Heilige Sterke, mede-ongeschapen Zoon,
Heilige Onsterfelijke, Geest der zelfde Wezenheid,
Die verheelijkt wordt te zamen met de Vader en de Zoon.

Met onlichamelijke lippen en geestelijke mond,
zingen de koren der Engelen onophoudelijk de doxologie,
tot uw ontoegankelijke Godheid, o Heer;
de zuivere Geesten, de Liturgen van uw Heerlijkheid,
prijzen U, o Meester;
met hen de onlichamelijke Michaël
en de heerlijk stralende Gabriël
en de eersten der hemelse Machten
als de Aanvoerders der Engelen.
Heden worden wij door de Engelen onderricht,
om het hooglied te zingen
tot uw ongenaakbare glorie, Minnaar der mensen,
want zij bidden zonder einde voor onz zielen.

Wanneer gij ons overschaduwt
met uw welwillendheid, o, Aartsengel,
dan wordt de kracht van de satan verdreven,
want de gevallen morgenster
kan de aanblik van uw licht niet verdragen.
Doof daarmee de vurige pijlen
die hij tegen ons richt,
en bevrijd ons van zijn bekoringen
door uw gebeden,
heilige Aanvoeder der Engelen.

Teksten over de heilige Engelen in de Goddelijke Liturgie:

А҆́гг҃ла ми́рна, вѣ́рна наста́вника, храни́телѧ дꙋ́шъ и҆ тѣле́съ на́шихъ, Гдⷭ҇а про́симъ... (Проси́тельнаѧ є҆кте́нїѧ)
Om een engel van vrede, een getrouwe gids, een beschermer van onze zielen en lichamen, vragen wij de Heer... (Vragende litanie)

Влⷭ҇ко Гдⷭ҇и Бж҃е на́шъ, оу҆ста́вивый на нб҃сѣ́хъ чи́ны, и҆ вѡ́инства А҆́гг҃лъ и҆ А҆рха̑гг҃лъ, въ цлꙋже́нїе твоеѧ̀ сла́вы: сотворѝ со вхо́домъ на́шимъ, вхо́дꙋ ст҃ы́хъ А҆́гг҃лѡмъ бы́ти, сослꙋжа́щихъ на́мъ, и҆ сославосло́вѧщихъ твою̀ бл҃гость. (Мл҃тва вхо́да)
Meester, Heer, onze God, Die in de hemel de gelederen en legers van engelen voor de Dienst van uw majesteit hebt opgesteld, maak, dat de stoet van uw heilige engelen onze intocht begeleide, zodat zij met ons de offerdienst verrichten en uw goedheid loven.
(Gebed van de Kleine Intocht)

Бж҃е ст҃ы́й, и҆́же во Ст҃ы́хъ почива́ѧй, и҆́же трист҃ы́мъ гла́сомъ ѿ Серафі́мѡвъ воспѣва́емый, и҆ ѿ Херꙋві́мѡвъ славосло́вимый, и҆ ѿ всѧ́кїѧ си́лы покланѧ́емый... (мл҃тва трист҃а́гѡ пѣ́нїѧ̀
Heilige God, Die in een heiligdom verblijft, met het 'Driemaal heilig' door de Serafijnen bezongen, door de Cherubijnen verheerlijkt en door iedere hemelse Macht aanbeden wordt... (Trisagiongebed)

Ты́ бо є҆ди́нъ, Гдⷭ҇и Бж҃е на́шъ, влады́чествꙋеши нбⷭ҇ными и҆ земны́ми, и҆́же на прⷭ҇то́лѣ Херꙋві́мстѣ носи́мый, и҆́же Серафі́мѡвъ Гдⷭ҇ь и҆ Цр҃ь І҆илевъ, и҆́же є҆ди́нъ Ст҃ъ, и҆ во Ст҃ы́хъ почива́ѧй.
Immers, Gij alleen, Heer onze God, heerst over hemel en aarde, Die op de troon der Cherubijnen wordt gedragen, Die de Heer zijt van de Serafijnen en de koning van Israël. Die alleen heilig zijt en verblijft onder de heiligen. (Gebed tijdens de Cherubijnenzang)

VERKLARENDE WOORDENLIJST VAN ENKELE LITURGISCHE TERMEN

uitgaande van de getranscribeerde Kerkslavische benaming

Voor aanvullende informatie zie:

* Полный церковно-славянский словарь. Изд-во Отдел московского патриархата. М. 1993 г.
* Dictionnaire Russe-Français des termes en usage dans l'Église Russe. Institut d'Études Slaves. Paris 1983.
* Mercenier, F. et Paris, F. La Prière des Églises de Rite Byzantin. Prieuré d'Amay-sur-Meuse. Tom I. 1938.
* Liturgisch Woordenboek. Samengesteld onder red. van dr. L. Brinkoff o.f.m. e.a. Reeks Romen's Woordenboeken. J.J. Romen. Roermond en Maaseik. 1958-1962.

Zie ook 'Liturgische boeken in het Kerkslavisch', blz. д҃: и҃і

AKAFIST

sl.: а҆ка́дистъ - несѣда́льное пѣ́нїе;
gr.: ἀκάθιστ - ἀκάθιστος ὕμνος.
Letterlijk: 'gezang, waarbij niet gezeten wordt'. Gebedsdienst, bestaande uit 1 (gezongen) kondak en uit 12 kondaken en 12 ikossen die gelezen worden. De Griekse akafist bestaat uit 24 gezangen, evenveel als er letters zijn in het Griekse alfabet. De eerste letter van elk gezang begint met de volgende letter van het Griekse alfabet.

AMBON

sl.: а҆мвôнъ; gr.: ἄμβωνας.
Halcirkelvormig gedeelte van de solea vóór de Koninklijke Poort van de ikonostase, waar de diaken het evangelie leest en de litanieën zingt en van waar de priester preekt.
Ambon is ook de naam voor een verhoogde plaats in het midden van de kerk, waar de bisschop wordt gekleed voor de eredienst.

ANTIFOON

sl.: ѧнтїфѡ́нъ - противоглáсїе; gr.: ἀντίφωνον. 'tegenzang' omdat het afwisselend wordt uitgevoerd door de links en rechts van de ikonostase staande koren. Een antifoon is een gedeelte van een psalm, gezongen in de Goddelijke Liturgie, of een gedeelte van enkele psalmen tijdens de vespers.
(zie ook 'izobraziteljnyje').

ANTIMENSION

sl.: ѧнтимúнсъ; gr.: ἀντιμήνσιον
Het antimension is te vergelijken met een draagbar altaar, Het is een doek waarin, bij de Slaven, relieken zijn genaaid met de afbeelding van de graflegging van Christus, omdat hierop het lijden en sterven van de Verlosser worden herdacht "...totdat Hij wederkomt.". Bij de consecratie van een altaar wordt dit antimension (= 'i.p.v. het altaar') door de bisschop met myron gezalfd en van zijn stempel en handtekening en datum voorzien. Het is het symbool van de band van de lokale vierende gemeenschap met de bisschop. Op deze doek, die altijd op het altaar ligt, wordt de eucharistie voltrokken.

BDJENIJE

sl.: вдѣ́нїе = wake, vigilie; gr.: παραμονή.
In het Westen heet de gehele dag 'vigilie'; in het Oosten 'paramonie', verwijl de naam 'vigilie' hier het *officie* aanduidt. нóщноє вдѣ́нїе = nachtwake; всенóщноє вдѣ́нїе (ἀγρυπνία) betekent letterlijk: 'nachtwake, vigilie, die de gehele nacht duurt'. Zo'n dienst aan de vooravond van een feest en op zaterdagavond, bestaat uit vespers, metten en 1e uur, verbonden met een litija en het zegenen der broden. In de oudheid duurde de vigiliedienst de gehele nacht; hieraan is de naam ontleend.

BOGORODITSJEN

sl.: богорóдичєнъ; gr.: θεοτοκίον
Dikwijls worden groepen troparen gevolgd door een богорóдичєнъ; een hymne ter ere van de Moeder Gods, (Богорóдица - Θεοθόκος). Met dit gezang wordt een bepaald gedeelte van het Officie besloten. In de orthodoxe traditie wordt altijd gesproken over de Moeder Gods en nooit over Maria. Bijbels gezien echter is haar naam Maria. Beide benamingen worden vaak naast elkaar gebruikt: 'Maria' voor het bijbelse beeld en 'Moeder Gods' voor het kerkelijke beeld.

DOGMATIK

sl.: догмáтикѫ; gr.: δογματικόν.
Hymne ter ere van de Moeder Gods waarin in het bijzonder de leer over de menswording van de Zoon Gods wordt verklaard.
B.v.: крєстобогорóдичєнѫ - σταυροθεοτοκίον - hymne die herinnert aan de heilige Maagd aan de voet van het Kruis.
(zie ook 'bogoroditsjen')

EKTENIE

Een litanie is een verbindend element tussen lezingen en gezangen; het is de oudste gebedsvorm van de Kerk voor de noden van de Christenheid. De voorbeden geschieden door de diaken of de priester; de gelovigen antwoorden met Гд҃и, помúлуй "Heer, ontferm U!" of Подáй, Гд҃и "Geef het ons, Heer!"
Men kent *drie typen* van litanieën:

1) sl.: ѥ́кτєнїà; gr.: συναπτή; nl.: litanie (de oudste vorm).
Bij dit type eindigen de vragen met:
Гд҃ꙋ помóлимсѧ - τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν - bidden wij de Heer.
Men onderscheidt o.a. de Grote Litanie die àlle vragen bevat en de Kleine Litanie die zich beperkt tot de eerste en laatste.

2) sl.: сꙋгýваѧ; gr.: ἐκτένεια; nl.: dringende litanie.
Een universeel gebed waarvan de vragen beginnen met:
ѥ́щѐ мóлимсѧ... - = Ετι δεώμεθα... - Bidden wij ook...

3) sl.: просúтєльнаѧ; gr.: αἴτησις; nl.: vragende (litanie).
Deze term geeft aan dat de vragen eindigen met de woorden:
...оу҆̀ Гд҃а прóсимѫ - ...παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα -
...vragen wij de Heer.

EXAPOSTILARION

sl.: ѥ́ѯапостїлáрїй; gr.: ἐξαποστειλάριον.
Stich, gelezen of gezongen op zon- en feestdagen tijdens de utrenja (metten) na de kanon voor de grote lofzang.
Als het ware: het afscheid van een kanon, een kleine strofe, die de feestgedachte nog even in het kort weergeeft.
Op andere dagen leest men tijdens de metten in plaats van de exapostilaria troparen, die swjetilnyj (свѣтúльный) worden genoemd. Het exapostilarion werd vroeger in het midden van de kerk gezongen.

FCHOD

sl.: вχóдъ; gr.: εἴσοδος; intocht, processie (van Noordelijke naar Koninklijke Poort). Men kent de Kleine en Grote Intocht.

FCHODNOJE

sl.: вχóдноє; gr.: εἰσοδικόν.

Stich, gezongen bij de Kleine Intocht, tijdens de Liturgie.

FSENOSJTSJNOE BDJENIJE

zie 'bdjenije'

GLAS

sl.: глáсъ, йχосъ; gr.: ἦχος. toon, klank.

De Byzantijnse kerkmuziek kent, evenals de Gregoriaanse, 8 toonaarden, kerktonen of tonen. De cyclus van het Byzantijns liturgisch jaar is samengesteld uit 3 afzonderlijke cycli, die verschillende prioriteiten kunnen hebben, zodat bijgevolg, tijdens eenzelfde dienst, vaak verschillende tonen gebruikt worden. Deze afzonderlijke cycli zijn:

1. een wekelijkse cyclus;
2. een jaarlijkse cyclus van vaste feesten (tijdeigen)
3. een jaarlijkse cyclus van vaste feesten (eigen der heiligen)

De wekelijkse cyclus is samengesteld uit 8 series van 7 officies, één voor elke dag van de week.

Elk van deze series behoort in zijn geheel tot één van de 8 kerktonen. De tonen volgen elkaar regelmatig op, te beginnen met de Paasweek, zodanig dat men na de 8e serie opnieuw begint met de 1e. Iedere week wordt dus een van de 8 tonen gebruikt, nl. degene die aan de beurt is.

Het boek dat deze teksten bevat heet 'oktoich' (Ὀκτόиχосъ, het boek van de 8 tonen). (zie ook blz. Д: йı)

ICHOS

sl.: йχосъ; gr.: ἦχος;

(zie 'glas')

IKOS

sl.: йкосъ; gr.: οἶκος - huis i.t.t. οἰκίον - huisje).

Gezang te vergelijken met een kondak, dat echter de hoofd-gedachte van het feest uitgebreider weergeeft.

De йкосъ wordt in een kanon ingelast.

IPAKOJ

sl.: и҆пакои́; gr.: ὑπακοή; letterlijk: 'aandacht'.

Hymne voor zon- en feestdagen die de сѣда́ленъ (kathisma) vervangt. Zondags volgt het op de 3e stichologie; op feestdagen komt het na de 3e ode van de kanon.

De и҆пакои́ vereist grotere aandacht dan de сѣда́ленъ.

IRMOS

sl.: и҆́рмосъ; gr.: εἵρμος.

Letterlijk 'verbinding', zo genoemd omdat het gezang dient als verbinding tussen verschillende stichen van elk gezang van een kanon.

Begingezang van de kanon dat verwijst naar de inhoud van de erop volgende stichen.

Model-strofe voor de erop volgende troparen in de kanon wat rythme en molodie betreft.

Er bestaat een apart boek, het modelstrofenboek (Irmologion), waarin de belangrijkste irmossen staan.

IZOBRAZITELJNYJE

sl.: и҆зобрази́тельные (ψа́лмы); gr.: τυπικά.

Antifonen bestaande uit de psalmen 102(103) en 145(146) die aan het begin van de Liturgie worden gezongen tussen de Grote Vredeslitanie en de Zaligsprekingen in. In deze antifonen wordt in het bijzonder de Heiland beschreven (zie ook 'antifonen').

KAFISMA

sl.: кади́сма - сѣда́ленъ; gr.: κάθισμα (καθίζω - zitten).

Het woord 'кади́сма' heeft twee betekenissen:

1. het kan betekenen - verdeling van het psaltir in 20 secties, (kafismen) welke gemiddeld 9 psalmen bevatten (zie ook 'statija');
2. ook wordt hiermee aangeduid - een korte poëtische compositie, welke men tijdens de metten zingt na de lezing van de kafismen uit het psalterium.

De kafismen zelf zijn elk weer verdeeld in drie statija (sl.: статїѧ, gr.: στάσις, nl.: stasis) of antifonen, die elk 1 tot 5 psalmen bevatten afhankelijk van hun grootte. Voor de indeling van het pslaterium in kafismen en stases zie app. 3 van deel II van dit oefenboek (blz. Г: Ѕ).
Na elke stasis volgt een 'слáва' (славослóвїе, δοξολογία, lofprijzing): 'Слáва О҃ц҃ю...', 'Δόξα πατρί...'. Het kafisma aanhoort men zittend.

KANON

sl.: канѡ́нъ; gr.: κανών; letterlijk: 'regel'.
De kanon is een volgens vaste regels samengesteld gezang. Hij is afgeleid van de 9 oden uit de heilige Schrift. (zie ook blz. Д: а҃в-а҃г). De kanons bestaan in principe uit 9 delen, die zelf ook 'ode' heten, terwijl elk zijn eigen irmos en troparen hebben. Omdat echter de 2e ode van de heilige Schrift niet wordt gezongen gedurende de grote vasten, bevatten de meeste kanons maar 8 oden. Op de plaats van de ontbrekende ode worden die van de kanon van het feesteigen gezongen.
Tijdens de metten reciteert men gewoonlijk 3 kanons, 14 troparen voor elke ode uit de heilige Schrift. Als de voorziene kanons niet het voornoemde aantal troparen bevatten, zingt men er enkele bij om aan het aantal '14' te komen.
Deze overvloed van troparen is er uiteindelijk de oorzaak van dat men in de praktijk de schriftoden weglaat.
Daar het echter niet de gewoonte is dat de troparen elkaar zonder enige afwisseling opvolgen, heeft men kleine aanroepingen, 'прип҃ѣвы', gecomponeerd, die de oude versen van de kanons vervangen.

Momenteel begint men met de irmos van de 1e kanon; men laat een aantal gewenste troparen volgen, die voorafgegaan worden door een korte aanroeping m.b.t. het mysterie of de persoon die door het couplet wordt herdacht, b.v.:
zondags:

Сла́ва, гд̄и, воскресе́нию твоемѹ̀.

Ere zij, Heer, uw Verrijzenis;

gedurende de week:

Сла́ва тебѣ̀, гд̄и, сла́ва тебѣ̀.

Ere zij U, Heer, ere zij U;

Сла́ва пречи́стомѹ крт̄ѹ̀ твоемѹ̀, гд̄и.

Ere zij uw kostbaar Kruis, Heer;

Пресвата́а вц̄̂е, спасѝ на́съ.

Allerheiligste Moeder Gods, red ons;

voor een heilige:

Сва́тый ..., молѝ бг̄а о на́съ.

Heilige ..., bid God voor ons;

voor de overledenen:

Поко́й, гд̄и, дѹшѝѹсо́пшихъ ра̂бъ твои́хъ...

Geef rust, Heer, aan de ziel van uw overleden dienaren...;

De voorlaatste tropaar wordt voorafgegaan door:

Сла́ва О̄ц̄ѹ̀... Ere zij de Vader...

en de laatste tropaar door:

Й ны́нѣ Й при́сно... Nu en altijd...

Op feestdagen eindigt men met het herhalen van de йрмос. Hiervoor komen beide koren van hun plaatsen en komen in het midden van de kerk samen; vandaar de naam 'катава́сїа' (καταβασία), welke ook aan de herhaalde йрмос wordt gegeven. Het boek waarin de катава́сии staan heet катава́сийникъ.(zie ook 'katawasija').
De koren bestaan uit een groep van 9 reeksen zangstrofen, zogenaamde oden, die tijdens de morgendient worden gezongen en die oorspronkelijk bijbelse cantica, ook oden geheten, begeleidden. Vóór deze 9 reeksen staat een modelstrofe, de zogeheten irmos, die de melodie en het metrum bepaalt van de 9 reeksen.

De grote kanon is een buitengewoon lange kanon (250 troparen), samengesteld door Andreas van Kreta (660-740). Hierin worden de gevoelens van een berouwvolle ziel uitgedrukt. Drieëenheidskanon.

sl.: трóичный канóн; gr.: τριαδικός κανών;

Er zijn acht van deze kanons, één voor elk der kerktonen. Ze zijn het werk van patriarch Metrophane van Constantinopel (jr) en hebben als onderwerp het mysterie van de allerheiligste Drieëenheid, waaraan hun naam dan ook is ontleend. Ze worden te middernacht gebeden.

KANON NA

sl.: канóнѫ на ѕ = iedere ode van de kanon heeft 6 troparen. (zie ook 'Liturgische tekens' en toelichting op blz. Д: ѧа-ѧв)

KATAWASIJA

sl.: катавáсїѧ; gr.: καταβασία. is een irmos waarbij de zangers, die zich links en rechts van de ikonostase bevinden, gaan naar het midden van de kerk (in kloosters). De kata-wasija wordt gezongen aan het einde van elk gezang of vers. Катавасíйникъ is het boek waarin de катавáсїѧ staan.

KOLIWO

sl.: колúво; gr.: κολύβα

Gekookte tarwe of rijst, bereid met honing, suiker, appels, gedroogde pruimen en rozijnen, die men in de kerk laat zegenen tijdens een korte herdenkingsdienst voor overledenen. Daarna wordt het verdeeld onder de aanwezigen.

KONDAK

sl.: кондáкъ; gr.: κοντάκιον van κόντος - kort en οἰκίον - huisje; (vgl. ikos - huis). Lied ter ere van een heilige of lied dat het eigen van het feest weergeeft. Er bestaat echter verschil tussen een kondak en een ikos, niet qua inhoud maar in lengte. Een kondak is een kort gezang maar een ikos is langer Daarom wordt een ikos altijd nà een kondak gelezen maar nooit alleen. De kondak is dus eigenlijk een voorbereiding op de ikos. Een kondak komt overeen met een tropaar, maar is van een andere historische herkomst.

De kondak is een overblijfsel van oude hymnen, die bij de ontwikkeling der kanons verdwenen. De voornaamste dichter is Romanos Melodos (begin 6e eeuw); het is een geestelijke bloemenkrans van het feest. De konak geeft echter de hoofdgedachte minder uitgebreid weer dan de ikos.

LITIJA

sl.: ЛИТАНІА en ЛИТЇѦ; er is geen verschil in betekenis;
gr.: λιτανεία en λιτή. Knielgebed.

Een litija is:

1) een deel van de ВСЕНÓЩНАА ВДЕ́НЇЕ (nl. tussen vespers en metten);
2) een korte bede voor overledenen.

De litija is een plechtige processie (λιτανεία). 'Litania' is de naam voor 'processie' waarbij men troparen zingt en zich begeeft van het heiligdom naar het voorportaal (narthex) van het kerkgebouw. Daar spreekt men een gebed uit voor alle noden van het christenvolk. Daarna keert de processie terug in het heiligdom onder het zingen van stichovnen.

Tijdens de litija worden 5 broden, olie wijn en tarwe gezegend ter herinnering aan de zegening van brood en vis door de Heer zelf (Wonderbare Broodvermeerdering).

LITURGIE

sl.: ЛИТѲРГІѦ; gr.: λειτοουργία; nl.: dienst, officie.

'Liturgie' is de benaming voor de Eucharistieviering van de Oosters Orthodoxe Kerk. In de Westerse Kerk geeft de term 'liturgie' echter de gehele eredienst aan.

In de Oosterse Kerk mag maar één Liturgie per dag worden gecelebreerd; ze wordt uitsluitend gezongen. 'Gelezen' Liturgie kent men niet; ook geen Liturgieviering zonder aanwezigen, immers: λέιτον = 'algemeen' en ἔργον = 'zaak'.

λειτοουργία betekent letterlijk: 'gemeenschappelijke dienst', 'dienst van de gemeenschap'. Er mag maar één Liturgie per dag worden gevierd aan hetzelfde altaar.

Sedert vanouds kent men er de concelebratie, die eerst onlangs in de Westerse Kerk weer in ere is hersteld.

De Orthodoxe Kerk kent drie Liturgieën:
* de Liturgie van de heilige Johannes Chrysotomos;
* de Liturgie van de heilige Basilios de Grote;
* de Liturgie van de heilige Jacobus,
bekend onder de naam 'Литꙋрги́ѧ пре́ждеѡсвѧще́нныхъ даро́въ' - 'Liturgie van de vooraf bereide Gaven', een vesperdienst gecombineerd met een communieritus (Missa presanctificatoria op Goede Vrijdag).

MENOLOG
sl.: менолóгъ; gr.: μενολόγιον;
de cyclus van de heiligenfeesten, aan de maandkalender gebonden; ook de naam voor het liturgisch boek waarin deze heiligenfeesten staan.

MJEZJDOTSJAS
sl.: междоча́съ; gr.: μεσώριον.
Tussenuur, dat volgt op de kleine uren: 1e, 3e, 6e en 9e uur. Het tussenuur bestaat uit 3 psalmen met troparions en grote metaniën.

MOLJEBEN
sl.: моле́бенъ; gr.: δοξολογία.
Smeekdienst bij bepaalde noden; dankdienst. De dienst voor de overledenen (моле́бное пѣ́нїе оу҆со́бшихъ҆ heet панихи́да).

MOLJEBNIK
sl.: моле́бникъ; gr.: εὐχολόγιον.
Boek, dat de diverse.moleben bevat.
(zie ook 'liturgische boeken', blz. д҃: и҃і).

NAWJETSJERIJE
sl.: навече́рїе; gr.: παραμονή.
Deze uitdrukking is gereserveerd voor de dienst op de vooravond van Kerstmis en Theofanie omdat de gelovigen, in plaats van de kerk te verlaten bij het einde van de vespers, er bleven slapen in afwachting van het begin van de vigilie.

NJEPOROTSJEN
sl.: непоро́ченъ; gr.: ἀμώμος.
Benaming voor het 17e kafisma, dat alleen uit Ps 118 bestaat en begint met de woorden 'Блаже́нни непоро́чнїи'.

OTPUST

sl.: ѡ҃тпѹстъ; gr.: ἀπόλυσις.

De ѡ҃тпѹстъ is de zegen die de priester geeft aan het einde van elke dienst, waarbij hij de engelen en de mensen, die op zinnebeeldige wijze de engelen rond Gods troon symboliseren, wegzendt.

OTPUSTITEL'NYJ

sl.:ѡ҃тпѹстѝтєльный; gr.: ἀπολυτίκιον; slottropaar.

De ѡ҃тпѹстѝтєльный is het geheel van тропáрь, кондáкъ en. богорóдичєнъ van de dag, de tijd of het feest dat het slot vormt van vespers en metten en bijna in alle uren van het officie wordt herhaald.

PANNICHIDA

sl.: панихѝда; gr.: παννιχίς; nachtwake.

1) Gedachtenisdienst voor overledenen. Lijkt op o.a. moleben, heilig Olisel. Heeft in wezen de structuur van de metten en, omdat de metten deeluitmaken van de всенóщнаа бдѣнїе kreeg ook de gedachtenisdienst voor overledenen de naam 'pannichida', temeer omdat ook de eerste christenen de begrafenis van de overledenen en herdenkingsdienst vaak 's nachts hielden tesamen met andere gemeenschappelijke diensten.

панихѝда. ⇒ всенóщноє бдѣнїе = вечéрня + óутреня

παννιχίς ⇒ = ἑσπερινός + ὄρθρος

De pannichida is afkomstig van de grote kerkvader Johannes van Damascus (675-749).

(Zie ook: 'Gedachtenisdienst voor overledenen', Orth. Klooster Geboorte M.Gods. Asten. 1993; Th. Hopko. De Heilige Mysteriën der Orth. Kerk, Orth. Par. Maastricht. z.j. p. 25-28; Sacramentarion - Sacramenten, Wijdingen, Begrafenis. Orth. Klooster Den Haag.)

PARJEMIJA

sl.: парѣмїꙗ; gr.: παρέμια; parabel, gelijkenis.
Lezing die uit het Oude Testament genomen is omdat hij overeenkomst vertoont met een gebeurtenis uit het N.T. die tijdens de betreffende eredienst herdacht wordt.
De парѣмїꙗ wordt gelezen tijdens de vespers na de Intocht.

PJESN

sl.: пѣснь; gr.: ὠδή; ode, lied, reeks kerkelijke gezangen.
Gedeelte van de kanon uit de metten. In het Byzantijns officie kent men 9 gezangen uit het Oude en Nieuwe Testament, die men 'odes' noemt (zie ook blz. Д: ѧг). Ze werden vroeger steeds in de metten gezongen, doorvlochten met refreinen. Andreas van Kreta (7e-8e eeuw) heeft deze refreinen voor het eerst tot traparen uitgewerkt, waarvan de hoofdgedachte wordt ontleend aan de ode waartoe ze behoren en waarvan het muzikale en poëtische rithme werd overgebracht op een couplet-type, genaamd 'Ирмосъ'. Heel toevallig was Andreas van Kreta op een nieuw hymnografisch soort gekomen, nl. de kanon (zie ook 'Kanon').

PODOBJEN

sl.: подобенъ; gr.: ὅμοιος
Tropaar waarvan het rythme en de melodie zijn ontleend aan een andere troparion en daarom "geïmiteerde tropaar" wordt genoemd.
Vaak staat er boven stichieren en andere gezangen het woord "подобенъ" en meteen daarna volgt het eerste woord van een ander gezang. Deze uitdrukking geeft aan dat die gezangen waarboven het woord подобенъ staat, gelijk zijn aan of overeenkomst vertonen qua inhoud en meestal qua lengte en klank en ook qua kerktoon met gezangen waarvan de eerste woorden geplaatst zijn in een reeks met het woord подобенъ. Zulke gezangen worden ook подобны genoemd.

POKLON

sl.: поклóнъ; gr.: μετάνοια; nl.: poklon, metania.

Poklon is een lichaamsbuiging, begeleid door een kruisteken en een gebed, ten teken van boete, berouw en eerbetuiging. Er zijn twee wijzen van uitvoering:

De grote poklon: het knielen op twee knieën met de handen op de grond en het voorhoofd tegen de grond; dit gebaar is ontleend aan oude cultusgebaren, in het oosten is het een boetegebaar en daarom verboden op zondagen en tijdens de Pinkstertijd.

de kleine poklon: een lichaamsbuiging, waarbij men met de rechterhand de grond raakt, en zich tekent met een kruis.

De kleine poklon is de meest gebruikelijke in de eredienst.

POLUNOSJTSJNITSJA

sl.: полу́ношница; gr.: μεσονυκτικόν ; Middernachtelijk officie: psalmen en gebeden voorafgaande aan de metten. Het zou eigenlijk moeten worden gecelebreerd te middernacht, maar gaat in de praktijk meestal onmiddelijk vooraf aan de metten. Volgens het huidige gebruik, goedgekeurd door het Typikon van Constantinipel, wordt het op zondagen zelfs gecombineerd met het begin van de metten. Op vigiliedagen wordt het weggelaten. Uiteindelijk wordt het beschouwd als een minder plechtig uur en wordt niet in de kerk zelf, maar in het voorportaal (narthex) gereciteerd. De полу́ношница is alleen in kloosters gebruikelijk.

POLYELEJ

1) sl.: полиелéй; gr.: πολυέλεος.

dienst van het licht in de vespers (lucernarium).

Gezang tijdens de metten na het kathisma, van de stichen van Ps. 134 en 135 (vulgaattelling), "Хвали́те и́мя гд҃не, аллилу́ия", "Хвали́те рабы́ гд҃а, аллилу́ия", "Благослове́нъ гд҃ь ѿ сіо́на, живы́й во і҃ерусали́ме, аллилу́ия", enz.

Dit gezang kreeg deze naam omdat tijdens het gezang "Хвали́те и́мя гд҃не" volop lampaden en lichten in de kerk worden ontstoken.

2) sl.: полѵ̀елéй; gr.: πολὺς - veel en ἔλεος - ontferming.
Een in de rubrieken van het byzantijns officie gebruikte bijnaam voor Ps. 135 waarin 'ontferming' (ἔλεος, ми́лость) vaak voorkomt in het refrein: ꙗ҆́кѡ въ вѣ́къ ми́лость є҆гѡ̀.
Het woord komt ook van πολὺς ἔλαον - (olijf)olie. De gelijkluidenheid van de Griekse woorden ἔλεος en ἔλαον is misschien niet geheel toevallig.Olie als zachtmakende en helende substantie, dient hier als symbool van de goddelijke genade, die onze hardheid zacht maakt en ons van onze kwalen geneest.
[let op het verschil in schrijfwijze tussen 1) en 2)]

POPRAZDNSTWO
sl.: попра́зднство; gr.: μεθέορτα.
Grote feestdagen worden voorafgegaan en gevolgd door enkele dagen. De dagen vóór deze feestdagen worden genoemd предпра́зднство en de dagen erna попра́зднство.
De laatste dag wordt о҆тда́нїе genoemd.

POWJETSJERIJE
sl.: повечéрїе; dienst gehouden 'по-вечéри' d.w.z. na de vespers; completen van de Orthodoxe Kerk;
gr.: ἀπόδειπνον (= na het avondeten). Men kent: вели́кое повечéрїе (grote completen) en ма́лое повечéрїе (kleine completen). Grote completen worden gehouden in de grote vasten en op enkele grote feestdagen.

PREMUDROSTJ
sl. премꙋ́дрость; gr.: σοφία; wijsheid.

PRIPJEF
sl.: припѣ́въ; gr.: ἐφήμνια.
kleine aanroepingen die verschillende troparen van elkaar scheiden en de oude versen van de kanons vervangen.

PRITSJASTJEN
sl.: прича́стенъ; gr.: κινόνικ.
Stich, gezongen tijdens de communie van de celebranten.

PROKIMJEN

sl.: проки́менъ; gr.: προκείμενον.
(προκείμενος betekent letterlijk: 'voorop geplaatst').
De prokimen is een korte stich, gecomponeerd uit psalmversen die, in beurtzang met de lezer, gezongen worden vóór de lezingen.

PROSTI

sl.: про́сти; gr.: ὀρθοί; staat op.

SAMOGLASNIK

sl.: самогла́сникъ; gr.: ἰδιόμελον, (αυτόμελον).
Самогла́сны zijn gezangen die, wat betreft hun zangtoon (гла́съ) afwijken van de andere gezangen in een eredienst; ze hebben namelijk hun eigen zangtoon.
Самогла́сны komen voor het grootste gedeelte voor als stichieren bij 'Гд҃и воззва́хѣ' en bij 'на стихо́внѣ'.

SAMOPODOBNY

sl.: самоподо́бны, gr.: προσόμιον.
Twee of drie gezangen in een eredienst die, wat betreft hun zangtoon, vorm en inhoud afwijken van de andere gezangen in die eredienst, maar onderling wel overeenkomst vertonen.
Als voorbeeld van 'самоподо́бны'-gezangen kunnen dienen de stichieren 'на стихо́внѣ' in de metten van Kruisverheffing en de stichieren bij 'Гд҃и воззва́хѣ' van het feest van de apostelen Petrus en Paulus op 29 juni (nieuwe stijl) (zie ook 'podoby').

SJEDALJEN

(zie kafisma)

SJESTOPSALM

sl.: шестоψа́лмїе; gr.: ἐξάψαλμος.
De sjestopsalm is een geheel van zes psalmen: Ps. 3, 37, 62, 87, 102, 142 (Vulgaattelling), gelezen aan het begin van de utrenja (metten). De psalmen 3 en 62, die men in alle liturgiën aantreft, maakten reeds deel uit van de gebedsformulering van de morgenliturgie van de synagogen.

SLAWOSLOWIJE

sl.: славослóвїе; gr.:δοξολογία; nl.: lofprijzing.

sl.: славослóвїе вели́кое; gr.: δοξολογία μέγα.

De Grote Lofprijzing heeft plaats tijdens de metten na de kanon; gedurende de week gelezen, op feestdagen gezongen:

Слáва въ вы́шныхъ бг҃ꙋ и҆ на земли́ ми́ръ...

De Grote Lofprijzing komt gedeeltelijk overeen met het 'Gloria'.

sl.: славослóвїе мáлое; gr.: δοξολογία μικρὰ.

De Kleine Lofprijzing ter ere van de heilige Drieëenheid:

Слáва ѻ҆ц҃ꙋ̀ и҆ сн҃ꙋ и҆ ст҃óмꙋ дх҃ꙋ...

SLUZJBA

sl.: слꙋ́жба; gr.:ἀκολουθία; nl.: officie, dienst.

STATIJA

(zie 'kafisma')

STICH

sl.: сти́хъ; gr.: στίχος; nl.: rij, regel, psalmvers.

Stichen zijn psalmversen; ze zijn kleiner dan stichiry.

STICHIEREN

sl.: стихи́ръ; gr.: στιχηρόν; nl.: vers.

Stichieren zijn troparen die worden ingelast tussen de laatste versen van de psalmen van de vespers en de metten. Ze bezingen de theologie van het feest, de tijd of de dag waarbij ze horen. De stichiry zijn uitgebreider gezangen dan de stichen, maar wat hun indeling en rythme betreft zijn ze aan de stichen gelijk. Zo kent men de volgende stichiry:

* 'stichiry na Gosposi wozzwach' omdat ze verbonden zijn met het gezang Гóсподи воззвáхъ.
* 'stichiry na chwalitjech' omdat ze gezongen worden tijdens de utrenja (metten) na de psalm Хвали́те и҆́мѧ Госпóдне;
* 'stichiry na litii' omdat ze tijdens de litija worden gezongen;
* 'stichiry na stichovne' omdat ze voorafgaan aan stichen maar niet uit één, maar uit verschillende psalmen.

STICHOVNA

sl.: стихо́вна; gr.: ἀποστίχα; nl.: lied.

De stichovna zijn opgebouwd uit stichieren. Ze worden begeleid door verzen die aan het psalterium zijn ontleend en hebben betrekking op het feest. Ze komen voor aan het einde van de vespers en in de metten wanneer er geen feestdag is.

Stichovna zijn verzen die men zingt na afloop van de litija, vóór het gebed van Simeon: Ны́нѣ ѿпꙋща́еши̑.раба̀ твоегò Вл҃ко.

STJEPJENNY

sl.: степе́нны; gr.: ἀναβαθμοί; nl.: trappsalmen.

сте́пень = βαθμοός = trap, vandaar de naam 'trappsalmen' (graduaalpsalmen) (ψалти́рѫ = vulgaattelling). Stichen afkomstig van de psalmen 119-133 (120-134), gezongen op de metten van de zondagen voor het evangelie. De stichen worden степе́нны genoemd omdat de joden deze psalmen baden terwijl ze de trappen van de Tempel beklommen. Elke van deze poëtische composities heeft 9 korte troparen, die 3 aan 3 gegroepeerd zijn tot 3 antifonen.

SWJETILJEN

sl.: Свѣти́ленъ; gr.: φωταγωγικόν.

Stich, die tijdens de utrenja wordt gelezen na de kanon. Hierin wordt vervat een gebed om verlichting van de geest: свѣ́тъ тво́й прицносꙋ́щный, хр҃те б҃же, и̑ просвѣтѝ ѻ҆́чи та́йныѧ се́рдца моегѡ̀... Vandaar de naam Свѣти́ленъ (licht). Vroeger las men in het nachtofficie de swjetiljen wanneer het begon te dagen (licht worden).

SWJETILJNIK

sl.: свѣти́льникъ; gr.: λυχνιά; nl.: kandelaar, lampade.

SWJETILJNITSJNYJ

sl.: свѣти́льничный; gr.: λυχνικός; lucernarium.

Andere naam voor het gedeelte van de vespers wanneer de lampaden ontstoken worden (zie ook 'wjetsjernja').

SWJETILJNITSJNYJA MOLITWY

Naam voor de gebeden die de priester tijdens de vespers in stilte bidt, zo genoemd omdat tijdens het lezen van deze gebeden, vanwege de ondergang van de zon en het aanbreken van de nacht, de lampaden worden ontstoken. Daarom kreeg het begin van de vespers ook wel de naam свѣти́льничный. Ook zo genoemd omdat de priester de Heer bidt om verlichting van de ogen van ons hart in de kennis der waarheid, dat wij verlicht mogen worden door het leren van de geboden.

TRISWJATOJE

sl.: трисвято́е; gr.: τρισάγιον;

Gezang van het 'driemaal heilig': Святы́й Бо́же, Святы́й кре́пкий, Святы́й безсме́ртный, поми́луй на́съ.

TROPAAR

sl.: тропа́рь; gr.: τροπάριον; nl.: tropaar.

Korte hymne, die de kerngedachte van de dag of het feest weergeeft en die, afhankelijk van de inhoud of van de plaats in de dienst, ook een andere naam kan hebben: отпусти́тельный (ἀπολυτίκιον), догма́тикъ (δογμάτικον), богоро́диченъ (θεοτόκιον), крестобогоро́диченъ (σταυροθεοτοκίον) e.a.

De tropaar is een korte poetische compositie van variabele lengte, waarvan het rythme is gebaseeerd op het toonaccent van de kerktoon.

TSJAS

sl.: ча́съ; gr.: ὥρα; nl.: uur.

Klein uur uit het Byzantijns officie. Het bestaat uit 3 psalmen, enkele stichen en gebeden, door de Kerk aangepast aan iedere kwart dag. Men kent het 1e, 3e, 6e en 9e uur, te beginnen vanaf 6 uur 's morgens.

UTRENJA

sl.: оу҃трєня; gr.: ὄρθρος; nl.: morgendienst.

De metten worden gevierd tegen het einde van de nacht, bij het aanbreken van de dag. De metten worden gewoonlijk verbonden met de polunostjnitsa, die ervóór gezongen wordt, en het 1e uur, dat nà de metten gelezen wordt.

Op feestdagen worden de metten verbonden met de vespers (всено́щнойе бдѣ́ние) en op de feestdagen van de Heer met de grote vespers (вели́кое повече́рїе). вече́рнѧ + оу҆́трєнѧ = бдѣ́нїе (vigiliedienst). De 12 gebeden van de metten, die de psalmen van de metten begeleiden, worden door de celebrant in stilte vóór de Koninklijke Poort gelezen. Deze gebeden werden vroeger over verschillende gedeelten van het officie verdeeld.

WJELITSJANIJE

sl. велича́нїе; gr.: μεγαλυνάριον; nl.: prijslied.

Benaming voor een groep psalmen, die de grootheid van het mysterie bezingen of van de heilige die wordt herdacht. Deze psalmen beginnen altijd met het woord 'велича́емъ' (μεγάλουνομεν). Op feestdagenen worden ze in de оу҆́трєнѧ gezongen vóór het evangelie. Genomen uit het begin van het Magnificat.

Als prijslied kunnen de stichieren beschouwd worden van de negende ode van de kanon, als deze eindigen met de woorden: 'Тебѣ̀ сла́вымъ' - U verheerlijken wij.

WJETSJERNJA

sl.: вече́рнѧ; gr.: ἑσπερινός; avonddienst, vespers.

De vespers nemen in de cyclus van het dagofficie van de Orthodoxe Kerk een belangrijke plaats in: het is het begin van de liturgische dag.

Deze dagelijkse dienst wordt gehouden tegen het vallen van de avond op het moment waarop men de verlichting ontsteekt (свѣти́льникъ - λυχνιά - kandelaar, lampade) vandaar dat men de vespers ook wel свѣти́льничный - λυχνικός - lucernarium noemt (zie ook 'swjetil'nitsnyj'). Aan de vooravond (vigilie) van Zon- en feestdagen zijn de vespers altijd bijzonder plechtig.

WJETSJNAJA PAMJATJ

sl.: вѣ́чнаѧ па́мѧть; gr.: αἰωνία του ἡ μνήμη;

nl.: eeuwige gedachtenis.

Na de preek tijdens de pannichide volgt de 'laatste kus'; de aanwezigen zingen als afscheid driemaal het aangrijpende 'Eeuwige Gedachtenis' en de Wegzending besluit de pannichide. In tegenstelling tot wat meestal gedacht wordt zijn deze woorden een smeekbede, dat God de ontslapene 'voor eeuwig in zijn gedachtenis houdt, want in de Bijbel is het de 'gedachtenis bij God' die de mens levend houdt. 'Hades' of 'Onderwereld', de bijbelse plaats voor de dood, is de toestand van verlatenheid door God en het afwezig zijn uit zijn gedachtenis. Het is een toestand van 'niet-leven', omdat in een dergelijke situatie niets en niemand meer de Heer kan prijzen. En de lof des Heren is immers het enige doel van een mensenleven: ja, het is de grond zelf van zijn bestaan. Daarom is deze hymne 'eeuwige gedachtenis', de laatste en tevens meest bekend van de hele orthodoxe begrafenisdienst, een gebed, dat de ontslapene het leven moge bezitten in de eeuwige rust en in de eeuwige gedachtenis van God. (Hopko, Th. De heilige mysteriën der Orthodoxe Kerk. vert. B.Smits.)

WONMJEM

sl.: во́нмѣмъ; gr.: πρόσχωμεν; nl.: laat ons aandachtig zijn.

WOZGLAS

sl.: во́зглас; gr.: ἐκφώνησις; nl.: exclamatie, uitroep

Slotwoorden van een stil gebed die de priester luidop uitroept b.v. aan het einde van het Onze Vader: Ꙗ́кш твоѝ е́сть ца́рство... Na elke exclamatie antwoord het koor met а́мѝнь.

ZATSJALO

sl.: зача́ло; gr.: περικοπή; nl.: perikoop.

Perikopen zijn vastgestelde, afgebakende gedeelten van de heilige Schrift (in de oosterse Kerk: alléén in het Nieuwe Testament de vier evangeliën en de brieven van de apostelen); ze zijn verdeeld in perikopen voor het hele jaar. Zo heeft Mattheus 116 perikopen, Markus 71, Lukas 114 en Johannes 67, enz. De perikopen fungeren als lezingen tijdens het officie.

ZJITIJA SWATYCH

sl.: жи́тїа сваты́хъ; gr.: σηναξάριον.

Levensbeschrijvingen der heiligen.

KRUISVERWIJZING VAN IN DE VERKLARENDE WOORDENLIJST GEBRUIKTE LITURGISCHE TERMEN (Ksl -> Gr -> NL)

ѧкáдистъ	ἀκάθιστ	akafist
ѧмвѡ́нъ	ἄμβωνας	ambon
ѧнтїфѡ́нъ	ἀντίφωνον	antifoon
вдѣ́нїе	παραμονή	bdjenije
вогоро́дичєнъ	θεοτοκίον	bogoroditsjen
вєличáнїе	μεγαλυνάριον	wjelitsjanije
вечéрнѧ	ἑσπερινός	wjetsjernja
вѣ́чнаѧ пáмать	αἰωνία του ἡ μνήμη	wjetsjnaja pamjatj
вóзгласъ	ἐκφώνησις	wozglas
вóнмемъ	πρόσκομεν	wonmjem
всенóщноє бдѣ́ніе	ἀγρυπνία	fsjenosjtsjnoe bd.
вхóдное	εἰσοδικόν	fchodnoje
вхóдъ	εἴσοδος	fchod
глáсъ	ἦχος	glas
догмáтикъ	δογματικόν	dogmatik
ѣктенїà	συναπτή	ektenija
ѣ҃ѕапостїлáрїй	ἐξαποστείλάριον	exapostilarij
жúтїѧ сваты́хъ	σηναξάριον	zjitija swjatych
зачáло	περικοπή	zatsjalo
йзобрази́тельныѥ	τυπικά	izobraziteljnye
йкосъ	οἶκος	ikos
йхосъ	ἦχος	ichos
йпакóй	ὑπακοή	ipakoj
йрмосъ	εἶρμος	irmos
канѡ́нъ	κανών	kanon
катавáсїѧ	καταβασία	katawasija
кадúсма	κάθισμα	kafisma
колúво	κολύβα	koliwo
кондáкъ	κοντάκιον	kondak

литанїа	λιτανεία	litanija
литїа	λιτή	liti
междочасъ	μεσώριον	mjezjdotsjas
меноло́гъ	μενολόγιον	mjenolog
моле́бенъ	δοξολογία	moljebjen
моле́бникъ	εὐχολόγιον	moljebnik
навечерїе	παραμονή	nawjetsjerije
непороченъ	ἀμώμος	njeporotsjen
їйкосъ	οἶκος	ikos
ѡтпустъ	ἀπόλυσις	otpust
ѡтпусти́тельный	ἀπολυτίκιον	otpustitjeljnyj
паниχи́да	παννιχίς	pannichida
паре́мїа	παρέμια	paremija
повечерїе	ἀπόδειπνον	powjetsjerije
подо́бенъ	ὅμοιος	podobjen
покло́нъ	μετάνοια	poklon
полїеле́й	πολυέλεος	polyelej
полу́ношница	μεσονυκτικόν	polunosjtsjnitsja
попра́здньство	μεθέορτα	poprazdnstwo
премудрость	σοφία	premudrostj
припѣвъ	ἐφήμνια	pripjef
причастенъ	κινόνικ	pritsjastjen
проки́менъ	προκείμενον	prokimjen
проси́тельнаа	αἴτησις	prositeljnaja
про́сти	ὀρθοί	prosti
противогла́сїе	ἀντίφωνον	antifoon
пѣснь	ᾠδή	pjesnj
самогла́сникъ	αὐτόμελον	samoglasnik
самогла́сникъ	ἰδιόμελον	samoglasnik
самоподо́бны	προσόμιον	samopodobny
свѣти́ленъ	φωταγωγικόν	swjetiljen
свѣти́льникъ	λυχνιά	swjetiljnik

свѣтильничный	λυχνικός	swjetiljnitsjnyj
славословїе	δοξολογία	slawoslowije
слу́жба	ἀκολουθία	sluzjba
статїѧ	στάσις	statija
степе́нны	ἀναβαθμοί	stjepjenny
стихи́р	στιχηρόν	stichier
стихо́вна	ἀποστίχα	stichowna
сти́х	στίχος	stich
сугу́баѧ	ἐκτένεια	sugubaja
сѣдале́н	κάθισμα	sjedaljen
трисвято́е	τρισάγιον	triswjatoje
тро́ичный канво́н	τριαδικός κανών	troitsjnyj kanon
тропа́рь	τροπάριον	tropaar
у́трена	ὄρθρος	utrjenja
ча́с	ὥρα	tsjas
шестопсалмїе	ἑξάψαλμος	sjestopsalmije

KRUISVERWIJZING VAN IN DE VERKLARENDE WOORDENLIJST GEBRUIKTE LITURGISCHE TERMEN (Gr -> Ksl -> NL)

ἀγρυπνία	всенóщноє вдѣнїє	fsjenosjtsjnoe bd.
αἴτησις	проси́тельнаа	prositeljnaja
αἰωνία του ἡ μνήμη	вѣ́чнаа па́мать	wjetsjnaja pamjatj
ἀκάθιστ	а̑ка́дист	akafist
ἀκολουθία	слу́жба	sluzjba
ἄμβωνας	а̑мво̑нъ	ambon
ἀμώμος	непоро́чен	njeporotsjen
ἀναβαθμοί	степе́нны	stjepjenny
ἀντίφωνον	а̑нтїфѡ́нъ	antifoon
ἀντίφωνον	противогласи́тє	protiwoglasije
ἀπόδειπνον	повечéрїє	powjetsjerije
ἀπόλυσις	ѡ̑тпу́стъ	otpust
ἀπολυτίκιον	ѡ̑тпу́сти́тельный	otpustitjeljnyj
ἀποστίχα	стихóвна	stichowna
αὐτόμελον	самоглáсник	samoglasnik
δογματικόν	догмáтикъ	dogmatik
δοξολογία	моле́бенъ	moljebjen
δοξολογία	славослóвїє	slawoslowije
εἱρμος	и̑рмосъ	irmos
εἰσοδικόν	вхóдноє	fchodnoje
εἴσοδος	вхóдъ	fchod
ἐκτένεια	сугу́баа	sugubaja
ἐκφώνησις	вóзглас	wozglas
ἐξαποστειλάριον	е̑ѯапости́ларїй	exapostilarij
ἐξάψαλμος	шестопса́лмїє	spestopsalmije
ἑσπερινός	вечéрня	wjetsjernja
εὐχολόγιον	моле́бникъ	moljebnik
ἐφήμνια	припе́въ	pripjef
ἦχος	глáсъ	glas

ἦχος	ꙗ̑хосъ	ichos
θεοτοκίον	богороди́чєнъ	bogoroditsjen
ἰδιόμελον	самоглáсникъ	samoglasnik
κάθισμα	кади́сма	kafisma
κάθισμα	сѣдáлєнъ	sjedaljen
κανών	канѡ́нъ	kanon
καταβασία	катавáсїа	katawasija
κινόνικ	причáстєнъ	pritsjastjen
κολύβα	коли́во	koliwo
κοντάκιον	кондáкъ	kondak
λιτανεία	литанíа	litanija
λιτή	литї̀а	liti
λυχνιά	свѣти́льникъ	swjetiljnik
λυχνικός	свѣти́лничный	swjetiljnitsjnyj
μεγαλυνάριον	величáнїе	wjelitsjanije
μεθέορτα	попрáздство	poprazdnstwo
μενολόγιον	мєнолóгъ	mjenolog
μεσονυκτικόν	полу́ношница	polunosjtsjnitsja
μεσώριον	междочáсъ	mjezjdotsjas
μετάνοια	поклóнъ	poklon
οἶκος	ꙗ̑косъ	ikos
ὅμοιος	подóбєнъ	podobjen
ὀρθοί	прóсти	prosti
ὄρθρος	ѹ́трєна	utrjenja
ᾠδή	пѣ́снь	pjesnj
ὥρα	чáсъ	tsjas
παννιχίς	панихи́да	pannichida
παραμονή	вдѣ́нїе	bdjenije
παραμονή	навечéрїе	nawjetsjerije
παρέμια	парéмїа	paremija
περικοπή	зачáло	zatsjalo
πολυέλεος	полїелéй	polyelej

προκείμενον	прокѝменъ	prokimjen
πρόσκομεν	вонмемъ	wonmjem
προσόμιον	самоподо́бный	samopodobnyj
σηναξάριον	жи́тїа сваты́хъ	zjitija swjatych
σοφία	премѫ́дрость	premudrostj
τρισάγιον	трисвято́е	triswjatoje
στάσις	статїѧ	statija
στιχηρόν	стѫ́хи́ръ	stichier
στίχος	сти́хъ	stich
συναπτή	ѥ́ктенїа	ektenija
τριαδικός κανών	тро́ичный канѡ́нъ	troitsjnyj kanon
τροπάριον	тропа́рь	tropaar
τυπικά	и҃зобрази́тельныѥ	izobraziteljnye
ὑπακοή	и҃пако́й	ipakoj
φωταγωγικόν	свѣти́ленъ	swjetiljen

De orthodoxe kerk erkent zeven concilies als œcumenisch:

1. ***Het concilie van Nicea*** **[I]** (325)
   dat Arius veroordeelde en de mensgeworden Zoon van God als wezenlijk met de Vader definieerde.
2. ***Het concilie van Constantinopel*** (381)
   dat een eind maakte aan de naweeën van de ariaanse crisis: de bronnen van de volgende eeuw schrijven eveneens aan dit concilie het aanvaarden toe van de z.g. geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel. (Het betrof hier de godheid v.d. H.Geest; zie laatste deel van het Credo.)
3. ***Het concilie van Efese*** (431)
   dat de ketterij van Nestorius veroordeelde en verklaarde dat er in Christus geen twee personen naast elkaar stonden - God en een mens die Jezus heette - maar dat de godheid en de mensheid hypostatisch, d.w.z. in één persoon verenigd waren, de persoon van het Woord, Zoon van God. Daarom is Maria de moeder van Jezus, moeder van God. Op dit concilie werd de naam 'Theotokos' definitief goedgekeurd.
4. ***Het concilie van Chalcedon*** (451)
   dat bij het aanvaarden van één persoon in Jezus Christus de monofysieten veroordeelde: deze laatsten wilden geen onderscheid maken tussen de persoon (hypostasis) en de natuur (physis): als Christus één persoon is, zo beweerden zij, dan kan Hij geen twee naturen hebben maar slechts één, de goddelijke. Het concilie hield staande dat er twee naturen in de ene persoon van het Woord zijn en dat deze naturen verenigd zijn 'zonder in elkaar over te gaan, elkaar te wijzigen, te verdelen of te scheiden'. Talrijke niet-Griekse oosterse kerken (Kopten, Ethiopiërs, Syrische Jacobieten, Armeniërs) scheidden zich toen van de orthodoxe kerk af en namen monofysitische geloofsbelijdenissen aan.
5. ***Het concilie van Constantinopel*** **[I]** (553)
   Keizer Justinianus wilde aan de monofysieten, die hij tot de Kerk wilde terugbrengen, bewijzen dat het concilie van Chalcedon niet in het nestorianisme vervallen was en daarom haalde hij dit nieuwe concilie over om drie theologen uit de 5e eeuw te veroordelen (de 'Drie Kapittels'), die verdacht waren van nestoriaanse neigingen.
6. ***Het concilie van Constantinopel*** **[III]** (681)
   dat een afwijkende vorm van het monofysitisme, het monotheletisme, veroordeelde; volgens het monotheletisme heeft Christus wel twee naturen maar slechts één wil: de goddelijke wil. Het concilie stelde daar tegenover dat de mensheid in Jezus Christus geen abstracte werkelijkheid is, maar dat deze zich uit in een eigen wil die vrij en in alles aan de goddelijke wil onderworpen is. Christus heeft dus twee willen.
7. ***Het concilie van Nicea*** **[II]** (787)
   dat zich uitsprak over de rechtgelovige leer over de beelden (iconen) die Christus en de heiligen voorstellen; de Zoon van God is werkelijk vlees en een echte mens geworden: Hij kan dus uitgebeeld worden: evenals de heiligen. Deze beelden moeten vereerd worden, want het werkelijk voorwerp van de verering is degene die ze voorstellen; maar ze kunnen niet het voorwerp worden van aanbidding (latreia) omdat men deze alleen voor God mag verrichten. De verering van de beelden werd bestreden door verschillende 'iconoclastische' byzantijnse keizers.

Jean Meyendorff. De orthodoxe kerk. Verleden en heden. (P.48-50). J.J.Romen. Roermond. 1964.

Конецъ, и Богу слава

Einde
en
eer aan
God